

SLOVENSKÁ KATOLÍCKA MODERNA

V PREMENÁCH ČASU

JÁN FRÁTRIK

Ján Frátrik (9. 10. 1916 v Žiline) pôsobil ako pedagóg plných 42 rokov. Vydal básnické zbierky: **Vám, rodni moji** /1941/, **Pramienky** /1968/, **V domovine zvonov** /1969/, **Kamenný vzdych** /1969/, **So zdvihnutou básňou** /1976/, **Monológy na úvetri** /1980/, **Sneží na lásku** /1981/, **Vzácná po dúhe** /1984/, výber z poézie mu vyšiel pod názvom **Zem zvoní** /1972/. K básnickému dielu sa druží aj prekladateľská a literárnoteoretická činnosť.

Prekladá najmä z francúzskej a nemeckej poézie, roku 1970 mu vyšiel **Námorný cintorín** Paula Valéryho aj s krátkou štúdiou a rozborom valéryovskej poézie. V roku 1972 vychádzajú mu esejistické, štúdie **Moderné postupy pri rozbere verša** /odmenené medailou

J. A. Komenského/ a **K rozboru literárneho diela** /1976/. Pri básnikovej sedemdesiatke roku 1986 vyšli diela **Svedectvo slova** /Osveta/, **Dialky v nás** /Slovenský spisovateľ/ a **Dobrá deň, Žilina** /Okresná knižnica/. Niektoré jeho básne boli zhudobnené a upravené, pre mužský zbor. Jeho pretextované skladby **Ty, zem krásna, Za vlasť, za ľud, za mier** sa stali základnými číslami repertoáru popredných speváckych zborov.

V rukopisoch: **Hymna obzorov** /básne/, **Nikdy viac** /básne/, **Kríž a sedem slov** /poéma/, **Bud s nami, láska** /básne/, **Znamenie srdca** /básne/, P. Géraldy: **Ty a ja** /básne-preklad/, E. Jaloux: **Láska Cecilie Fougèresovej** /román-preklad/, P. G. Hlbina - J. Frátrik: **Pramene** /antológia z francúzskych básnikov - rukopis v Archive Matice Slovenskej/.

R2005

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU Knižnica	
Sig.	_____
Prír. č.	<u>LH-48/4-5684</u>
MDT	_____

07.5/1

Katolícka univerzita

3694001008467

Ján Frátrik

**SLOVENSKÁ KATOLÍCKA
MODERNA**

V PREMENÁCH ČASU

Slovo na úvod

Nech akokoľvek sa budú analyzovať a prehodnocovať jednotlivé úseky, obdobia, ako aj literárne prúdy v medzivojnovom a povojnovom pulzovaní našich literárnych dejín, katolícka moderna vždy bude svietiť ako jasná žiarivá stálica na našom literárnom nebi. Jej vznik /20. a 30. roky/, rozmach /1930-1945/, ako aj exil, násilná likvidácia, umlčanie /1945-1989/ a napokon tichý a túžobný návrat na rodné hrudy /po zamatovej revolúcii 1989/ to je heroický zápas o istotu, rovnováhu a identitu, ktorá vrcholí v osudovej dráme zaznávaní a núteného exilu po dobu takmer polstoročia. V tomto zápase o holú existenciu slovenskí básnici a spisovatelia - príslušníci katolíckej moderny po toľkých tragických šľahoch, utrpenia a zúfalých ciest, odviati do mnohých kontinentov, vedeli sa zjednocovať a vytvárať také literárno-umelecké hodnoty, ktoré sa stali vzácnymi klenotmi slovenskej spisby. Stali sa mostom medzi starou vlasťou, ktorú nezradili, ostali jej verní a po ktorej neustále túžili. Ona im bola živým prameňom a posilou. Tam v cudzine cez všetky časové a priestorové kataklizmy a ťažké životné podmienky si vytvárali život plný viery v Boha, život v nasledovaní Krista. A práve táto viera bola ich najvnútornejším náboženstvom, tomu zasvätili svoj celý život a svoju tvorbu. No na druhej strane ich vzácny tvorivý zdroj a postoje zasa ovplyvňovali naše generácie tu doma a dodávali vieru vo víťazstvo kre-

stanského ducha, duchovnú spolupatričnosť, ako aj spoločenskú nezávislosť.

Milí priatelia, do vašich rúk sa dostáva skromná knižka, ktorá vznikla z rozhovorov, portrétov básnikov a esejistických úvah uverejňovaných v našom časopise v rokoch 1990 - 92.

Príjmite tento knižný dar, ako prejav úcty k tým, ktorí v ďalekej cudzine i tu doma v čase totality a neslobody zviditeľňovali slovenský národ, jeho duševnú silu, kráčajúc po stopách kresťanstva verní cyri-lo-metodskej tradícii. Nech toto dielko upevní vo vás trvalý a úprimný vzťah ku katolíckej modernej, k živému to úseku našich moderných literárnych dejín. Aj keď už mnohí príslušníci SKM sa tohto návratu na rodné hrudy nedožili, nám živým prichodí venovať im tichú spomienku ako vd'ačnosť "že národ nezabúda na svojich verných synov!" Bude to náš najsvätejší dar!

ZRNO

Po stopách katolíckej moderny

- Rozhovory -

*Prof. František Babiar sa rozpráva s básnikom
Jankom Frátrikom*

stanského ducha, duchovnú spolupatričnosť, ako aj spoločenskú nezávislosť.

Milí priatelia, do vašich rúk sa dostáva skromná knižka, ktorá vznikla z rozhovorov, portrétov básnikov a esejistických úvah uverejňovaných v našom časopise v rokoch 1990 - 92.

Príjmite tento knižný dar, ako prejav úcty k tým, ktorí v ďalekej cudzine i tu doma v čase totality a neslobody zviditeľňovali slovenský národ, jeho duševnú silu, kráčajúc po stopách kresťanstva verní cyri-lo-metodskej tradícii. Nech toto dielko upevní vo vás trvalý a úprimný vzťah ku katolíckej moderne, k živému to úseku našich moderných literárnych dejín. Aj keď už mnohí príslušníci SKM sa tohto návratu na rodné hrudy nedožili, nám živým prichodí venovať im tichú spomienku ako vd'ačnosť "že národ nezabúda na svojich verných synov!" Bude to náš najsvätejší dar!

ZRNO

Po stopách katolíckej moderny

- Rozhovory -

*Prof. František Babiar sa rozpráva s básnikom
Jankom Frátrikom*

Ján Frátrik popri svojej bohatej literárnej tvorbe, bol aj aktívnym členom Speváckeho zboru slovenských učiteľov, s ktorým precestoval vari celú Európu, čo sa zrejme odrazilo v jeho tvorbe. Prispieval do časopisov ako: Elán, Slovenské pohľady, Verbum, Nová práca, Katolícke noviny, Tvorba, Kultúra. Mladí autori ho často navštevujú a vyhľadávajú ešte i dnes. Mnohé jeho literárne besedy v Žiline, Čadci, Púchove ako aj pozvania na semináre do literárnych krúžkov svedčia o čulej kultúrnej aktivite tohto básnika.

Frátrikova poézia, tématicky neobyčajne pestrá, mieri vždy k človeku, aby cez jeho snaženia, bolesti a straty, ale aj radosti a víťazstvá, no predovšetkým cez lásku oslovila čitateľa hlbokým etickým posolstvom, v ktorom sa zlievajú a navzájom očisťujú pramienky bohatej životnej skúsenosti. Dynamizujúci kontakt s vývinom slovenskej poézie, pretavený do úprimnej jednoduchosti a podmanivého lyrizmu, prezentuje Janka Frátrika ako večne mladého básnika, ktorý stále zrelšie a múdrejšie odhaľuje nielen dialky, ale aj hĺbky v nás.

"Len zostať! Zostať pri človeku. Zem je v nás!

Buď s nami, rozvaha a láska.

Buď s nami, srdce človeka!"

Do literatúry si vstupoval v čase rozčerennej umeleckej hladiny. Nepriklonil si sa k žiadnemu prúdu, šiel si vlastnou cestou. !Ale predsa... s kým si sa stretol na križovatkách umeleckého slova, kto ti podal ruku, s kým sa ti dobre kráčalo?

J. Frátrik: Aj keď pri mojom vstupe do literatúry doznievali už moderné, ak chcete "módne" literárne smery, možno povedať, že žiaden z nich nebol domi-

nujúcim, nemal výsostné postavenie. Umelecká hľadina, ako si to správne pomenoval, bola veľmi rozčerená. V tých časoch sa literárne kruhy zoskupovali okolo časopisov, vydávali sa zborníky, almanachy, aj antológie, básnická žatva bola ozaj pestrá, aj bohatá. Pokiaľ ide o mňa, neprikláňal som sa k žiadnemu prúdu, usiloval som o svoju cestu. Môjmu naturelu i životnému postoju najbližšie stála hlbavá lyrika, i keď nie čisto náboženská, no predsa popretkávaná mystickým ladením, rozjímaním, obohatená novými prúdmi a výdobytkami modernej poézie. Spočiatku ma toťahlo ku Kraskovi, neskôr k Beniakovi, ba až k Žarnovovi. Od nich už bolo na dosah ku katolíckej moderne, najmä R. Dilongovi a P. G. Hlbinovi. V ich poézii bolo čosi náboženské a čosi svetské. Rozjímanie, aj búrlivosť, akýsi svätý nepokoj. Literárnych lások bolo mnoho. Každý básnik ich má. Všetkým som vyznal svoj obdiv i úctu v básni "Nad knihami básnikov" v zbierke Sneží na lásku. Dobré sa mi kráčalo s Jankom Silanom, P. G. Hlbinom, zo starších s Jaroslavom Seifertom, Janom Zahradníčkom...

F. B.: Paríž a francúzska literatúra sú tvoje večne mladé lásky. Čím ťa fascinujú a obohacujú opakované stretnutia s nimi?

J. Frátrik: Áno - je to tak. Hádám si len vzdychnúť "ach, kdeže lanské snehy sú." Ku francúzštine som prirástol akosi bytostne, aj osudovo najintímnejšie. Objavnosť, dotváranie sveta, umocňovanie najvulnerablejších poryvov inšpirujúcich k domýšľaniu a obrane práva, pravdy, slobody, preniknuté veľkými myšlienkami na malý úzky priestor. V takomto príťažlivom rozhovore so sebou samým som pristupoval k najväčšiemu básnikovi XX. storočia P. Valé-

rymu, k prekladu jeho Námorného cintorína. Posledné slohy plné radosti sú vlastne oslavou vnútorného víťazstva, sú nielen zbožňovaním života, ale i vierou v ľudské šťastie. A čo Paul Claudel - najvýraznejšia básnická osobnosť francúzskej literatúry? Zopnuté ruky v gotickom lomenom oblúku, mohutná katedrála poézie, "syntéza života zemskeho a nadzemskeho, života zaťaženého hmotou, a života duchovného."

F. B.: Obdivujem tvoju duševnú sviežosť, "nepokoj duše svätý", ktorý ti nedovolí stretnúť človeka a neosloviť ho tým, čím sám práve žiješ. Viem, že aj dnes pevne držíš básnické pero. Prezrad' nám, čím chceš obohatiť vedomie i svedomie súčasníka?

J. Frátrik: V prvom rade prepisujem a preklepávam všetky zvlhnuté a zažlknuté rukopisy, ktoré sú svedectvom a dokumentom doby, v ktorej sme žili, a ktoré nemohli vyjsť. Za 45 rokov je ich ešte neúrekom. Spomeniem len tie skompletizované: Buď s nami, láska - rukopis poslaný do Spolku sv. Vojtecha. Ďalej Kríž a sedem slov - prepisujem a pošlem tiež do Spolku sv. Vojtecha. Ďalšie zbierky ako Úzkosti a nádeje - Tridsať výkrikov - Znamenie srdca - Hymna obzorov, ako aj Hrsť zeme, venovaná svetlej pamiatke mojej matky a už spomínané preklady - to všetko sú diela, ktoré by som rád dotiahnuť do konca a poprial im vydavateľské svetlo. Verím, že budú mať čo povedať našim čitateľom a budú aj výzvou, aby naša literárna história sa raz navždy vyporiadala s bielymi miestami v našej literatúre. Áno, mnohí naši spisovatelia prinášali obete, boli svedomím, mnohí odišli a opustili svoju vlasť, ale mnohí tu ostali a neraz prinášali väčšie obete i napriek všetkým príkorm, zaznávaniam, podozrievaniam, previerkam, bytovým pre-

hliadkam... O čo len bolo ťažšie ostať a vlievať ducha slobody a nádej tým, ktorí vieru v ľudstvo toľko potrebovali a ktorí sa jej neraz tak ľahko vzdávali. Verím a som presvedčený, že na riečici času sa všetko preo-seje, aj prevetrá...

F. B.: Domnievam sa, že našim čitateľom postup-ne poskytneme širokú tému na hlbšie úvahy ako aj meditácie upriamené na vývojový proces prúdenia, ktoré deklarujeme ako katolícka moderna. Keby si bol Janko, tak láskavý a sprevádzal nás po jej sto-pách v premenách času.

J. Frátrik: Som rád, že sa zmieňuješ o otázke, ktorá ma spaľuje už vyše 40 rokov! Áno. Dostať katolícku modernu tam, kam patrí. Do vedomia kato-líckeho života, a nielen katolíckeho, ale do vedomia a svedomia celého nášho slovenského národa.

Áno, budem vás sprevádzať a teším sa už vopred na prvé sprievodné kroky po stopách tejto moderny, ktorú odsúvali neraz na okraj dejín, no ktorá prežila otrasnú Apokalypsu, a ktorá sa dnes hlási o svoje právo a slovo.

F. B.: Domnievam sa, Janko, že na začiatok by bolo prospešné, keby si našim mladým čitateľom začlenil problematiku katolíckej moderny do kontextu pestrej mozaiky slovenskej medzivojnovnej literatúry. Doterajšia školská prax totiž redukovala ich pohľad na široké spektrum myšlienkových tokov i prítokov a umeleckých výbojov tohto obdobia. Takže, čo chýba našim učebniciam literatúry - alebo: ako sa rodila katolícka moderna, kto ju reprezentoval, kde sa čitateľ mohol stretnúť s jej tvorbou, z akých prameňov sa napájala?

J. Frátrik: Čo akokoľvek nám prichodí zvažovať a klasifikovať dejiny slovenskej literatúry (koľko ich už máme), vždy sa nám budú prihovárať hodnoty, ktoré čas ani priestor neodsunú do zabudnutia, ani nevystavia do cesty víchriciam, aby ich zničili a načisto zotrelí či už z pamäti národa alebo z existencie národa vôbec. Aj naše slovenské dejiny, prežívajúc svoju osudovú apokalypsu, neraz boli svedkami, ako sa tie-ktoré epochy prevrstvovali na javisku nášho národa a písali radostné, ale aj dramaticko-tragické chvíle naplnené rozpormi či už politickými alebo literárno-spoločenskými. No nech sa už pomery uberali protirečivými prúdmi, jednako na Slovensku v dvadsiatych a tridsiatych rokoch nastalo akési vrstvenie a zoskupovanie spisovateľov okolo prudko vznikajúcich literárnych časopisov a zborníkov, do ktorých prispievali a v ktorých oznamovali svoj program. Tak okolo DAV-u sa

zokupovali ľavičiarisky orientovaní intelektuáli. Edícia mladých slovenských autorov (1925 - 1938) podnecovala tvorbu novonastupujúcej literárnej generácie, mesačník **Elán** (1930 - 1947), po každej stránke na vysokej európskej úrovni, otváral spisovateľom priestory pre umelecké hodnoty, pre demokratickosť kultúry. **Katolícke noviny** (1849 - 1856, 1870 - 1910, 1919 - 1920, 1940) sporadicky uverejňovali básne a príspevky príslušníkom katolíckej moderny, no najmä mesačník **Kultúra** (1926 - 1944), ktorý vychádzal nákladom Spolku sv. Vojtecha, si všímal "časové otázky spoločenského života z katolíckeho stanoviska". Tu sa prezentovali popri starších autoroch (Dlhomír Poľský, Kovalík - Ústiansky, Grebáč - Orlov, Borin a i.) aj básne katolíckej moderny (P. G. Hlbina, Rudolf Dilong, Ján Haranta, Janko Silan, Slavkovian, Paľo Oliva, Mikuláš Šprinc, M. J. Milov, Svetoslav Veigl, Matovič...), na ktorú nadväzovala ďalšia generácia, ohlasovaná ako nádej slovenskej katolíckej poézie (Ján Motulko, Ján Frátrík, Julo Zborovjan, Ferdiš Vokál, Teofil Gazdík, Pavol Štefánik, Tóno Juriga, Mikuláš Krippel, Cyril Harmata-Milotínsky, Ernest Petrík, Števo Blavan, Gorazd-Zvonický, Pavo P. Lipa, Ali Androvič...) "V rámci činnosti Spolku sv. Vojtecha mala vytvoriť platformu pre ideové pôsobenie na inteligenciu zo všetkých odvetví života."

Nemožné nám obísť významné postavy: Valentína Beniaka a Andreja Žarnova, ktorí výrazne obohatili katolícku tvorbu a hlásili sa k duchovným hodnotám katolíckej viery a zbožnosti.

Spomedzi ďalších periodík významné a obľúbené miesto zastával časopis **Nová práca** (1945-48) s podtitulom Katolícka revue pre kultúru, náboženstvo a sociálny život, vydával ho Spolok sv. Vojtecha.

Najpočetnejšie, najmä v poézii, boli v ňom zastúpení príslušníci katolíckej moderny a ich spolubežci. (Podrobný rozbor všetkých príslušníkov tejto generácie pozri v II. roč. časopisu, čís. 15-16, august 1946 František Slza.) Podobne aj časopisy **Obroda** (1934-1944) a **Verbum** (1946-48) sústreďovali okolo seba autorov katolíckej moderny a katolícky orientovanú inteligenciu a spisovateľov.

V publikačno-organizačných reláciách prichodí spomenúť aj časopis **Vatra** (1919-1925), katolícky zameraný len v prvej polovici svojej existencie. Podobne časopis **Postup** (1934-1935), ktorý chel združovať všetkých príslušníkov najmladšej, tzv. tretej literárnej generácie. Katolícky orientovaní príslušníci skupiny vydávali potom v rokoch 1936-1937 mesačník **Prameň** (tiež u F. Urbánka v Trnave). V spomínaných časopisoch našli príslušníci katolíckej moderny svoj bytostný priestor na uverejňovanie umeleckých rozletov a snažení v čase, keď ešte nemali svoje čisto katolícke časopisy, akými neskôr boli **Verbum**, **Obroda**, **Kultúra** a **Nová práca**.

Čo sa týka vplyvov, dnes by som len lakonicky upozornil na tvorbu J. Demla, R. M. Rilkeho, ale najmä na Paula Claudela.

F. B.: Ak hľadáme pramienky katolíckej moderny, mohli by sme sa teda pristaviť pri **Vatre**, **Postupe**, **Almanachu** tretej literárnej generácie, ale aj pri symbolizme a postsymbolizme a medzivojnových avantgardách (poetizme a surrealizme). Napokon, domnievam sa, istá duchovnosť je výrazným znakom identity nášho národa od čias zrodu jeho kultúry a je prítomná nielen v celej jeho literárnej histórii, ale v národnej histórii vôbec. Bolo na čo nadväzovať a čo rozvíjať. V týchto polohách najmä najzrelešie

plody našej exilovej katolíckej moderny, ku ktorej sa chceme tiež dostať, znejú v súzvuku s najvnútornejším hlasom ľudského rodu, ktorý túži po poznaní, slobode a oslobodení, po zmysle, pravde, šťastí a po láske.

V súvislosti s rodokmeňom katolíckej moderny by bolo dobre na chvíľku postáť v Žiline. Totiž tu vznikla roku 1926 skupina Postup (založil ju s J. Kostrom Š. A. Brezány), ktorá po príchode františkánskeho básnika Rudolfa Dilonga do Žiliny v nemalej miere prispela k zrodu už spomínaného Almanachu tretej literárnej generácie (Žilina 1930). Almanach, v ktorom sa predstavilo 18 básnikov, dvaja prozaici a debutoval v ňom aj R. Brtáň, priniesol ukážky z tvorby neskoršej katolíckej moderny. Boli v ňom zastúpení aj členovia východoslovenských krúžkov (z košického Stromu, z Levoče a Spišskej Novej Vsi) a bratislavského Smeru. Neskôr, ako si spomínal, príslušníci katolíckej moderny si založili vlastné časopisy. Jeden z nich, Novú prácu, mám práve pred sebou. Myslím si, že našich mladých čitateľov zaujme aj to, že na stránkach uvedeného časopisu sa môžeme stretnúť i s veršami Vojtecha Mihálika a Miroslava Válka, ktorých väčšina čitateľov pozná ako predstaviteľov inej poézie.

J. Frátrik: Máš pravdu, z katolíckej moderny vyšli aj niektorí neskorší predstavitelia socialistického realizmu a lyrizovanej prózy, hoci si to v uplynulom období nechceli priznať. S katolíckou modernou spolupracoval aj R. Fabry a výtvarník K. Sokol.

F.B.: V súvislosti s neskoršími peripetiami osobného i básnického vývinu Vojtecha Mihálika by som dnes ponúkol našim čitateľom úryvok z jeho Litánií

loretánskych (uverejnených v okóbrovom čísle Novej práce roku 1947), ktoré nám pripomínajú Claudelove hymnické útvary. Posolstvo úryvku chápem ako slovo na čas, ako príhovor k súčasnej žene, ktorá podľa viacerých konštatovaní nechce byť ani pannou, ani matkou. (Zaujímavé je aj autorovo postskriptum: "V najväčšej úzkosti srdca napísané pre Pannu Máriu v Seredi na sviatok Jej Nanebovzatia a v nasledujúce dva dni 1947"):

*Zvelebujte moje materstvo, lebo jeho obsahom je Ježiš
Kristus, sila vašich pádov, oheň vášho vykúpenia,
zvelebujte moje materstvo, ja som Matka božej milosti,
pretože moja hrud' až do konca sveta bude sedmo-
rakými mečmi prerazená,
medzi všetkými matkami všetkých čias a národov niet
čistejšej a belšej matky ako ja som,
som Matka najčistotnejšia a žiarim ako hviezda nad
priepasťou hriechu, nad nenávisťou a láskou, nad
priestorom a časom,
som Matka nepoškvrnená a nepoškvrnená som pre
výstrahu všetkým matkám, ktoré sa brodia v sto-
kách rozkoší, v príhľave a špine,
som Neporušená, počívajte to vy, ktoré zabíjate detské
plody vo vlastnom tele z ošial'u, že to len mŕtve mäso
hynie,
som Mária a orodujem za vás.*

F. B.: Tichú meditáciu využijem na to, aby som sa ti, Janko, poďakoval za tento vstup a zároveň ťa poprosil o stručnú informáciu o obsahu ďalších našich rozhovorov.

J. Frátrik: Celkom stručne: Mala by to byť charakteristika tvorby básnikov katolíckej moderny, ako aj náčrt ďalších osudov skupiny.

F.B.: Východiskom pre ďalší postup nášho rozhovoru je postupný prienik do podstaty tohto prúdenia. Takže: čo je charakteristické pre poetiku katolíckej moderny?

J. Frátrik: Bez uvedených vstupných glos a úvodných statí (čo len úryvkovitých) nebolo by možné zoznámiť sa s generáciou, ktorú oficiálna kritika, ako aj literárna história totalitného systému dávala na samý okraj literárnych dejín, ba usilovala sa o jej vymazanie vôbec. Bolo treba niekoľko trpkých desaťročí, aby sa "biele miesta" našich kultúrnych dejín zaplnili, aby sa podali svedectvá o otrasných manipuláciách, keď sa rúcali prirodzené ľudské hodnoty a čisté svedomie malo výpredaj!

Náboženstvo, mystika, viera - to sú oblasti, ktoré poskytujú nielen katolíckemu básnikovi, ale každému hlbavému spisovateľovi neobjavené svieže a vždy nové pohľady, čo utajujú čisté pramene obrodzujúceho tvorivého a slobodného ducha. Práve v týchto prameňoch ryžuje a doluje básnik kontempláciu, modlitbu, liturgiu ako vnútorné znaky katolíckej poézie a povedľa nich i znaky vonkajšie: kríž, chrámy, oltár, zvon... A práve prelínaním týchto znakov sa kládli základy nielen katolíckej moderny, ale slovenskej katolíckej poézie vôbec. Veľkú priekopnícku úlohu tu zohralo dielo Henriho Bremonda *Modlitba a poézia* (preložil P. G. Hlbina), v ktorom Bremond vyjadruje myšlienku, že poézia dotvára modlitbu, je mod-

litbou, "ktorá sa nemodlí, ale núti k modlitbe... je sestrou vnútornej modlitby mystikovej".

F.B.: Ak dovolíš, Janko, na tomto mieste by som rád odcitoval niekoľko myšlienok z Claudelovej prednášky Náboženstvo a poézia, ktorú preložil Karol Strmeň:

"Z hodnôt, ktorými náboženstvo pomáha a osoží poézii, uvediem tri. Prvou je to, že viera v Boha umožňuje chválu. Chvála je možno najväčšou hybnou silou poézie, lebo je výrazom najhlbšej potreby duše, hlasom radosti a života, povinnosťou všetkého tvorstva (...). Chvála je par excellence témou, ktorá spája, zjednocuje, "komponuje". Nikto nespieva sám. Vo Svätom písme čítame, že ešte aj hviezdy spievajú spolu. Náboženstvo (...) prináša nám aj slovo. Náboženstvo - kresťanské, katolícke náboženstvo, pre mňa sú to identické pojmy - neprinieslo na svet len radosť, ale zmysel vecí. Pretože vieme, že svet nie je výsledkom náhody a slepých prirodzených síl, ktoré sa navzájom hľadali a omakávali, vieme, že svet má zmysel. Hovorí nám o svojom Stvoriteľovi, umožňuje nám chápať jeho dielo, prípadne aspoň klásť mu otázky a splácať mu svoj dlh. (...) Dáva nám možnosť pýtať sa a odpovedať, učiť sa a učiť, robiť dobro svojim bratom a prijímať dobro od nich (...). Katolík vie, čo je biele a čo čierne, na každú otázku môže odpovedať áno alebo nie, pričom jeho áno je veľmi jasné a jeho nie veľmi zvučné. To je pre básnika a umelca dar neoceniteľný, lebo práve skepsa, pochybovačnosť a váhavosť sú nevyliciteľnou rakovinou skutočného umenia.

Ako tretiu výhodu prináša náboženstvo drámu. Vo svete, v ktorom na nič neviete povedať áno alebo nie, kde niet mravného ani intelektuálneho zákona, kde je

všetko dovolené, kde nemožno v nič dúfať a kde niet čo stratiť, kde zlo nestíha trest a za dobro neprichádza odmena, v takom svete niet drámy, lebo tam niet boja, a niet tam boja preto, lebo nič nestojí za námahu. Ale v kresťanskom zjavení (...) skutky a osud človeka majú nesmiernu hodnotu. (...) Sme ako herci vo veľmi zaujímavej dráme, ktorú napísal nekonečne múdry a dobrý autor, a v ktorej máme všetci nesmrteľne vážnu úlohu, len nevieme, čo sa stane v nasledujúcej scéne. Pre nás je život vždy nový a vždy zaujímavý, lebo každú sekundu sa musíme naučiť niečo nové a robiť niečo potrebné. Posledné dejstvo je, ako hovorí Pascal, vždy krvavé, ale je vždy aj veľkolepé, lebo náboženstvo vnieslo do nášho života nielen drámu, ale jej zavŕšením v Smrti aj najvyššiu formu drámy, ktorou pre každého skutočného nasledovníka nášho Božského Spasiteľa je obeta" (P. Claudel: *Kantáta pre tri hlasy*, Rím, SÚSCM 1986, s.85-87).

Domnievam sa, že uvedené úryvky z Claudelovej prednášky nielen dotvárajú charakteristiku poézie katolíckej moderny, ale inšpirujú aj súčasného básnika. Potvrdzujú, že kresťanská, katolícka poézia svojim spirituálnym, meditatívnym a mystickým charakterom nie je únikom zo života, jeho podôb väzieb a zápasov, ale sa aktívne podieľa na stvárňovaní a prehľbovaní života, dáva súvislostiam hlbší zmysel. Zvýrazňovaním zodpovednosti potiera ľahostajnosť, uznávaním závislosti upevňuje dôveru. Je nielen vertikálnym, ale aj horizontálnym dialógom, ktorý si uvedomuje integrujúcu silu priesečníka týchto rozhovorov v mene poznania, že kvalita každého ľudského vzťahu a postoja závisí od vzťahu a postoja osobnosti k Bohu. Básnik, ktorý chce umeleckým-modlitbovým dialógom slúžiť aj spo

ločenstvu, čerpá svoju istotu z viery. Ona ho disponuje jasným pohľadom, jednoznačnými odpoveďami a pevnou klasifikáciou hodnôt. Ukazuje na dimenzie a úlohu dialógu, ktorý jediný vedie k harmónii a pokoju, a teda aj k záchrane. A navyše - čitateľ si bytostne uvedomuje úprimnosť, autentickosť básnického oslovenia.

J. Frátrik: Chcel by som ešte doplniť, že nástup katolíckych básnikov vniesol do nášho literárneho života nielen obrodného ducha, ale i nové vývinové možnosti. Mal som to jedinečné osudové šťastie, že som bol priamym účastníkom celého tohto nástupu cez neraz aj odmietavé postoje staršej katolíckej generácie (Kovalik-Ústiansky, Grebáč-Orlov...) voči mladým, nastupujúcim katolíckym básnikom, ktorých unášal prúd moderných básnických smerov medzivojnovej avantgardy, plný lyrizmu, imaginárnosti, uvoľňovania veršového systému, inšpirovaných duchovnými javmi viery, náboženstva, modlitby. Bol to strhujúci nástup, či už v Kultúre, Novej práci, Verbum, v Katolíckych novinách, Obrode... alebo vo vydavateľstvách, ktoré prinášali objavné diela slovenskej novodobej poézie vôbec. Takmer vo všetkých časopisoch, poplatných pre slovenskú literatúru, objavovali sa mená katolíckych autorov, ich básne, príspevky, úvahy, recenzie, no tieto sa postupne po roku 1945 stávali kusými, objavovali sa len sporadicky, až nakoniec vypadli z literárneho súkolesia.

F.B.: Možno by bolo dobre pripomenúť, že samotný názov katolícka moderna je viac-menej umelý a nepoznáme presne ani jeho pôvod. Napokon Slovensko nebolo kolískou katolíckej moderny, ale časťou

jej kontextu, ktorého prvý odsek začalo písať Francúzko už na konci minulého storočia.

J.Frátrik: Je to pravda. V tejto súvislosti by som rozšíril register vplyvov modernej svetovej poézie o také zjavy, ako sú Peguy, Jammes, Emmanuel, Bloy, Lippert, popri už spomínanom Claudelovi, Rilkem a Demlovi.

F.B.: Tvorbu katolíckych básnikov večne inšpiruje sedem Kristových slov. Viem, že aj ty - nateraz v rukopise - medituješ o nich. Preto by som na záver ponúkol našim čitateľom úryvok z tvojho rozjímania o prvom Kristovom výroku na kríži, ktorý nás oslovuje veľkosťou Božieho milosrdenstva.

*Kresťanský brat môj, aj ty poodpúšťaš svojim vrahom,
keď ťa pomsta obostrela?*

*Či nájdem i ja v sebe milosrdenstvo a lásku,
keď kríž nás obostrie a nádej stráca zmysel?*

*Ó, Bože, udeľ a posilni v nás nekonečnosť viery,
veď i Ježiš za ňu mrel a visel,*

obmäkči moju slabosť, moje pochybnosti,

čo sa na nás v ponížení hrnú,

odnímže kalich útrpnosti, odpusť nenávisť a

všetky urážky, čo krehli do úškrnu,

*veď hlásky so slinami nevystačia k vetám, keď sa
človek seba samého tu spýta:*

*Môj Bože, prečo toľká obeť za nás hriešnych a či
tvoja láska do srdc našich navždy uloží ťa?...*

*(J.Frátrik - úryvok z pripravovanej
zbierky Kríž a sedem slov)*

F.B.: Nielen teba, ale celej generácie sa hlboko dotkol ďalší osud katolíckej moderny. Ukazuje sa, že ideologický útlak a nátlak v kultúre, najmä po "míľnikoch" budovania socialistickej spoločnosti, nadobudol mimoriadnu intenzitu vo vzťahu k duchovnej poézii a k poézii katolíckeho prúdu zvlášť.

J. Frátrik: To už vari nebol ani osud. Boli to údery a rany, bolo to životné odsúdenie, ktoré v histórii nemá obdoby. Pred tvárou celého sveta a v ponížení tohto národa strojili katolíckej tvorbe plánovanú genocídu!

Po roku 1946, ale najmä po roku 1948 nastal úplný zlom. Tlačiarne zhabané, rukopisy rozmetané, vydávanie katolíckych diel zakázané, knihy na indexe a čo neladilo do socialistického orchestra, bolo odsúdené na zánik. Totalita a brutalita kráčali ruka v ruke. Mnohí spisovatelia, básnici opúšťali rodné korene a hľadali útočisko v slobodných zemiach, ba osudové vetry ich odvíali až za more: do Spojených štátov, Kanady a na vzdialené kontinenty. Koľkí sa tu doma načisto odmlčali a zapadli "vo zhone života", iní nevydržali s čistým svedomím, koľkí sa už nedožili týchto pamätných dní po nežnej revolúcii a mnohí zasa neobstáli v kritériách poplatných "umeleckých" požiadaviek... Tí, čo ostali doma, ak si uchovali svoje mravné postoje a konanie, alebo sa celkom odmlčali, alebo sa pokúšali vklínuť do edičných plánov - aj to s dlhodobým čakaním, odsúvaním, so sklzmi, takže už von-

koncom nemožno hovoriť o riadnom pulzovaní katolíckeho prúdu v slovenskej literatúre. Ale to všetko sa preosialo na riečici času.

O týchto spisovateľoch sa prestalo načisto písať. Prichádzali noví stranícki kritici, ktorí z nadhľadu chleboدارcov a karierizmu za zradný obolus a tituly dostali vo svojich pomýlených a doslova zmanipulovaných dejinách katolícku modernu na ich okraj.

F.B.: Slovenská katolícka literárna tvorba sa teda celkom rozčesla. Kým jedna jej časť bola doma postupne umlčovaná, druhá sa v zahraničí naplno rozozvučala slobodnými rozletmi predovšetkým pod "strešnou svätyňou" Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Tu vznikli aj edície: JAR, ktorá vydávala diela pre deti a mládež, SLOVO, v ktorom vychádzali prozaické práce, ale najmä najproduktívnejšia edícia poézie LÝRA pod vedením Gorazda Zvonického. Popri USA ďalším kultúrnym centrom našej exilovej literatúry sa stala Kanada a v nej vydavateľstvo DOBRÁ KNIHA... Ale hádam by bolo dobre dotvoriť obraz literárnej situácie doma, kde umlčovanie bolo príkazom.

J. Frátrik: Stoj čo stoj režim a oficiálna literárna kritika sa usilovali umlčať, ba zlikvidovať akékoľvek snahy a ambície príslušníkov katolíckej moderny. No neumlčali. Z času na čas sme sa po jednom po dvoch schádzali a navštevovali či už u Janka Silana vo Važci, na Bobote u P.G.Hlbinu, na Troch Sliáčoch u Joža Kútnika-Šmálova, u Jana Harantu vo Svinnej, kde sme preberali svoje plány, čítali si svoje rukopisy, navlhnuté z pivníc a začmudené z povál, hovorili o bratoch, ktorých neľútostný čas odvíal... No nebolo takej tmy, do ktorej by neprenikol čolen úzky pásik

svetla a jasú! A to nás hrialo a rástlo v nás, mohutnelo a dodávalo sily do kroku i na duchu. Boli sme spolu - aj neboli. Každý sám v sebe, každý so svojím osudom, ktorý ukrajoval z rokov, a tak sa naše rady preriedili a z našej malej skupinky takpovediac "katolíckej päťtorky" ostal som vlastne už sám, jediný svedok a spoluúčastník tých všetkých rozhovorov, zápasov, snov a túžob, ktoré sme tu doma spriadali. Verili sme, že nový čas príde, zasvitne svetlo spravodlivosti a láska príde na pretras. Ešteže sa mi dostalo povedať smútočnú reč za Zväz slovenských spisovateľov nad rakvou Janka Silana vo Važci! Mnoho nedopovedaného ostalo visieť ako strmý výkrik človeka, ktorý chcel ešte toľko toho povedať. Na večnosť sa pobrali tam v cudzine Rudko Dilong, Žarnov, Šprinc a ďalší - priatelia, ktorým osud nedoprial dočkať sa dneška a návratu na rodné hrudy.

Sem-tam sme sa čo-to podozvedali o našich spolu-bežcoch, aj nejakú tu knižku básní sa nám podarilo zaopatriť si všelijakými "cestičkami". Ale to vždy lomcovalo existenčným strachom, vyšetrovaním a väzením. A korešpondencia? Ani pomyslieť. Boli sme akoby neustále pod "neviditeľným dozorom", mnohú poštu sme nedostávali, listy sa nám otvárali, aj trátili, a tak nevediac o nikom a o ničom, živorili sme, odsúdení neraz svojím svedomím na samoväzbu vo vlastnom byte, kde aj slnko zapadalo do mučivej sebatrážne a samoty. Na dvojtvárie sme si nevedeli zvyknúť, a tak vyhostení ešte aj na okraj našich literárnych dejín, písali sme si svoje osudové kapitoly iba vzdychom a nezlomnou vierou! Zo svojich adresárov sme povytierali mená našich priateľov žijúcich v zahraničí, rukopisy poputovali znova na povalu a do pivníc a my sme sa uzavreli do seba v nádeji, že po nás

tí mladí a mladší sa dožijú čias, keď slovo bude mať slobodný rozlet, keď sa v texte a medzi riadkami nebude vytierať "podozrivá myšlienka", na ktorú recenzent a redaktor hneď upozornili: čo keby... A tak do prepadliska času zapadli mnohé básne, celé zbierky, tvoje meno sa dostalo na edičnú milosť a nemilosť - a to všetko v mene očisty socialistického humanizmu od "škodlivín a nánosov" mystiky, idealistických tendencií a protispoločenských predsudkov. A čo to len bolo kriku - až hysterických záchvatov, keď Hlbinovo dvojveršie: "Studnička v poli zakalená a my sme nútení z nej piť" sa omylom objavilo v tlači. Čo za vyšetrovanie prežíval riaditeľ tlačiarne, keď si Janko Silan vlastným nákladom vydal pre svojich priateľov trip-tych - sotva 13-stránkový. A čo povedať, keď v mojej zbierke Sneží na lásku v poslednom "pustení" vyradili báseň Za dúhou - venovanú pri nedožitej sedemdesiatke P. G. Hlbinovi - len preto, že tam zaznel verš "nechajte konečne raz spievať vtákom"...

A takýchto prípadov a príbehov boli celé desiatky, mal ich každý katolícky autor odsúdený už vopred svojím menom, aj svojou tvorbou. Pre nich sa v oficiálnych kruhoch literárnej kritiky vynašlo ono zázračné "nesplňa umelecké požiadavky". A tak sme žili vo viere, v nádejách, že sa dočkáme čias, keď slovo bude mať svoju váhu a bude pravdivým svedectvom, ako sa žilo "peklo v najpekelsejšom raji".

F.B.: Naše úvahy by sme zvýraznili ukážkou z tvorby Pavla Gašparoviča-Hlbinu, ktorá dokumentuje tragiku nepripravenosti celého národa na rafinovaný útok lži a násilia.

P.G.Hlbina: Najkrajšia hviezda

*Tento svet už spasiť môže iba Boh.
Preto nám tak žiariš,
v očiach šťastie maríš,
hviezda v našich snoch.*

*Hviezda betlehemska,
opravdivá proletárska hviezda,
žiadna hviezda zemska
nad jas tvoj už krajšou byť sa nezdá.*

*Križovatka dejín, plná slávy.
Kdesi v budúcnosti vidím:
Stalin Krista zdraví,
Krista, proletára...*

/Podobenstvá, Martin, MS 1947, s.33/

F. B.: 17. november priniesol zmeny vo všetkých oblastiach života. Ožíva, čo zdanlivo odumieralo. Ako je to s katolíckou modernou: pokračuje, aký smer naberá, črtajú sa aj pre ňu nové obzory?

J. Frátrik: Je pravdou, že sme sa po jednom potratili - ale pribúdajú ďalší, vydávajú sa diela, ktoré prežili neľútostný edičný nápor, ožíva sa naše slovenské zámorie, sloboda tlače roztáča obrovské súkollie a naša domovina ožíva novými slobodnými rozletmi. Nové vetry zaduli aj na zjazde slovenských spisovateľov v Bratislave v januári 1990. Vtedy som sa prvýkrát stretol so Svetoslavom Veiglom, s ktorým sme vedno zmapovali celú tú našu katolícku modernu a vyjavili aj túžby a ciele ako ďalej - veď sme mali dosť času v hoteli Carlton, kde sme spolu bývali. Aj touto formou vďačím Spolku slovenských spisovateľov, že nám prideliť spoločnú izbu.

Dnes sa človeku ani veriť nechce, čo všetko sa to udialo, aké zmeny nastali. Doslova uragán prečesáva naše dni a my akoby sme chytali nový dych, lebo sme sa ešte nestačili pripraviť na prudký vývoj nových štruktúr, ktoré píšú nové slobodné kapitoly v histórii tohto národa. Je načase povýŕahovať zvlhnuté a zaprášené rukopisy z priečinkov a tajomných úkrytov a dopriať im ešte slnka vydavateľskej slobody. Čistý a svieži prievan prítomnosti prevetrá a osvieži myšlienky neraz ťaživé ako olovené mračná visiace nad časom, v ktorom zavše beznádej glosovala svoje

najtragickejšie rekviem. Je načase pozhrňať údaje, ale najmä informovať našu mladšiu verejnosť o osobnostiach, ktoré kládli stavebné kamene kresťanským ideám a prinášali ťažké obete na oltár katolicizmu. Veríme, že sa nezopakujú také historické omyly, ako bolo: tajné preverovanie autorov, upieranie publikačného priestoru, odmietanie rukopisov, ktoré čo len v náznakoch signalizovali náboženskú príslušnosť, alebo len akú-takú sympatiu s náboženstvom. Ešte dnes mi znejú slová priateľa P.G. Hlbina, keď po návrate z bratislavských vydavateľstiev povedal: "Nepochodili sme. Naša antológia nevyjde!" /Išlo o dielo Pramene, preklady z francúzskych básnikov od Baudelaira až po dnešok./ A tak naša spoločná úmorná práca niekoľkých rokov akoby vyšla nazmar. Roku 1977 zomrel Hlbina za zvláštnych okolností, o rukopise neviem nič, ostala mi z neho iba moja časť. A tak len čo sa mi trochu zlepšil zdravotný stav, po r. 1989 som začal pátrať po rukopise antológie, až sa mi ho podarilo nájsť v archíve Matice slovenskej. Pravda, nebol to už presný odpis originálu - pravdepodobne Hlbina pripravil čistopis len v 1 exemplári. Rukopis v archíve bol vcelku dosť neusporiadaný, aj som si myslel, že ho poznove skompletizujem, usporiadam do pôvodného stavu, aj som ho ponúkol do vydavateľstva Slovenský spisovateľ, tiež do Smeny, no celá vec ostala visieť akosi pre nezáujem. Taký je osud jedného rukopisu, ktorý chcel spriateľiť slovenského čitateľa s veľ duchmi francúzskej literárnej tvorby. Šéfredaktorom však nevyhovovala naša náboženská príslušnosť, ani isté mená v antológii /Claudel, Péguy, Louis Le Cardonnel, Francis Jammes, Pierre Emmanuel.../. Na druhej strane treba obdivovať bezhraničné prisluhovačstvo oficiálnej literárnej kritiky, ktorá

sa usilovala katolícku modernu a katolícku poéziu vôbec vymazať z pamäti národa. Napríklad v Šmatlákových Dejinách slovenskej literatúry si môžeme prečítať na strane 516: "... z hľadiska historickej perspektívy vývinu slovenskej poézie 20. storočia zostávajú /básnici katolíckej moderny/ často limitovaným a ideovo-spoločensky okrajovým javom."

F. B.: Je to naozaj tak: skutočne katolícka moderna je iba istým ohraničeným a "ideovo-spoločenským javom"?

J. Frátrik: Domnievam sa, že odpoveďou na túto otázku bude stručná rekapitulácia toho, čo sme sa v rozhovoroch o katolíckej moderne usilovali priblížiť našim čitateľom:

Vám, mladí priatelia, treba vedieť, že katolícku modernu spočiatku tvorili básnici z radov kňazského stavu - teda dušpastieri /Dilong, Hlbina, Haranta, Šprinc, Silan, Ušák-Oliva, Veigl.../, ktorí nevystupovali a ani neboli proklamovaní ako skupina, len ich básnické príspevky vo vtedajších časopisoch - slovom ich tvorba - niesli pečať modernity. "U nich sa ťažká meditácia starších generácií menila vplyvom najnovších moderných prúdov svetových v ozveny "čistej poézie". Bola to reakcia na staré chápanie religiozity a umenia." /Kultúrny život 51/1960; T. Winkler: Čas preveruje hodnoty./

Do celého tohto literárneho prúdenia začali penikáť nové a nové mená, a to už nielen z radov kňazstva. Popri starších - Beniakovi a Žarnovovi - prichádzali mladší: Motulko, Strmeň, Frátrik, Zborovjan, Blavan, Javor, Juriga... A tak postupne katolícka moderna - jej označenie sa používalo až po roku 1945 v periodizačnom vývine slovenskej literatúry - začala sa

formovať v jeden spoločný pohyb ako katolícka poézia. Aký bol jej ďalší osud? Jej príslušníci existenčne živorili. Neviditeľný dozor štátnych orgánov uvrhol ich do izolácie, a tá bola vlastne ich vyhnanstvom. Boli síce doma, zdanlivo na slobode, ale v skutočnosti v najpotupnejšom exile.

V takýchto dimenziách otrasnej totality /1945-1989/ pod vplyvom osudových udalostí sa katolícka poézia rozčesla na exilovú /Dilong, Žarnov, Šprinc, Strmeň, Zvonický, Kružliak, Vesnin, Geraldini, Okál, Doránsky, Milučký.../ a na domácu, postupne umlčovanú a odsúvanú na okraj literárnych dejín /Beniak, Silan, Hlbina, Haranta, Veigl, Motulko, Frátrik, Blavan, Zborovjan.../. O živosti, akejsi pochoďni katolíckej poézie v našej literárnej histórii po súčasnosť svedčia aj nasledujúce mená: Turčány, Chuda, Moravčík, Gombala, Kovalčík, Križka i nastupujúci Prikrýl, Donovalová-Klenková, T. Klas...

V súčasnosti sme svedkami, ako exilová literatúra vrastá do domácej, vedno sa prelínajú, navzájom obohacujú a vytvárajú tak mohutný prúd slovenskej katolíckej poézie. V celkovom vývine našich literárnych dejín rozhodne bude ona znamenať obrodu a renesanciu. Z jej prameňov sa budú sytiť a osviežovať všetci tí, ktorí túžia po náboženskej, a teda duchovnej poézii vôbec.

Ak sme doteraz hovorili výlučne o poézii, treba pripomenúť aj mená tých, ktorí v exile vytvárali vývinový oblúk slovenskej literatúry a svojimi dielami či už prozaickými, literárnovednými, esejistickými štúdiami a organizačno-publikačnou činnosťou vytvárali hodnoty, ktoré sú trvalými klenotmi našich dejín /J. Cíger-Hronský, P. Hrtús-Jurina, A. Brázda, A. Gun-

dová-Jergová, H. Bartek, S. Mečiar, J. E. Bor, J. M. Rydlo.../.

Po novembrovej revolúcii sa o katolíckej moderne, ako aj o exilovej slovenskej literatúre popísalo neúrekom. Úvahy, správy, správičky, rozhovory, spomienkové črty, rozhlasové a televízne relácie až po vydania vybraných veršov z tvorby toho-ktorého príslušníka katolíckej moderny sa doslova predbiehali v snahe zachytiť a zmapovať tie literárne úseky, ktoré ostali ťažkou obžalobou takmer polstoročnej socialistickej totality. No tomuto prudkému úsiliu a neraz aj rafinovanému redakčnému zhonu po novotách a senzáciách nemožno uprieť jedno: snahu zaplňať biele miesta v našich literárnych dejinách. A tak vidno, že sám život si vynucuje prepracovať doterajšiu literárnu históriu a zaradiť do systematicky objektívnej kontinuity všetky tvorivé sily, ktoré sa vedeli udržať pri živote či už tam v exile, alebo tu doma, kde boli umlčované, a preto doslova živorili hmotne i duchovne.

F. B.: Na záver sa ponúka otázka, či katolícka moderna v tomto rozvíchrenom svete na prelome tisícročia v spleťosti názorov, moderných aj módných myšlienok, pri zmätenosti premien a reforiem, neprehľadnosti posolstiev a falošných prorociev, výbuchov strhujúceho sexu, pri skrášľovaní lží, dvojtvárnosti a mravného úpadku bude v stave priťahovať mládež, zapalovať ju pre ideály Pravdy, Krásy a Dobra.

J. Frátrik: Skromne si myslím, že už nielen katolícka, ale náboženská poézia vôbec bude hrať dôležitú úlohu, lebo jedine ona ešte môže vrátiť človeka k jeho ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti, ona jedine mu pomôže "hľadať pevnú bázu etickej istoty". To nebu-

de anachronizmus návratu, ale existenčný boj o záchranu seba samého.

F. B.: Kladieme bodku za rozhovormi. Ja ti, Janko, veľmi pekne ďakujem za sprevádzanie v problematike katolíckej moderny v premenách času. Nekladieme však bodku za stretnutiami s tebou. Som rád, že si ochotný nám pomáhať pri stručnom profilovaní hlavných predstaviteľov katolíckej moderny predovšetkým premysleným výberom z ich tvorby.

Milí priatelia, želali by sme si, aby aj naše zrnká pomohli vám dozrieť do zrelého klasu, ktorý sa vie zorientovať v každej situácii a s nádejou sa podvoľuje vánkom Ducha.

Janko Frátrik a
František Babiar

Eseje, spomienky a portréty básnikov

Domáci exil

J. Silan - P. G. Hlbina - J. Haranta - P. U. Oliva

S. Veigl

Janko Silan

- básnik Svetla a pravej lásky

Zďaleka sme nevyčerpali tému o katolíckej moderne v premenách času, čo ani nebolo naším cieľom, nakoľko nám išlo skôr o úchytkové zglosovanie tých slovenských tvorivých síl, ktoré neľútostný čas povytáhal z rodných koreňov od r. 1945 a poroznášal ich po široko-dalekej cudzine, aby po polstoročnom ťažkom putovaní do r. 1989 sa poznove vrátili domov na slobodnú rodnú hrudu. Je to triumfálny návrat básnikov, spisovateľov a vedcov, z ktorých mnohí sa už tohto návratu nedožili, no ich diela ostali tu ako živý pamätník vnútorného zjednotenia života a literatúry, ktoré ani čas ani priestor nevedeli prestrihnúť a násilne oddeliť. Hovorili sme o "úchytkovom zglosovaní", a to celkom príliehavo, lebo ani nie sme vstave na tomto minipriestore podať svedectvo a zachytiť literárny vývin a osobnostné dotváranie sa básnickou tvorbou toho-ktorého básnika v exile. Hľadať a objasňovať jadro tvorivého procesu tých, ktorí za vyše 40 rokov vytvárali hodnoty, ktoré čas neodvial a búrky nevyvrátili, bude prvoradou povinnosťou našich literárno vedeckých kruhov, zaplniť túto "vybielenú" plo-

chu a takto začleniť ju do kontextu našich literárnych dejín. Veď práve oni vytvárali vzácnu symbiózu s odlúčenou rodnou vlasťou, aby túto predstavili na javisku európskeho prúdenia a držali krok s modernými umeleckými prúdmi. Tvorba týchto básnikov sa čestne priraduje k tvorbe domácich básnikov, ba v mnohom ju aj predčila, najmä v prekladoch básnika Karola Strmeňa, ktorý jej získal významné a trvalé miesto a plné uznanie v európskych ba i svetových literárnych dejinách.

Skromne si myslím, že naše oznamovacie prostriedky, denná tlač, relácie, rozhovory v literárnych časopisoch venovali v poslednej dobe dosť miesta slovenskej katolíckej tvorbe v exile v snahe priblížiť našim čitateľom bohatú žatvu našich bratov za uplynulé polstoročie.

Ale na druhej strane prichodí mi priblížiť aj poéziu domácich katolíckych básnikov, ktorých oficiálna kritika zámerne zaznávala, ignorovala, dávala celkom na okraj a tak celé generácie boli odsúdené prijímať to, čo servírovala totalitná blahosklonnosť. Načisto vypadli z učebníc mená autorov katolíckej moderny ako aj náboženskej poézie vôbec. A keď sa aj niektorí z nich objavili v encyklopédiách, boli to len najstručnejšie glosy, "aby sa nepovedalo"! Kritériá jednotnosti socialistickej kritiky nepripustili žiadnu inú polaritu, ktorá by "deformovala" socialistickú literárnu skutočnosť. Takáto kritika v podstate svojich "geniálnych zákonov" lámala akúkoľvek vlasteneckú, kresťansko-humanitnú tvorbu a doslova stínila, čo malo nádyh tradície národného života, náboženského cítenia a prejavu slobodného myslenia... A tak v týchto polohách považujeme za naliehavé poskytnúť aspoň niekoľko pohľadov na čelných predstaviteľov katolíckej

moderny tu doma, a to na Janka Silana, P.G.Hlbinu, Jána Harantu, Paľa Ušáka-Olivu a Svetoslava Veigla a na tých, čo tvorili v exile /R.Dilong, M.Šprinc, A.Žarnov, K. Strmeň, G. Zvonický./.

Medzi najvýraznejšiu a rýdzovo najvyhranenejšiu osobnosť katolíckej moderny "domáceho exilu" nesporne patrí **Janko Silan**. Básnik, ktorého hviezda zažiarila na nebi slovenskej poézie nebývalou intenzitou najvnútornejších zápasov, aby on sám takmer nevidiaci rozdával svetlo tým, ktorí tápali, blúdili a vyhľadávali si cestu k záchrane seba samých. Literárnym kruhom poplatných totalít Silanova poézia bola nepohodlná, dráždila, provokovala a vyzývala na súboj, keď išlo o identitu vyznania, ako aj svetonázoru. Neuhýbala, nemaskovala sa. Bola čistá ako kryštáľo-horská riava, úderná ako kov spiež a pravdivá až to mnohých bolelo! V literárnych dejinách a učebniciach nezakotvila. Bola nežiadúca. A tí, čo ju odsúvali na zabudnutie, sú pomaly už sami zabudnutí. Prežila ich poézia, ktorá hlboko vyklonila jazyček váh, kde sa meria večnosť a dočasnosť.

O životnej trase a umeleckej tvorbe J. Silana aspoň úchytom: Vlastným menom Ján Ďurka, narodil sa 24. 11. 1914 v Sile pri Nitre. Gymnázium vyštudoval v Nitre, teológiu v Spišskej Kapitule /1941/. Ako kaplán pôsobil v Ždiari, Liptovskom Hrádku, v Dovalove. Od r.1949 bol farárom vo Važci, kde aj 16.5.1984 zomrel. Pochovali ho za obrovskej účasti veriacich, cirkevných spolubratov, ako aj kulúrnych priateľov z celého Slovenska.

Do literatúry vstúpil prvotinou **Kuvici** /1930/. Postupne mu vyšli básnické zbierky **Rebrík do neba** /1939/, **Slávme to spoločne** /1941/, **Kým nebudeme doma** /1943/, **Piesne z Javoriny** /1943/, **Piesne zo Ždiaru**

/1947/, **Úbohá duša na zemi** /1948/, **Triptych** /1966/, **Tri návštevy** /1966/, **Dve bolesti - jedna radosť** /1968/, **Balady** /1969/, **Oslnenie** /1969/, **Sám s vami - výber** /1967/.

V Ríme v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda mu vyšla zbierka **Ja som voda** a iné verše /1984/. S básnikom M. Šprincom zostavil a vydal **Tak umieral básnik Paľo Oliva** /1942/. Preklady: **Hymny I, II** /1943/, P. Lippert: **Človek Jób hovorí s Bohom** /spolu s P. Straussom - 1948/. Roku 1990 vyšiel výber **Piesne z Važca** - zostavil M. Chuda. Obrovské dielo, o ktorom sa len sporadicky kde-tu zmieňovalo, kým iným, poplatným, sa dostávalo širokej publicity a oficiálna kritika sa doslova nadchýňala a predbiehala v ódach a recenziách na strániku neraz podenkovú literárnu tvorbu, kým o Jankovi Silanovi a katolíckej moderne sa mlčalo.

Bol to plánovaný zámer umlčať a zdegradovať celý tento úsek literárnych dejín, počnúc básnikmi, prozaikmi, prekladateľmi, literárno - estetickými tvorcami až po filozofických mysliteľov hlásiacich sa do prúdeňa katolíckej moderny.

Poézia Janka Silana - aj keď nemienime ju analyzovať zbierku po zbierke (už tak učinili mnohé recenzie pri vydaní jednotlivých diel) - je bytostne spätá s túžbou po harmónii, po čistote snáh človeka, aby ho cez toto úsilie priviedol k najvnútornejšej adorácii a tak vedno kráčali vždy k Svetlu. V tejto polohe je to poézia rýdzo silanovská, jednoduchá, ale preto dokonalá a účinná. Celým jeho dielom sa vinie úsilie "mať svoju tvár". A čím viac básnik strácal svoj zrak, tým väčšmi svietil tým, ktorí hoci mali zrak, no neraz strácali duševné svetlo. Jeho básne majú spoločného menovateľa: pevný postoj v duchovnom rozjímaní,

jednoduchosť v kráse a cez lásku k Bohu hovoriť a obšťastňovať ľudí. V časopise Nová práca v r. 1947 sa básnik vyznáva: .."Náboženstvo ma naučilo poznávať a milovať všetko, i tento život celý, všetky jeho biedy i všetkých jeho ľudí i najnepatrnejšie veci pre Boha. A poézia ma naučila byť verným tomuto svetu takému, aký je, byť verným a ďakovať."..

Silanova poézia, to je rovnováha, snaha vyspievať na malom priestore všetky poryvy srdca a božieho Tajomstva, akým je obdarený len básnik z rodu veľkých básnikov. Pravda, niekedy si v pomykove či v poézii bol rozjímajúcim kňazom a pri oltári zlatoústym básnikom. No obidvoje sa vedno spájali v lásku k Bohu. Celá poézia je nielen príhovor, ale najvnútornejším rozhovorom o hodnotách, ktoré čas ani priestor neodnesú, no žiaľ, ktoré tak málo dnes necháme vstupovať do nášho života.

"Tvár svoju preláskavú / sem obráť, Bože, nech jej svit / zaženie túto temnosť tmavú / a dá mi v pravde žiť / a spievať Tebe Česť a Slávu / pre veci, ktoré treba opustiť.." (Piesne z Javoriny)

Básnik si hľadá cestu k trvalým míľnikom ľudského života. Matka, láska, oslava Boha, života i smrti, služba kňazstvu, meditácie, tatranská príroda, národ, samota, mlčanie a ticho, utrpenie a súcitnosť, prenikať k srdcu blízneho, zmierenie cez vnútornú skúsenosť - to všetko sa motivicko-spirituálne klenie ponad básnika - kňaza, ktorý sa usiluje prebiť k "svetlu a pokoja ducha" cez všetky peripetie biedy a utrpenia. Široká je harmonizácia tohto spevu sčasti elegického a sčasti oslavného. "*Môj rod jak rieka vo mne hučí / a čím je tmavšia noc / prichádza každý, kto sa lúči, a volá o pomoc..*"

"Zriekania môjho jasné ohne / do výšky mocne plápolajú.. / Dnes všetko, čo sa vo mne pohne / lahodne vzlieta k raju / a krúži pekne v rovnováhe.." (Úbohá duša na zemi)

Výrazné svetlo vniesol do Silanovej tvorby literárny kritik Milan Hamada, keď sa zamýšľal nad tvorbou P. G. Hlbinu v úvahe "Čistá poézia a skutočnosť" v knihe Víno svetla. "Rozpor medzi programom a jeho básnickým uskutočnením sa vyostřil do krajnosti. A to nielen u Hlbinu, ale takmer u všetkých tvorcov novej krásy v katolíckej moderne. Hádám iba Janko Silan vytvoril bez ohľadu na teoretické postuláty poéziu v pravom zmysle slova spirituálnu vďaka tomu, že budoval báseň z bytostného zážitku, a nie ako obmedzený verbálny experiment. Preto má Silanova poézia charakter integrálne bytostnej výpovede človeka a sú v nej prítomné aspekty etické a v širšom zmysle existenciálne..."

Janko Silan sa často upriamoval na osud človeka a práve cez jeho životné situácie formoval svoj spev, ktorý smeroval vždy k ušľachtilým a vznešeným cieľom, objímajúc tak všeludské a kresťanské. Tomuto smerovaniu podriadil celú svoju tvorbu, v ňom videl základný zmysel celého ľudstva.

V takýchto dimenziách Janko Silan posunul svoj spev aj do oblasti prózy. Celé roky pracoval na rukopise románu **Dom opustenosti** (vyšiel až po jeho smrti v roku 1991). Pozoruhodné dielo prekypujúce postrehmi, spomienkami, úvahami, zápismi snov, modlitbami ako aj básňami, slovom celá tá pestrosť básnikovho vnútra, ako ju prináša sám život. Neraz sme presedeli spolu nad týmto rukopisom, keď mi pri každej mojej návšteve čítal z neho nejednu kapitolku, pravda, s dlhými pripomienkami a vysvetlivkami, ako tá-ktorá stať sa udiala...

Silanovský verš je disciplinovaný či už v úsečnosti alebo hymnicky širokom ladení. Je spevný, intonačne čistý, čo sme u Silanových spolupracovníkov postrádali. Pokiaľ ide o spevnosť (hudobnosť) bude dobre, keď si tento problém čo len v náznakoch objasníme. V jednotlivých slovách veršových radov vnímame pravidelné striedanie samohlások a spoluhlások, čo vytvára "čistú" polohu.

"*Nazývame sa preto Slováci / že slovo máme až len po práci..*" alebo "*len Bohu patrí sláva.. Ozaj len láska získava nám statky..*" (**Ja som voda**)

Pravda, nielen samotné rozloženie hlások vytvára eufonickú výstavbu hudobnosti. Pristupujú aj iné zložky ako: jambické začiatky veršových radov (trochej s predrážkou), ďalej je to veršová intonácia (klesavá, stúpavá): "*Dnes viem už, ako vädne krása / dnes viem už, čo je tento svet.*" (**Ja som voda**)

Ide tu o ostrú stopovosť oddelenú dierézou (rozlukou), čím sa vytvára úzky zväzok eufonický, po ktorom nasleduje ťažká doba "..., ako ... / ..., čo je...". V uvedenom dvojverši vnímame anaforické začiatky: "*dnes viem už... / dnes viem už...*" - čo zvyšuje spevnosť. Ďalšia zložka vstupujúca do "hudobnosti verša" je zložka rýmová a to v dvojakej fáze: v asonancii a vo vlastnom rýme.

● **Asonancia** - nedokonalý rým: tma- záhadná, riadi-straty... "*Ja som tma / jak viera vaša záhadná*" (**Ja som voda**). "*Ach, prijať tvoju smrť a d'akovať, / že Pán Boh najlepšie to riadi:*" / vyvažujeme: "*spolu tvojím hľ'ad' / večným ziskom časné moje straty...*" (**Slávme to spoločne**)

● **Rým** - dokonalá zhoda celých slabík: "*a zo mňa vejú piesne tvoje, vejú rytmy, / tvoj los je v Bohu, s ním sa rozprávam, / keď spievam v stúpajúcom cely prítmí..*" (**Slávme to spoločne**)

To všetko chcelo iba naznačiť v hlavných rysoch, v čom väzí silanovský "spevný verš".

A tak veršový spád, čosi ako ladenie do intonácie, práve cez ťmy drží tieto verše pohromade. Pomenovania sú jasné, čisté, konkrétne, ba až adresné. Slová nie sú v rozpore, naopak vetná stavba spirituálneho štýlu sa prelína s každodennou rečou. Akoby si ani necítil básnický štýl a predsa verš po verši vo svojom zvláštnom uspôsobení a neustálom prúdení konkrétna, osobného cez uvažujúce a rozjímajúce vytvára onú zvláštnu "hudobnosť a melodičnosť". Ešte zopár veršov na ukážku:

Ja som tma

Stať hlavná.

(Jej obsah: Nepl'ujte len na mňa!

Písaná v noci na stredu,

aby sme nezabudli na biedu,

aká je slávna.)

Ku tomu podnadvpisu,

ako som mával z krasopisu

jednotku, malé vysvetlenie:

Voda sa nadol ženie

a stále nadol.

Do výšky iba utrpenie.

Bez neho by som neomladol.

Ja všelijako som už padol.

No ešte nič som neukradol.

Ja sa len dívam na vodu,

jak podobá sa nášmu národu,

a národ náš zas Slovu,

pretože neholdoval lovu.

Nazývame sa preto Slováci,

že slovo máme až len po práci

- a to je tiché ako noc,
noc Boha plná.
My neprosíme o pomoc,
my sme len vlna
vody tej, čo sa nadol ženie.
Voda je odpustenie
i dopustenie
živého Boha zároveň.
Ved' voda nemá ani tieň,
keď žblnká čistá.

(Zo zbierky *Ja som voda*)

S Jankom Silanom som sa spriatelil cez Verbum, ktorého bol zakladateľom a redaktorom. Od tých čias som ho navštevoval skoro každý rok vo Važci. Boli to vzácne stretnutia, dôverné, plné trpkosti, ale aj nádeje v úsvit nových čias. Vždy bolo čo hovoriť o literatúre u nás doma ako aj o tých v exile, o vyšetrovaniach J. Silana, i o tom, ako nás umlčievajú. Tu neraz vybuchol, vyskočil, udrel do stola a kričal: "Kto im dal právo, aby takto s nami jednali! My nemlčíme, ale nás umlčali!"

Aký bol Janko štíhly, strunistý - viac slabej až chatrnejšej postavy, taký bol zas mocný jeho hlas, ktorý sa ostro zarezával do všetkých stien važeckej fary. Čo veta, čo slovo, to úder a zatínanie do krivdy, ktorá sa tu páchala. Nepoklonkoval, ale ostro odsudzoval a kritizoval totalitné násilie, boril sa proti nemu, za čo si vyslúžil šikanovanie od svetských aj cirkevných kruhov *Pacem in terris*, ktorých mnohí členovia vo svojej servilnosti pritakávali režimu a s menom silanovským hazardovali. Bolo im na ťarchu a neradi ho vyslovovali najmä pri stretnutiach s ministrom kultúry Miroslavom Váľkom a jemu podobnými potentátmi.

Neraz mi prišlo ľúto, že som nezachytil celý ten

príval viet dojímavých rozhovorov. Aj keď už bol takmer nevidiaci - po zápalkách už len hmatkal, zapalujúc cigaretu jednu od druhej - nechcel som šuchotať papierom a ceruzkou, len aby sa ma neopýtal: "A načo si to píšeš?"

Sedávali sme dlho, predlho, hovoril, kto ho prišiel navštíviť pri cestách do Tatier. Spomínal, ako ho pri jednej návšteve pracovníci Slovenských pohľadov požiadali, aby poslal do časopisu nejakú báseň. A on na to: "O to ma musí požiadať šéfredaktor, pretože on mi zakázal uverejňovať, keď odmietal moju poéziu".

U Janka Silana som si vysoko vážil jeho nekompromisný postoj k realite, ktorú sme žili. Nič nezaobaloval, nemetaforizoval, pomenúval veci pravým menom. Taký bol v živote a taký bol v poézii.

A rodáci Nových Sadov - Sila na svojho básnika nezabudli. 18. nov. 1990 pripravili Jankovi Silanovi milú slávnosť (odhalili na rodičovskom dome pamätnú tabuľu). Slávnostnú sv. omšu celebraval Mons. V. Filo, svätiaci biskup trnavský. Prítomný bol aj Mons. J. Korec, biskup nitriansky. Kazateľom bol Mons. Vincent Malý. K občanom sa prihovoral Ing. A. Funta, predseda MÚ v Nitre. Po odhalení pamätnej tabule o tvorbe Silanovej hovoril Dr. J. Melicher. Dr. Jozef Strauss, syn chorého Dr. Pavla Straussa, prečítal otcov nekrológ za Silanom. O svojom vzťahu k Silanovi, o katolíckej moderne hovoril básnikov druh Svetoslav Veigl. Za Spolok slovenských spisovateľov v zahraničí vystúpil Dr. I. Kružliak, za Spolok slovenských spisovateľov A. Hykisch. Po nich ďalšie známe osobnosti kultúry a celospoločenských organizácií M. A. Kováč, Š. Vajcík. Vďační rodáci ako aj súrodenci J. Silana chcú v Sile otvoriť pamätnú izbu básnika.

A mne prichodí už len zavretými očami vzdychnúť:

Bože, Janko, keby si videl srdečnosť a vd'ačnosť, akú ti prejavili tvoji verní, aká to sila v národe, ktorý na teba nezabudol a ktorý si ty tak miloval.

Ukážky z tvorby:

SOM KATOLÍK

*Som katolík, a to je jasné:
smerujem výš a diaľ' a vpred,
objímam večné, nielen časné
a lásku šírim, kde jej niet.*

*Som katolík - a kričím hlasne:
Chcem v každej dobrej snahe znieť,
naplňam vierou všetko prázdne
a oživujem pravdou svet.*

*Som katolík - a znie to krásne,
že som aj Slovan, Rus môj brat,
a túžby naše jednohlasné*

*jak svorne idú putovať
na Kalváriu, kde si šťastne
staviame všetci spásy hrad.*

(Zo zbierky Piesne zo Ždiaru)

ZAMKNUTÉ DVERE

*Na biednej bráne našej kladka.
A dvere dobré zamknuté.
Samota však tu nie je sladká
a pokoja tu nebude.*

*Bude len boj a bude hádka,
uhýbam darmo v zákrute.
Keby tak žila moja matka,
tá mlčanlivosť labute!*

*Lež takto každý príchod stráže
ma vyruší a ubodá
a slučku ešte tuhšie zviaže,
vraj z vôle ľudu, národa,
kým pod batohom tol'kej tiaže
sa trepe moja sloboda...*

(Zo zbierky Ja som voda...)

ÚBOHÁ DUŠA NA ZEMI

lká, že má málo miesta,
a jednoducho len káže mi
sláviť, jak Boh ju trestá.
Neprestáva sa trepať
v žalári temnom tela.
O čom jej budem šepotať,
aby mi nesmutnela?

Pozri sa, tu je pravý zdroj,
z ktorého budeš čerpať vlahu
pre ťažký rozvoj svoj,
ústiace k blahu.

Prekrásne Božstvo zjavenie
(možnože úsmev, vánok)
odmenilo ti snaženie:
robíš si v tebe stánok.

Nežobri inde. Bolo dosť
hanby, kde trpela noha.
Hľa, jak je, duša, úbohosť
tvoja dnes plná Boha.

Kto túži je i blažený,
nepodrobený skaze,
s úbohou dušou na zemi,
s úbohou dušou v čase.

(Zo zbierky Úbohá duša na zemi)

*Slovensko, ó, ty trpiace, ó, moje,
básnik sa díva, plače usedave,
keď vzal už všetky nepokoje,
a kráča sám a vyhýba sa vrave:
Kdeže sa podeli tie zdatné voje?
A bez slz všetko prežiť nie je v stave.
Ach, my sme prehrali už tol'ké boje,
ale to boli vždycky stupne k sláve,
nie k hanbe ako dnes ó, Bože, Bože,
už nikde nechodím, len doma sedím,
len doma na zemi, a to je dobré lože,
a to je pokánie, a tým sa teším,
že ešte srdce ustavične môže
zem l'úbať rodnú, pre ktorú tu hreším,*

*keď reptám na všetko, čo je mi v mysli,
klnúc dňu, noci, životu i smrti,
ja, básnik-samotár, a nezávislý
a skrytý v horách tu jak v zemi krty.*

*Slováci, svorne vravme Áno
všetkému, čo sa z Božej vôle deje.
V Bohu je víťazstvo a jeho ráno
vždy je tu, kým ja píšem epopeje*

*o tebe, krotká zem, ó, navštívená,
tol'ko ráz zradená a oklamaná,
tol'ko ráz zhyzdená a doráňaná,
lež dúfajúca v Boha, svojho Pána.*

(Zo zbierky Piesne zo Ždiaru)

P. G. Hilbina

- básnik v

objatí modlitby a životných krás

Čo akokoľvek by sme sa v dielach slovenských katolíckych básnikov upriamili na hodnotenia či už filozofické, myšlienkovovo-obsahové vo vzťahu k svetu, k meditatívno-reflexívnej poézii cez moderné tvarové prostriedky od významových a motivických variantov až po "čistú poéziu" oslobodenú od všetkých -izmov a smerujúcu k absolútnemu splynutiu s modlitbou a s božským Tajomstvom - ľahko by sme prišli k poznaniu, že takmer každý básnik katolíckej moderny v jadre usiloval svojším spôsobom o poéziu ducha, o čistotu človeka. Pravda, nejeden však v túžbe po modernite zápasil medzi skutočnosťou metafyzickou a senzuálnou, sklúzol do hravosti, do experimentovania, alebo až do démonických vízií. Zo života plného rozpornosti, bez verbálnych postulátov, neraz v súboji so sebou samým prišlo im nielen meditovať, ale aj zmocňovať sa veľkých tém života. A práve cez ne sa neraz úporne prebíjali k Absolútnu, ktorému upramili celé svoje smerovanie. Zo spoločnej základne viery v Boha, budovali si svoj svet plný harmónie, jednoty a zbožnej krásy. Po akých cestách a vývojových

stupňoch sa uberal básnik P. G. Hlbina, budeme sledovať v našom portréte.

P. G. Hlbina - občianskym menom Pavol Gašparovič - sa narodil 13. mája 1908 vo Veľkých Kršteňanoch. Po gymnaziálnych štúdiách v Trnave a Nitre študoval teológiu v Prahe. Ako kňaz pôsobil vo viacerých farnostiach (Rosina, Bošáca, Konská, Raková, Divina, Považská Bystrica, Kysucké Nové Mesto) a od roku 1945 v Bobote, kde aj 21. 10. 1977 zomrel.

Do literatúry vstúpil zbierkou básní **Začarovaný kruh** (1932). Postupne mu vychádzali básnické zbierky **Cesta do raja** (1933), **Harmonika** (1935), **Dúha** (1937), **Belasé výšky** (1939). Povoynové knihy básní z rokov 1946-47 **Mŕtve more**, **Mračná** a **Podobenstvá** odzrkadľujú vnútorný život básnika, plný rozpornosti, a ukazujú cestu, ako sa dostať zo strašnej apokalypsy vojny ku kráse pokoja, cez oslavu človeka a vieru v Boha. Básnické zbierky **Ozveny slnka** (1950), **Mierové ráno** (1952) a **Ruže radosti** (1955) vnášajú do tvorby sociálne témy pri nástupe socializmu v päťdesiatych rokoch. V roku 1968 pri básnikovej šesťdesiatke vyšiel výber **Víno svetla** s doslovom **Čistá poézia a skutočnosť** od Milana Hamadu.

Hlbina prekladal najmä francúzskych básnikov (Claudel, Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, Valéry...) Spolu sme preložili, zostavili a pripravili do tlače antológiu francúzskych básnikov **Pramene**, žiaľ, táto pre nepriazeň vydavateľských kruhov nevyšla. Dielo H. Bremonda - jedného z najväčších francúzskych teoretikov - o podstate poézie **Modlitba a poézia** v preklade P. G. Hlbínu (1943) ako aj mnohé recenzie, úvahy a literárno-estetické glosy v Eláne, Slovenských pohľadoch a v katolícky orientovaných časopisoch prezentujú Hlbínu aj ako fundovaného teoretika katolíckej moderny.

Literárna tvorba tohto významného básnika je obsiahnutá v troch vývojových fázach slovenskej literatúry vôbec. Je to tvorba poetická, literárno-esteticko-kritická a prekladová. Každá z nich vytvára jasnozrivý pohľad, v ktorom sa premietajú všetky rozpornosti počínajúc avantgardným prúdením cez hlbokú kresťanskú interpretáciu plnú vnútorného dynamizmu až po najvyššie méty tvorivého procesu.

Hlbina bol nesporne najerudovanejším členom katolíckej moderny. Jeho teoretické polemiky o surrealizme, poetizme na stránkach poplatných literárnych časopisov držali krok s celoeurópskym prúdením. Veď práve cez tieto široké publicity sa slovenská verejnosť zoznamovala s teoretickými postulátmi s moderným umením umocneným kresťanským humanizmom, o ktorých symbiózu usiloval.

Nie vždy sa mu však toto úsilie darilo, najmä v poézii, v ktorej dominovala dvojpólovosť - na jednej strane hlbavé náboženské meditácie a reflexie: *"Všetko som, Bože, stratil / a je mi sladko dajak / Pre trosky mojej duše / Ty svietiš ako maják.. / Ty moje všetko, Bože môj, / Ty mojej lásky stred / svet skrze Teba milovať, / i Teba skrze svet?.."* - na druhej strane známa poetistická hravosť:

"Keď som šiel z Ilavy / bol večer lilavý / ozvena chichotu / rozbila ticho tu. / Spí Maxim Gorkij, / už nepasie viac morky, / a práve preto / spí Tintoretto / spí Botticelli, / spíte včely."

Na 2-3 stránkach nemožno zhodnotiť a podať celkový profil básnika - sčasti to už urobili jednotlivé recenzie pri vydaniach tej-ktorej básnickej zbierky - ale nástoľčivo sa žiada zostaviť a vydať monografiu o tejto zložitej a rozporuplnej osobnosti. Hádam ešte niekoľko postrehov z tvorby tohto básnika.

V prvej zbierke **Začarovaný kruh** sa P. G. Hlbina v úvode vyznáva: "...poéziu pokladám s abbé Bremondom za niečo posvätného a blízkeho modlitbe. Nech teda nikoho neprekvapuje, že sa často obraciam v básňach na Boha, že sa modlím... Čo chce najnovšia poézia? Kult života, krásy a tajomstva, kult Božstva!"

V takýchto polohách sa formovala Hlbina poézia i v ďalších zbierkach. Na druhej strane však spomínaná poetistická hravosť a neraz bezuzdná nezáväznosť strhli Hlbina pod vplyv rôznych dobových, aj mimoliterárnych javov, ktoré mu umožňovali písať v intenciách socialistického realizmu a vbrdnúť tak do novej - dobe poplatnej - skutočnosti. Veľmi výstižne to vyjadril literárny kritik Milan Hamada: "Hravý básnický typ sa hravo zmocňoval veľkých sociálnych tém." (Pozri doslov k výberu **Víno svetla**.)

V takomto začarovanom ošiali a neraz aj v euforickom iskrení päťdesiatych rokov Hlbina povojnová tvorba si hľadá svoj bytostný priestor. Protestuje proti vojne, dvíha svoj hlas proti imperialistom a stavia sa do radov tých, čo sú v službách mierových a budovateľských, usilujúc sa o akési prevrstvenie kresťanstva so socializmom, čo sa mu však vonkoncom nepodarilo. Táto vidina postupne strácala kontúry, až sa celkom rozpadla. Prišli dni osobného sklamania, sčasti aj odsúdenie od svojich spolubežcov katolíckej moderny, ako aj poznanie, že skutočnosti sa valia inými riečišťami.

V takýchto vnútorných rozporoch sa básnik celkom odmlčal. Prichádza zákerná choroba - urémia - ktorá ukončuje všetky spory, víťazstvá a prehry, aby vydala svedectvo: "*Čuj moje slzy, Bože môj! / Padajú k čiernym spodným vodám. / Srdce mi rozdvojené spoj: / nech Ti ho celé oddám.*"

K P. G. Hlbinovi ma viažu dlhoročné spomienky. Navštevoval som ho v Považskej Bystrici, Kysuckom Novom Meste a nakoniec v Bobote, kde mal svoju faru. Tam som si vždy k nemu odskočil z Trenčianskych Teplic, keď členovia Speváckeho zboru slovenských učiteľov sme mávali pravidelné spevácke cvičenia. Boli to stretnutia krátke. Dlhšie sme si nechávali na veľké prázdniny. Vtedy na všetko bolo dosť času. Sedávali sme dlhé hodiny v záhrade. Pravidelne kŕmieval zajace, hydinu. Jeho láska boli holuby a tie mu vždy zlietali na dlane alebo na plecía. Vždy bolo čo hovoriť. Aj sme spolu prekladali verše z Mistrala. On štyri verše, ja štyri akoby radosť z poézie, pričom padali závažné slová o nej. Veľmi rád hovoril o surrealizme, dadaizme a poetizme, o všetkom, čo bolo moderné a avantgardné. A za horúcich dní dobre padlo posediť zas v izbách, kde div sme nechodili po knihách. Bolo ich všade. V regáloch, v policiach, po zemi, po schodoch, na chodbe.. V takomto ovzduší sme sa denne púšťali do zostavovania antológie z francúzskych básnikov PRAMENE. On čítal svoju časť, ja svoju, pribrali sme preklady od K. Strmeňa - pravda pod utajeným menom, triedili, dopĺňali, aj rozširovali a pripravili rukopis na odovzdanie do vydavateľstva. O tom ako sme pochodili, vlastne nepochodili a čo všetko sa okolo toho odohralo - najmä mimoliterárneho - to by boli celé kapitoly na román. No verím, že PRAMENE ešte uzrú svetlo a vyrazia zo spodných vrstiev na povrch. No jednako ostávajú tu ako svedectvo a dokument jednej smutnej a tragickej epochy našich dejín.

A čo povedať bližšie o Hlbinovi? Bol menšej pevnej postavy, hlas modulovaný do sýteho prirodzeného barytónu. V reči vždy úsečný, o všetko sa zaujímajúci,

bol to nevšedný vyznavač krás života, vždy hravý, a detsky naivný a pritom nedôverčivý. Mal svojské názory aj nápady a uvzato sa pridržiaval svojho. Keď ti aj dal za pravdu, nakoniec si vždy išiel len po svojom!

Hlbina hodne čítal a mal snahu získať knihu, ktorú nemal a po ktorej túžil. Rád politizoval a vo svojej a detskej naivite neveril, že rodičia, ktorí si dali deti na náboženstvo, majú nepríjemnosti, sú šikanovaní a ich deti sa zväčša nedostávali na štúdiá. Čo vetko mu bolo treba dokazovať, kam totalitný režim smeroval a ktorému aj on sám čiastočne aj svojou tvorbou napomáhal a ktorú neraz "ponímal ako radostnú záležitosť nového človeka." Dlhé listy nerád vypisoval, všetko chcel vmestiť na pohľadnicu. Vo frázach sa nevyžíval, bol vždy vecný, konkrétny. Raz mi bol napísal na kartu: "Keby si bol členom KSS, mohol by si byť zaslúžilým alebo neskôr aj národným umelcom".

Aj keď sme obaja stáli zavše na opačných stranách barikády, boli sme verní priatelia. Poézia toto priateľstvo utužovala a takého si aj nesiem do týchto dní, v ktorých mu vďačím za nádherné a múdre chvíle, ktoré sme spolu prežili. Veľmi výstižne mi to vyjadril priateľ básnik Ján Haranta v závere jedného listu: "Pomodli sa za jeho dušu viac ráz a mnoho. Je hoden našej lásky a odplaty."

Pri 15. výročí úmrtia básnika P. G. Hlbinu si veriaci vo Veľkých Kršteňanoch uctili pietnou spomienkou svojho rodáka, príslušníka katolíckej moderny. Dňa 8. novembra 1992 bola slávnostná sv. omša, ktorú celebroval vdp. Juraj Blaško. Na cintoríne v rodisku básnika bola dojmavá pietna slávnosť: stíšenie, modlitby, príhovor kňaza, prosby veriacich za dušu básnika. Vystúpenie speváckeho zboru mládeže LÚČE - ktorý zaspieval Verím, že vykupiteľ žije - ako aj báseň

S. Veigla **Za Pavlom G. Hlbinom**, orámovali toto vzácné podujatie, ktoré pokračovalo slávnostnou akadémiou v Kultúrnom dome. V bohatom literárno-kultúrnom programe odznelo pásmo piesní, básní a prejavy. Program vyvrcholil vystúpením spevokolu učiteľov topolčianskeho okresu.

Dňa 18. novembra 1992 sa uskutočnil v Literárnom múzeu A. S. Puškina v Brodzanoch odborný spomienkový seminár o živote, tvorbe a význame básnika P. G. Hlbinu. Takéto návraty básnikov sa trvalo zapisujú do srdca a sú ozdobou vďaka za veľké hodnoty, ktoré oni vytvorili pre náš národ.

Ukážky z tvorby

Básnikova modlitba

Môj Bože!

*Nech zo snov mojej duše,
o ktorých vieš, že nesplnia sa,
vykvitnú aspoň ruže
a milostivá krása.*

*Nech slová mojich piesní
na všetky strany vietor ženie,
by srdciam, ktoré žijú v tiesni,
zanesli tiché potešenie.*

*Nech pokorný som, keď je osud ťažký,
a hrdý, keď ma budú ponižovať,
a život, Pane; život z lásky,
nedaj mi nemilovať...*

(Zo zbierky: Začarovaný kruh)

Hlboko vo tme

*Hlboko vo tme môjho života,
na horách v prvej polovici júla,
tam, kde sa hviezda jedna ligotá,
tam sa aj túžba jedna túla.*

*Zalialo more vlnobitím jednu hru,
spievala mladá láska pieseň tichú.
Hovoril som jej: teraz mojou bud'
do posledného úsmevu a dychu.*

*Ved' načo zrodila nás táto zem,
načo nám spievajú tu vtákov krdle?
Len jedno potrebné je: spievať viem!
A predsa pieseň dusila ma v hrdle.*

*Medové slová mali taký vznik,
čerešňa úst sa pozdávala sladká,
ale mňa ozaj nemiloval nik.
Načo mi ruku Boh dal, ktorá hladká?*

*Márne som dušu mával dokorán
a fujaroval o láske jak valach.
Prečo a komu vlastne ešte hrám?
Hlas môj sa prepadá jak orol v skalách.*

(Zo zbierky: Mŕtve more)

Dúha

XXIII.

*Pre belasé sny a rýmovačky
hlúpo snívali sme,
myšlienok sme mali plné vačky
o surrealizme.*

*Abbé Bremond, obsypaný kvetmi
v ríši radovánok,
dovolí nám iste pohľad letmý
na mystický vánok,*

*v ktorom kvitnú ako ratolesti
najnežnejšie piesne,
na kvet pivoňky tam na rázcestí
zrak náš s láskou klesne.*

*Okúzlený tichom твоjím, ja som
na ostrove Jáva
rozmarínom, snom a lásky jasom
spev náš rozvoniava.*

*Ale toto nie je dielo Prousta
o stratenom čase.
Kto to zavrel básnikove ústa,
keď sa chveli v hlase?*

(Zo zbierky Dúha)

Po rokoch

*Ako ste, ruky moje, zachytili pramene,
zurčiace zo života pokolení,
stúpala sladká miazga v mojom ramene,
elixír lásky, čo sny na krv mení.*

*Potom sa krv zas premenila v marivá,
pes žiaľu na retiazke strážil svoju budú,
na nebi snov sa mihla hviezda žiarivá
jak ľahká tanečnica z Hollywoodu.*

*Dnes opäť najradšej mám rodný kraj.
Čím viac sa vzd'aľujem, tým bližšie hreje.
Spomienok hudba k srdcu pritúlená, hraj,
v náručí tvojom zabúdam, že zle je...*

(Zo zbierky Podobenstvá)

Ján Haranta

- básnik

čistej pokory a zbožnosti

Boli básnici, ktorí sa ľahko zmocňovali veľkých tém a vedeli svoju lýru rozozvučať akordami na oslavu Božieho Tajomstva. A boli básnici, ktorí sa v mučivej sebatrýzni museli prebíjať z bolesti a utrpenia, aby zaspievali nádherné hymny na oslavu Božej Prozreteľnosti. A práve cez ňu v znamení zbožnej viery usilovali o bytostné splynutie aj s osudom rodnej zeme, ktorej údel im nikdy nebol ľahostajný.

V takejto polarite mystickej zbožnosti a v rozjímaní o rodnej požehnanej zemi sa utvárala aj poézia Jána Harantu, azda najkatolíckejšieho slovenského básnika.

Pochádzal z Turzovky na Kysuciach, kde sa narodil 3. 12. 1909. Otec mu zahynul v prvej svetovej vojne. Po vychodení základnej školy v Turzovke študoval na gymnáziu v Žiline, Nitre a v Levoči. Katolícku teológiu absolvoval na univerzite v Strasburgu v rokoch 1929-35. Pôsobil ako kaplán v Krásne nad Kysucou (1935), v Kotešovej (1936), v Trenčianskej Teplej a v Trenčíne (1937-42). V rokoch 1942-50 učil na gym-

náziu v Žiline. V rokoch 1950-53 pôsobil ako správca fary v Strečne, neskôr v Zákopčí (1953-63) a nakoniec vo Svinnej, kde účinkoval až do svojej smrti. Zomrel 27. 3. 1983. Jeho telo bolo prevezené do rodnej Turzovky a uložené do zeme pri farskom chráme.

Literárne začal tvoriť už ako študent. Svoje básnické príspevky uverejňoval v Rozvoji, Svojeti, v Slovenskej krajine, neskôr v Slovenských pohľadoch, v Eláne a v katolícky orientovaných časopisoch. Bol neúnavný dopisovateľ Katolíckych novín. Písal pod mnohými skratkami: Ivo Mlad, Ján Bodor, Janko Bodrý, jh, J. H., Milan Hôrkin, Trenčan, Ps, h,...

Debutoval básnickou zbierkou **Mystérium baladické** (1933), ktorou sa zaraďuje medzi básnikov slovenskej katolíckej moderny. Náboženská tematika sa tu prelína s osobnými reflexiami, v ktorých badať vplyv symbolizmu a poetizmu. Druhá básnická zbierka **Zem požehnaná** (1940) vyznieva vrúcny uctievaním Stvoriteľa. Do tejto adorácie vpadajú vojnové udalosti a obava o osud rodnej zeme plná úzkosti: "Bože, zachráň Slovensko / našu rodnú vlasť. / Rozprestri naň ochrany / mocnej istý plášť."

V ďalšej zbierke **Klienti** (1944) sa výrazne akcentujú motívy a tóny z roviny náboženskej, národnej, ba až sociálnej a spájajú sa do hymny obrazov zo slovenských dejín. V zbierke **V najkrajšej domovine** (1947) sa básnik prichyľuje k dvom istotám: k Bohu a k rodnej zemi. Zvlášť dojímavé sú epizujúce básne: **Kysucká balada, Slepý otec, Vianoce u nás**.

J. Haranta okrem pôvodnej tvorby aj prekladal - najmä z francúzskej poézie (P. Claudel, Ch. Péguy). Je autorom mnohých katolíckych latinských hymnov. Zostavil antológiu **O tebe spieva zem** (1943), ktorá

obsahuje básne zo svetovej náboženskej lyriky francúzskej, nemeckej a talianskej v prekladoch Hlbinu, Silana, Šprinca, Harantu, Strmeňa a Slavkoviana. V časoch totality sa básnik sčasti odmlčal, no sčasti mu nedalo, aby nepísal. Ako fotokópie vydal pre svojich priateľov "preskromné práce" **Z druhého brehu** (1973), **Zlo kvetov** (1972), **Zastretý život**, v ktorých sa ozvala nostalgia plná viery ale aj rozpornosti a ťažkých vyznaní z bolestného detstva.

Tak ako k Silanovi do Važca, k Hlbinovi na Bobot, tak aj k Harantovi som často chodieval či už do Zákopčia, Strečna alebo do Švinnej pri Trenčíne. Poznali sme sa ešte od čias, keď Miestny odbor Matice slovenskej v Žiline v štyridsiatych rokoch poriadal celý rad besied, medzi iným aj s nami básnikmi, ktorých životné deje sa viažu k Žiline (Ján Kostra, Ján Haranta, Ján Frátrik). Haranta bol urastenej pevnej postavy. Hlas, neúmerný jeho výške, znel veľmi stíšene a bojazlivo. Návšteviám neholdoval, bol k nim dosť zdržanlivý, no zato pohostinný a veľmi srdečný. Zvieral ho akýsi strach, mal pocit, že ktosi neustále jeho návštevy sleduje. Najradšej bol sám. Niekedy som mal pocit, že svoj exil ešte sám umocňoval. Hovoril, akoby aj steny mali uši. Pri rozhovoroch s ním vždy čosi viselo vo vzduchu. Akési večné opatrníctvo zaznievalo z jeho reči. Celkom ináč to bývalo u Grebáča-Orlova, Kovalíka - Ústianskeho, Beniaka, Silana, - u tých to vrelo, hrmelo, aj blýskalo.

Doba násilného literárneho umlčania ťažko doliehala na Harantovu krehkú, no zavše i vznetlivú a prchkú povahu. Chcel tvoriť, vyjadriť svoje najvnútornejšie poryvy, no neľútostná cenzúra vždy tvrdo zasiahla, najmä proti spisovateľom z kňazských radov.

Moje kontakty s Hlbinom i Harantom sa postupne

obmedzovali, prestal som chodiť aj do Spevákkeho zboru slovenských učiteľov, hlásili sa choroby, aj srdcové poruchy, a tak sme ostali v spojení už len cez korešpondenciu, aj to sporadicky. V liste zo dňa 28. 5. 1973 mi Haranta píše: "... To vieš, že prichodíme do rokov, už si veľa nárokov nesmieme robiť a predkladať. Aj Hlbina je už utrápený životom. Sám si varí, je bez opatery a nosí v obličke strašný kameň. A ja mám s črevami také ťažkosti, že to 'dál nejde'."

Haranta pri svojich zdravotných problémoch jednako sa len úzkostlivo "šetril" a dbal na svoju životosprávu. S Hlbinom sa istý čas neveľmi ráčil, hoci ich farnosti delil iba vršok. Každý si šiel svojou cestou, či už v literárnom alebo osobnom živote. Veľmi sa mi sťažoval na Paľa pre báseň Modena. Hovoril: "Janko, len dobre počúvaj, ako to len mohol napísať: V Modene milostivý rok sa začal vraždou..."

O Hlbinovej smrti som sa dozvedel, keď už bolo po pohrebe. A tak som požiadal priateľa Jána Harantu o nejakú správu z posledných dní života P. G. Hlbinu. V liste zo dňa 2. 11. 1977 píše:

"Milý náš bratský priateľ! Mám tvoj list a neviem, čo všetko ti mám povedať o návaloch smútku nad odchodom takého brata, ako bol Hlbina. Naposledy ma mal veľmi rád, hoci sme sa pred dávnom aj posekali kedy-tedy, uznám, že som ho ja vyprovokoval k tomu. Dúfam, že si už zdravý a že pokojne si prečítaš moje riadky..."

... Rukopisy, ktoré sa našli, sú u mňa. Pošlem to Matici po usporiadaní.

Teda tam je jeden život! Tam je jeden básnik, ktorý žil opustený všetkými, ktorým kedysi bol tak vzácny. Ako naozaj Kristus Pán. Žil naposledy veľmi veselý,

ale dbal o svoje povinnosti a spovedal sa na každej rekolekcii. Ale mnoho musel trpieť zimou a hladovať. I v lete nosil papuče. To vari už tá krv ho nehriala.

Pán s tebou, drahý Janko, a bud' verný až do konca. Teraz ako penzistovi nič ti nebráni, aby si prejavil silu svojej viery a lásky k Bohu. Ostatné všetko - i poézia - patrí do sveta Márnosti.

Tvoj oddaný Janko Haranta."

V liste, vari už poslednom, zo dňa 1. 4. 1980 sa mi zdôveril aj vyžalostil. Aspoň niekoľko viet: "...Uváž, že roky, ktoré sme prežili, boli i pekné i menej pekné. Ale boli sme mladší, a tak sme brali všetko bez strachu... Po smrti sa nikto nebude starať o nás a o naše písacky... Preto sa uzatváram do ulity ticha a mlčania pred svetom a otváram náruč iba dušiam, ktoré milujem a chcem spasiť..."

V takejto rezignácii žil básnik Ján Haranta v úplnej odlúčenosti, vyrovnaný sám so sebou. Poézia, ktorá mu dávala posilu, prešla do zbožného rozjímania. O jeho smrti som sa dozvedel z krátkej správičky v Katolíckych novinách, ktoré pod titulom Nové hroby dali vedieť verejnosti, že v "74. roku života a v 49. roku kňazstva umrel Ján Haranta, dekan, správca farnosti vo Svinnej, náš známy prispievateľ".

Päť vydaných básnických zbierok a tri útle zväzoky básní na voľných listoch - to je básnikova žatva, ktorá s vrúcnosťou a čistotou slova vydala svedectvo o najintímnejších túžbach, ktoré "ako balzam vyrovnaného pokoja a viery stekajú do duše čitateľovej". Bez fanfár žil, bez nich tvoril a bez nich aj odišiel. No nezapadol však do zabudnutia. Jeho poézia je stále aktuálna a prihovára sa nám aj dnes. Jeho náboženská lyrika s akcentom vlastenectva "cez svoju nenápadnú

a nevtieravú výrazovosť" má trvalé miesto v kontexte slovenskej literatúry.

Ako nezabúdajú a ako si vie úctiť celá dedina, farnosť, všetci občania svojho bývalého dušpastiera, boli sme svedkami spomienkových osláv básnika-kňaza a príslušníka slovenskej katolíckej moderny Jána Harantu pri príležitosti 10. výročia úmrtia. Obecný úrad vo Svinnej, Miestne kultúrne stredisko, Spolok slovenských spisovateľov a Ústredie slovenskej katolíckej inteligencie Bratislava usporiadali dňa 24. 4. 1993 v Dome kultúry vo Svinnej odborný seminár o živote a diele básnika. V rámci seminára prehovorili literárni vedci a básnici J. Melicher, E. Vančová, B. Belák, J. Frátrik a M. Chuda v preplnenej sále a za účasti básnikov katolíckej moderny Svetoslava Veigla a Jána Motulku. Na druhý deň 25. 4. bola spomienková svätá omša, ktorú celebroval otec biskup Rábek. Slávnostné odhalenie pamätnej tabule sa uskutočnilo na budove rímsko-katolíckeho farského úradu. Tabuľa je dielom akademického sochára I. Mosného. Po recitácii básne J. Motulku **Návšteva po rokoch** slávnostný prejav predniesol Ján Frátrik. Na odhalení sa zúčastnilo niekoľko stovák občanov. Týmto počinom možno obec Svinnú dať za príklad mnohým obciam, ba aj veľkým mestám, ako sa majú poriadať podobné spomienkové oslavy osobnostiam, ktoré svojou láskou a prácou zakotvili natrvalo v srdciach národa

Trpiaca zem

*Si tichá. Mocná. Veľká v svojej trýzni.
Si bičom času zobrážaná matka.
Z úst твојich žriedel pravda zoschlá žízni,
z prs твојich kopcov vzlykom dych tvoј hladká
balvany vesmíru, vzduchu a hviezdy lem,
ty pevná, hrdá, spravodlivá zem.*

*Hrad Váhu bystrého i Hrona žirna stráž,
o boky zrady oprené, stoja d'alej.
Tvár výšin karpatských a v Tatrách stĺpy krás
do výšav vypäté a v túžbe neskonalej
snívajú rajský šťastia sen...
Ty nezlorečíš, dobrá moja zem.*

*Chlad mokrých nív jak myseľ neúprimná
sa nerozvial po tvojej mladej tvári
a svetlo hviezd na pohyb твојich hrobov,
hoc storočiami bude padať vari, -
dnes sudby nápoj, trpkosť tvoјho vína,
ťa nezoslabil, budeš večne len
zostrená v behu nádejná ty zem.*

*Hlas srdca spieva v tebe slávou
a rieka modlitieb do Boha ústi z teba.
Ži, žehnaná, ty plameň našich tiem,
ži, žehnaná, ty štedrý obrus neba,
ži, žehnaná, ty svätá naša zem.*

(Zo zbierky Zem požehnaná)

Báseň

*Stigmy času pália. Skrytá neha
a vôňa prvých kvetín tvoja púť,
v jej tóni možno načas zabudnúť
na dávne stesky bolestného echa.*

*Sme túžobníci, Bože, Tvojej lásky!
Z kra našich vidín rastú strapce slz.
Pred nami rozvíja sa chodník ťažký,
na kroky naše pnie sa zemežlč.*

*Rosou sa jagá zrak tvoj oplakaný,
v ňom krásu stvorenia zriem v údive.
Ó, Bože, utíš vzdychy ohnivé
a dovoľ žiaľ vliať do sesterských dlaní!*

(Zo zbierky V najkrajšej domovine)

O silu prosím

*O silu prosím, o dôveru,
keď neznáme sú dĺžky priečí, -
k Tebe sa, Kriste, prosby berú,
len Tebe duch môj dobrorečí.
Hľa, utužení v bojovaní,
cez nové boje tvrdnú ruky.
Nech Teba nikdy neporaní
bezradna dotyk slaboduchý.
Nech v Tebe kotví celá nádej,
Ty more môjho zabudnutia, -
na bolesť zhliadni, balzam nalej
a daj mi svoje sladké putá.
O silu prosím, o dôveru,
o Tvoje slovo posilnenia, -*

*pre pletky prázdne nech sa veru
istoty v pierka nepremenia.
S Tebou sa chcem nájsť v kríži, Pane.
A s Tebou sláviť zmŕtvychvstanie!*

(Zo zbierky Klienti)

Vzdych v zákopoch

*Bože, zachráň Slovensko,
našu rodnú vlasť.
Rozpestri naň ochrany
mocnej istý plášť.
Bože, skrášli Slovensko,
jedinú to zem,
ktorú si nám v žitie dal,
krásnu ako sen.
Bože, vyslyš Slovensko,
Tvojej lásky skrýš,
ktorá teraz radostne
k Tebe hl'adí výš.
Bože, spas si Slovensko,
kríža tvojho tieň, -
ráč nám blaho svätých zniesť,
spásy žiarny deň!*

(Zo zbierky Zem požehnaná)

Paľo Ušák- Oliva

- básnik

oblakov a zbožnej úcty k Márii

Kráčajúc cestou katolíckej moderny od básnika k básnikovi nevdojak mi táto bibliografická púť pripomína akoby štácie krížovej cesty. Osud každého jedného z nich je poznačený životným utrpením, cez ktoré sa nám prihovárajú životom a svojím dielom nielen v čase žiariaceho jasu, ale aj v čase mučeníckych osudov. A v rade týchto prichodí sa nám pozastaviť pri básnikovi Paľovi Ušákovi-Olivovi.

Keď sa vyslovuje toto meno, vždy sa mi vybaví akoby dva póly: na jednom Wolker, na druhom on - Oliva. A medzi pólmi tá spoločná osudovosť: závan smrti zo strašnej tuberkulózy, zúfalý výkrik mladosti a hlboké rozjímanie o pominuteľnosti. Kým sa Oliva vnára do širokej harmónie smerujúcej cez oblaky a výšky k Bohu a k poézii čisto spirituálnej, zatiaľ Wolker - sociálny baladik - vyhmätáva tragičnosť človeka v jeho triednom a protirečivom zápase o lepší zajtrajšok. Obaja však svojou tvorbou ako aj životným

osudom zažiarili na nebi poézie ako dve jasné hviezdy, ako dvaja blíženci, ktorí v pokore a bolestnej sútrpnosti do posledného dychu sa vedeli vzpierať životnej tragédii a zaspievať hymnu lásky, ktorá tu ostane ako nehynúci odkaz nesplnených snov a túžob.

Pavol Ušák-Oliva, občianskym menom Pavol Ušák, sa narodil 14. novembra 1914 v Kátlovciach okr. Trnava. Gymnaziálne štúdiá zakončil maturitou v Trnave v roku 1934 ako klerik malého seminára. V Trnave začal študovať teológiu, pokračoval v Bratislave a skončil ju na Spišskej Kapitule. Dňa 2. februára 1939 bol vysvätený za kňaza. Kaplánoval vo Veličnej na Orave, kde bol farárom básnik staršej generácie Ignác Grebáč-Orlov. Na tejto fare bol svojho času kaplánom i farárom biskup Vojtaššák. Básnikovi Paľovi Olivovi nebolo dopriane vykonávať kňazské povolanie. Zákerná pľúcna choroba podlomila jeho chatrné zdravie a po niekoľkomesačnom liečení sa v Martine, Bratislave a nakoniec v Kvetnici neúprosná smrť vykonala svoje dielo. "Dňa 1. marca 1941 Paľo Ušák-Oliva umrel a 4. marca niesli ho k hrobu na cintoríne v Poprade štyria najbližší priatelia - kňazi Ján Kováč, Janko Silan, Števo Schelling a Mikuláš Šprinc."

Básnik Paľo Ušák začal uverejňovať svoje prvotiny pod pseudonymami Milo Juršičov, Ivo Martinovič, Mirko Hrázdecký, Paľo Oliva... Básne a články uverejňoval najmä v časopisoch Rozvoj, Elán, Kultúra, Prameň, Svojeť a v mnohých náboženských periodikách. Písal aj do Novej Ženy. Zvlášť upútal svojich čitateľov úvahami pod názvom Tváre. Za svojho bolestného a krátkeho života stačil vydať jedinú zbierku básní **Oblaky** (1939).

A tak ako Ivan Krasko, Petr Bezruč a v svetovej literatúre Jean A. Rimbaud vydali vlastne po jednej

zbierke, a vstúpili nehynúcimi veršami do vedomia ako "nesmrteľní", tak aj Paľo Oliva, píšuc svoj poetický testament oslávil nenapodobiteľnou krásou a úprimnou vierou ľudskej čistoty všetko to, čo smerovalo k samému Bohu.

"Po polročnom kaplánovaní ochorel a prestal písať do časopisov. Ale písal listy.." Boli to posledné výkriky tušiace dotyk smrti, keď v "nevysloviteľnom tajomstve utrpenia prichodí dávať druhým to, čo sám nemáš a čo strácaš." Dňa 19. októbra 1940 napísal M. Šprincovi: "Žijem, Spomínam. Trpím. Chcel by som byť svätý. Hyniem pomaly. A chcelo by sa mi žiť, hrozne žiť. Už som sa so všetkým vyrovnal..."

Nech je však na večnú slávu a vďaka Jankovi Silanovi a Mikulášovi Šprincovi, ktorí zostavili a vytvorili vzácnu knihu spomienok **Tak umieral básnik Paľo Oliva** (vyšla ako 8. zväzok edície Slovo, vydal František Urbánek a spol. v Trnave, 1942).

Čím väčšmi sa vzdďľujeme od smrti Paľa Olivu, tým viac sa mi zdďľ, že je to vari najsubtľľnejšia kniha v slovenskej literatúre, ktorá hlboko dala nazrieť do najtajnejších záhybov duše kňaza-básnika, do života, tvorby, ako aj urputného zápasu básnika predčasne končiaceho svoju životnú púť. M. Šprinc v závere kapitoly "Osud a smrť Paľa Olivu" píše: "...Raz dávnejšie si mi bol napísal: 'Žiť je tak nevýslovne krásne a umierať 26-ročný - tak nevýslovne strašné...' No prijal si i to strašné; svoju smrť - statočne a chlapsky, ako prijať ju môže iba kňaz a básnik. Bol si obojím. Preto aj v tvojej smrti bolo čosi vznešené, nadľľudsky vyrovnané a sväté."

Skromne si myslím, že vydať túto pietnu knihu znovu bolo by najzáslužnejším činom, ako splatiť poďľžnosť voči časom, v ktorých sa mlčalo a umľľčovalo,

aby sme tak po knižnom vydaní výberu **Bozk pozná smútok úst** (vydal v roku 1991 Slovenský spisovateľ, zostavil Štefan Moravčík) obsiahli to celé knižné torzo čistého vyznania, v ktorom sa "dvíha sila a krása" umocnené hlbokou vierou v Boha.

Tvorba Paľa Olivu i napriek tomu, že sa nedostala ani do dejín slovenskej literatúry, ani do encyklopédií a slovníkov, nepotrebovala blahosklonnú milosť literárnych kritikov a literárnych historikov, išla si ona svojím riečiskom ako dravý prúd, ukazujúc silu a krásu ponad čas i priestor. Prerastala všetko časové a dočasné, aby sa zaskvela a prihovárala k všetkým tým, ktorí túžia po ľudsky hrejivom slove a ľudskej čistote.

Na tejto minipriestorovej ploche ťažko nám rozoberať podrobne tvorbu Paľa Olivu. Myslím, že to dostatočne urobili diela **Tak umieral básnik Paľo Oliva** a **Bozk pozná smútok úst**, ako aj všetky úvahy roztrúsené po časopisoch a denníkoch, rozhlasových reláciách, vyznievajúcich až teraz v porevolučnom zamatovom prúdení pri spomienkových jubileách tohto opravdivého básnika, básnika z rodu "veľkých".

O tvorbe Paľa Ušáka-Olivu záverom možno povedať, že bola modlitbou. Bola vyznaním, kde sa jasne ohraničilo pozemské od nadzemského, dočasné od večného. V tejto vzájomnej polarite zaznel najmä vrúcny spev k Panne Márii - k Madone, k všetkému, čo sa sklenulo pod oblúk duchovnej výpovede. Je to poézia čisto spirituálna umocnená bytostným zážitkom a smerujúca vždy len k Bohu. Básnik Paľo Oliva, ktorého zvykli nazývať aj slovenským Wolkerom, svojou poéziou, životným údelom ako aj smrťou stal sa živým svedomím tých, ktorí si nechali vo svojich srdciach kúsok miesta pre jeho čistý plameň, v ktorom nachádzali a i po 50 rokoch nachádzajú celé generácie

vzácný odkaz, ako vzkriesiť ponížené ľudstvo a ísť cestou kresťanského humanizmu. Vzácné to vyjaval PhDr. Jozef Šimončíč CSc., veľký znalec Olivovho diela v Katolíckych novinách 24. 2. 1991: "...Paľo Ušák-Oliva mal v sebe niečo zo svätého Františka z Assisi. Patril k šľachticom duše. Talent a nadanie básnika, ktoré dostal mierou vrchovitou, nezakopal, ale využil a rozmnožil ako kňaz. Jeho duša prekypovala poéziou mariánskou a krehkou, bolestnou a dôverujúcou. ..Táto nesmierne citlivá duša, uväznená v tuberkulóznom tele, zostane drahocennou krvou slovenskej poézie. Zatiaľ stratenou - azda skôr nepoznanou. A za oblačnú i nadoblačnú krásu jej veršov je málo zostať len vďačným."

A tak sa básnik Oliva vracia do našej literatúry popri básnických druhoch, s ktorými kládol pevné základy slovenskej katolíckej moderny a s ktorými odkrýval vzácne taje na ceste za rajskou krásou. Vrátil sa i do rodných Kátloviec, kde bola 3. marca 1991 slávnostná akadémia k 50. výročiu úmrtia kňaza a básnika Paľa Ušáka-Olivu. Takto si po rokoch núteného mlčania básnikovi rodáci po prvý raz verejne pripomenuli jeho životné osudy.

Refrény

*Girlandy kvetov nevädnú,
girlandy kvetov na oltári.
Vyhasme sviecu poslednú -
poslednú sviecu v tvojej tvári.*

*Na prelom ticha krvavý
opieraš čelo, oblak rosný.
Krvavá hrana uzdraví,
v oblakoch smútku prosby dosníš.*

*Aj Kristus vzdychne v samote,
spotený Kristus limpiasský.
Môj úsmev horkne v šepote -
môj úsmev kňazský, úsmev lásky.*

*A k oknu viac sa neobzrieš.
Slzy sú biele, ágátové.
A k oknu viac sa neobzrieš
pre bolesť v neskončenom slove.*

*Girlandy kvetov nevädnú,
girlandy kvetov v tvojej tvári.
Vyhasme sviecu poslednú,
poslednú sviecu na oltári.*

(Zo zbierky Oblaky)

List

*Ten zázrak možno nestane sa.
Teplota stúpa, váha klesá.
A domodlíš sa svoje Zdravas v údolí,
jedna slza sa zrodí,
jedna vyschne
a jeden život dobolí.*

*Ty zase stretneš túto Muku.
To v dlaniach zvieráš mŕtvu ruku.
To v náručí ti zvädli kvety osudné.
Prerušte pieseň pohrebnú,
môj slávik nespieval,
keď vody pretekali zo studne.*

*Nič nezmení sa v našom dvore,
len zožltne na javore.
Pes bude strážiť o polnoci pri dverách
len teba jedinú,
len teba smutnú,
keď miesto spánku na oči ti sadne strach.*

*A ráno zvony rozzvučia sa,
keď k omši budú volať kňaza.
Na mojom oltári ťa čaká Matka ranená
i tvoje smútky,
nemé hovory.
A jedna svieca,
ktorá nehorí.
Je zlomená.*

*(Z knihy Tak umieral básnik Pal'o
Oliva)*

Fragment

*Povedzte, ktorým smerom idú vlaky,
povedzte, ktoré vlaky idú nad oblaky?*

*Povedzte, kam odnesie výchor unavených vtákov,
povedzte, kde sa končí odysea vrakov?*

*Povedzte, kam zapadne hviezda, keď je všetko biele,
povedzte, ako ďaleko je od nedele do nedele?*

*Povedzte, prečo v noci smrť mi siaha na hrdlo,
povedzte, prečo v srdci s krvou niekto slovo zatvrdlo?*

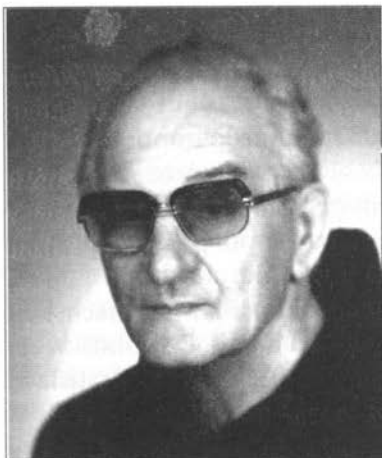
*Povedzte, prečo tento pozdrav nedopíšem,
povedzte, prečo smrť nám vlieva do srdca farbu višneň?*

*Povedzte, prečo nikdy nevrátia sa lanské snehy?
- Sbohom, môj básnik krutosti a nehy!*

*Povedzte, prečo v lúčení sa podobáme kvetom,
povedzte, prečo južní vtáci zaplakali pred odletom?*

Povedzte, prečo kvety vädnú - aj na oltári božom?

(Z knihy Tak umieral básnik Paľo Oliva)

Svetoslav Veigl

- básnik pri
prameňoch večného Svetla

Slovenská katolícka moderna zasiahla hlboko do vývoja slovenskej literatúry, aj keď takmer polstoročie ju deptala nepriazeň totalitných štruktúr. Likvidovalo sa všetko, čo dýchalo čo len troška náboženským oparom, keď tvorba jej príslušníkov nemohla vychádzať a ich staršie diela poputovali z knižníc do zberu na zošrotovanie. Nech bol však útlak akokoľvek silný, nebol v stave zničiť ducha odporu proti násiliu, nebol v stave zdegrádovať zdroj viery a povytrhávať ho z koreňov kresťanských tradícií a nevedel uhasiť túžbu po slobode.

V takýchto dimenziách si uvedomujeme aj tvorbu a postoje Svetoslava Veigla, významného básnika katolíckej moderny, ktorý stál pri jej zrode a ktorý sa i napriek pokročilému veku plne zúčastňuje literárneho, kultúrneho a nábožensko-osvetového diania v snahe vyspievať posolstvo človeka na zemi "so srdcom rozšíreným láskou".

Svetoslav Veigl - vlastným menom Ferdinand Veigl - sa narodil 24. decembra 1915, teda na Štedrý deň, v Horňanoch (okres Trenčín). Stredoškolské

vzdelanie nadobudol na gymnáziu v Trenčíne, v Ružomberku a v Levoči.

Dňa 8. septembra 1932 vstúpil do františkánskeho rádu v Trnave, kde absolvoval jednoročný noviciát ako šestnásťročný. Vtedy prijal meno Klárus (Clarus), ktoré začal používať aj v literárnych prácach, pravda, v poslovenčenej forme Svetloslav.

Vyššie triedy gymnázia dokončil v Malackách, kde maturoval v roku 1936 už ako klerik. Po bohosloveckých štúdiách v Salzburgu (1936-37) a v Bratislave (1937-40) bol vysvätený za kňaza 16. júna 1940. V rokoch 1940-45 študoval na Slovenskej univerzite v Bratislave slovenčinu a filozofiu, kde v roku 1946 dosiahol doktorát filozofie.

Vyučoval slovenčinu na gymnáziu v Malackách (1944-46) a v Bardejove (1947-49). Od roku 1950 účinkoval v pastorácii v Trnave-Tulipán (1950-59), potom v Abraháme (1959-75) a nakoniec v Kráľovej pri Senci od roku 1975. V roku 1971 podnikol cestu do USA. Pri príležitosti životného jubilea mu v decembri 1985 Slovenský literárny fond odovzdal plaketu "Ad festum magnum vitae".

O svojich literárnych začiatkoch sám sa mi vyznáva v liste zo dňa 25. októbra 1991: "Keď som bol ako šestnásťročný v noviciáte v Trnave, v tamojšom kláštore účinkoval aj Rudko Dilong. V mojich očiach bol Básnik! A tak som i ja začal písať verše, a prvé mi upravoval a posielal do Serafínskeho sveta. A tak som potom písal na gymnáziu v Gavlovičovom študentskom vzdelávacom krúžku v Malackách..."

Svetloslav Veigl postupne prispieval do vtedajších študentských časopisov, neskôr do kultúrnych periódík (Slovenské pohľady, Elán, Kultúra, Pero, Verbum, Katolícke noviny a iné).

V spomínanom liste Svetoslav Veigl pokračuje: "... Do roku 1946 som vydal, myslím, šesť kníh: **Cestami vetrov** (1938), **Výstup na horu Tábor** (1939), **Menom ťa neviem osloviť** (1941), **Kvety na troskách** (1945), **Volanie z diaľky** (1946), **Láska smrť** (1946)... Potom nás - kláštory - 'zrušili', nočnou hodinou prepadli, prestal som písať, ba zanevrel som na poéziu. Až od smrti prezidenta Kennedyho v roku 1963 som začal znova písať pod dojmom tejto zákernej vraždy (Kennedy bol prvý prezident-katolík v USA, preto ma tak dojala jeho tragická smrť)."

Po dvadsiatich rokoch odmlky mu postupne vyšli básnická zbierka **Mesto na návrší** (1968), výbery z poézie **Pred ružou stojím nemý** (1988), **Jemu Jedi-nému** (1990) a zbierka **Hľadanie svetla** (1991). V najnovšej zbierke básni **Zlatý kľúč** (1992) Svetoslav Veigl akoby otváral srdce k tým, čo zablúdili a obracia sa k človeku, chce s ním zotrvať až "kým nevyhasnú hviezdy". Zlatým kľúčom sa dostáva až k podstate života, v ktorom láska, viera a pokoj v duši vedú - aj keď neraz krížovou cestou - vždy k Svetlu, teda k Bohu.

Na tvorbu Svetoslava Veigla spočiatku mocne vplýval prvý predvoj katolíckej moderny: P. G. Hlbi-na, R. Dilong, J. Haranta (títo sú zhruba o desať rokov skôr narodení od druhej vlny: P. Ušák-Oliva, M. Šprinc, J. Silan, S. Veigl a iní). Neskôr to boli V. Beniak, E. B. Lukáč, J. Smrek a z českých básnikov najmä V. Nezval a J. Seifert.

S básnikom Veiglom som sa stretával iba na stránkach starších časopisov, aj to len zriedkavo. Do Kráľovej bolo zo Žiliny príďaleko, nebolo príležitosti sa stretnúť a k tomu ten ustavičný podozrievavý a sliedi-vý "pohon" vonkoncom nás katolíckych autorov roz-

česával a vydal napospas totalite a jej mašinérii. Vede-
li sme síce o sebe, ale užšie kontakty sme nenadväzo-
vali. Bolo to nebezpečné a nechceli sme vystavovať
jeden druhého do nešťastia a perzekúcií. A tak to išlo
až do novembra 1989.

Do priameho osobného styku s Veiglom som sa
dostal až na zjazde slovenských spisovateľov v Brati-
slave v roku 1990. Bývali sme spolu v Carltone, aj keď
to boli len dva dni. Tie stačili, aby sme si zrekapitulo-
vali celý náš literárny život z nadhľadu katolíckeho
prúdenia.

Svetoslav Veigl - postavou skôr vyššou, asketické-
ho vzhľadu, znášanlivej povahy - pripadal mi ako
"dobrák od kosti". Pozorne počúval, až potom zaujal
svoj názor. Do reči neskákal, nevybuchoval. Svojou
prívetivosťou si vedel získať plnú dôveru. Každé ráno
sa oddal telesnej rozcvičke. Dbal o seba, dlhšie sa
upravoval, pričom veselými a žartovnými príhodami
spestril vstup do nového dňa. Z toho som usudzoval,
že telocvik a veselá myseľ mu dodávajú posilu do
duševného diania. Bol plný optimizmu, elánu, stačil
prekonávať mnohé veci. V Spolku slovenských spiso-
vateľov bol vážený, obľúbený. Má vrodeneho orga-
nizačného ducha, vie vždy poradiť, pomôcť. Bleskovo
vybavuje korešpondenciu, slovom presný, dochvilný,
ale nadmieru obetavý, hoci jeho kostrbatý rukopis je
neraz hotovou krížovkou. Akoby sa vždy niekam po-
náhlal - všetko úchytkom, aby stihol svoj čas. Ale taký
je už náš súčasný život!

Literárna tvorba Svetoslava Veigla sa uberá v
rovine čisto poetickej, nevybočuje do iných literár-
nych žánrov, je pevne zomknutá s orientáciou nábo-
ženskou, hľadájúc v nej svoje umelecké výboje, kto-
rými smeruje cez krásy života k samému Božstvu. Ale

nech hovorí sám básnik: "Píšem náboženskú poéziu v širšom zmysle slova. Pod náboženskou poéziou v širšom zmysle rozumiem náboženskú poéziu nielen v tradičnom štýle, ktorá priamo ospevuje atribúty Božie, ale každú poéziu, ktorá ospevuje akékoľvek krásy a danosti človeka a sveta 'Vo svetle Božom'." (Post scriptum v zbierke Jemu Jedinému).

Každá básnická zbierka Svetoslava Veigla má svoje osobitné ladenie, ktoré prekvapujúco neholduje premetaforizovaným obrazom ani avantgardným módnym výstrelkom, ale sa prihovára žiarivým optimizmom, čistým slovom nádeje, ktoré rozosieva pokoj a istotu. V týchto rozmeroch akoby čitateľ v jeho básňach nachádzal seba samého v radostných, ale aj v ťažkých životných situáciách, pričom si uvedomuje, že básnik mu nielen otvára a ponúka najvnútornejšie priestory, ale cíti, že ho bezpečne vedie k Bohu. Veiglove básne sú úprimnou svedčnosťou, básnik nič nepatetizuje, každý verš je uvážlivo tepaný do celého kontextu výstavby obrovskej katedrály Poézie. Buduje ju celý život "vo večnom zápase o svoju tvár a tvar vecí", kladie tehlu po tehle, kváder po kvádri, "obraz za obrazom mihá / v objatí túžby, ktorá vykupuje svet". Básnik si hľadá svetlo a cez všetky peripetie života sa pýta: "Na ktorom ostrove ťa nájdem, svetlo pravé? / Kde právo, pravda žijú v rovnováhe."

Dva míľniky Veiglovej poézie **Láska smrť** a **Jemu Jedinému** sú akoby dva póly, medzi ktorými sa vytvára obrovská priestorovosť pre odvíjajúce sa dva základné vzťahy: na jednom radostná láska, túžiaca po zázračnom svete krás, a na druhom hlboké poznanie ako aj vyznanie Božského Tajomstva, ku ktorému smeruje celá jeho poézia.

*Skloňte sa na mňa vrchy biedy
Ty čierna noc sa na mňa ešte viacej zníž
Vo vráskach beznádeje keď ma hádžu vrede
K človeku bližšie mám
A k Bohu ešte blíž.*

Veiglova poézia je stále živá, preteplená láskou k človeku, je aktuálna a hlboko náboženská, ktorá dáva odpovede na zložité otázky nášho rozbúreného života. Vie sa nielen prihovárať, ale aj ochraňovať a brániť čistotu viery. A v tom je veľká, oslnivá a pribojná, smerujúca k Svetlu, k samému Božstvu. Je to neustály výstup k Bohu.

Ukážky z tvorby:

Čo ostane tu po nás?

*Čo ostane tu po nás,
po našom prestupovaní?
Diamant, korund, topás
po lacnom milovaní?*

*To bolo ako vlani,
ubehli roky prudko.
Čoskoro bude po každom nariekaní.
Kto zaplače nad suchou nezábudkou?*

*Čo ostane tu po nás,
čím sme svet pretvárali?
Či sme sa iba
pretvarovali?*

*Stred srdca žeravý
punc dáva nášmu spevu.
Ostatné spáli čas
vo večnom kolobehu.*

(Zo zbierky Pred ružou stojím nemý)

Hľadanie svetla

*V jasných chvíľach,
i keď si to vždy neuvedomujeme,
túžime po čistom živote.
Túžime po tom, čo nám chýba.*

*V hĺbke srdca
všetci prahneme, Bože, po tebe,
i tí, čo zanovito utekajú pred tebou.
Ako ťa však objaviť,
keď prebývaš v neprístupnom svetle
a naše srdce utápa sa v tme.*

*V iskre,
čo žiari v každom človeku
i v celom vesmíre,
v každej veci i v každom dychu,
v speve i v umieraní,
nachádzame tvoju tvár:
raz krčmi bolesti vychýlení,
raz víťazstvom povznesení,
lež ožiarení vždy твоjím tajomným svetlom.*

(Zo zbierky Hľadanie svetla)

Zlatý kľúč

*Krútime sa
Kde by sme mohli objaviť
Tie pravé dvere
Ktorými sa vchádza
K tajomstvám
Kutíme
A odhadzujeme
Aj ochranné zábradlie
I plášte vytvorené vekmi
Božím dychom
Pýcha nám zatemňuje oči
Iba telom sa chceme predierať
K jadru
Telo však nachádza
Iba telo*

*Zlatý kľúč
Ktorý nám otvára
Tajomné dvere
Má iba duša*

(Zo zbierky Zlatý kľúč)

Eseje a miniportréty básníkův

Zahraničný exil

*R. Dilong - M. Šprinc - A. Žarnov - K. Strmeň -
G. Zvonický*

Rudolf Dilong

- básnik

magickej príťažlivosti a svätého nepokoja

Skončili sme prvú fázu Slovenskej katolíckej moderny "miniportrétmi básnikov, a to domáceho exilu /J. Silan, P. G. Hlbina, J. Haranta, P. U. Oliva a S. Veigl/. Pravda, je ešte celý rad básnikov, ktorých možno zaradiť do tohto prúdenia, no nakoľko by sa tým obsažnosť knihy neúmerne zväčšila, zotrváme pri pôvodných piatich z každého exilu. A vlastne naším prvoradým zámerom bolo zmapovať tých, ktorí kládli prvé kamene a ktorí svojimi dielami a kontaktom s modernými literárnymi prúdmi a európskymi smermi vytýčili trasu pohybu literárnej skupiny, ktorú označujeme ako katolícka moderna.

A tak sa dostávame k druhej časti, a to k básnikom, ktorí po roku 1945 odišli do emigrácie, kde po ťažkých začiatkoch v boji o holú existenciu sa dokázali v ďalekej cudzine nielen prežiť a uplatniť, ale aj pokračovať v literárnej tvorbe, a tak vytvárať diela trvalej hodnoty, čím sa začala písať ďalšia kapitola dejín slovenskej literatúry.

Rok 1945 sa takto stáva pamätným medzníkom, kedy sa katolícka moderna rozčesla na dve časti, a to už na spomínaný exil domáci a na exil zahraničný (R. Dilong, M. Šprinc, A. Žarnov, K. Strmeň, G. Zvonický a mnohí ďalší).

Najvýraznejšou a vedúcou postavou exilových spisovateľov a básnikov bol nesporne **Rudolf Dilong**. Jeho život a dielo tvoria obrovskú syntézu, o ktorej možno povedať: poézia mu bola životom a život poéziou. Obe splynuli v bytostný obraz sveta vnútorného i vonkajšieho.

Narodil sa 1. augusta 1905 v Trstenej na Orave. Od útlej mladosti znášal rodinné útrapy. Chorá matka mu predčasne zomrela, otec sa skoro oženil a v dome vládla krutá macocha. Sama deti nemala a po nebohej ostali tri siroty. Otec bol medzitým na vojne. Starší brat chorľavel, tiež mal ísť na štúdiá do kňazského seminára, ale pre chatrné zdravie ho neprijali. Podobný osud stihol staršiu sestru Haničku, ktorá, trpiac na suchoty, podľašla zákernej chorobe skôr, ako vstúpila do rehole. Jej smrť ťažko doľahla na citlivú dušu mladšieho brata - básnika, ktorý jej venoval zbierku básní **Hanička** (1942).

Macocha sa chcela striasť aj Rudka, načo otec, aby sa vyhol zvadám, poslal ho po gymnaziálnych štúdiách k františkánom do Trnavy. Svoje ťažké polozenie básnik neskôr opísal v autobiografickom diele **Bez matky** (1951).

Po noviciáte prešiel kláštormi v Kremnici, Hlohovci, Malackách, Žiline a ďalších. Na teologickej fakulte v Žiline zavŕšil štúdium v roku 1929, v tom istom roku ho aj vysvätili za kňaza.

Cez vojnu Dilong pôsobil na východnom fronte vo funkcii poľného kuráta. Po skončení vojny, roku 1945

odchádza do emigrácie, a to do Rakúska, Talianska, neskôr do Argentíny, kde pracoval ako misionár od roku 1947 do 1965 v diaspóre našich krajanov. Jozef Janek v článku Trpký emigrantský chlebič v Slovenskom denníku zo dňa 3. 4. 1991 píše: "V roku 1955 vypukla v Argentíne revolúcia. Horeli kostoly, fary, kláštory. Zrovnaný so zemou bol aj františkánsky kláštor dňa 16. 6. 1955. Dilong v ňom prišiel o celý svoj majetok - bohatú knižnicu, rukopisy literárnych diel. V nočnej hodine utiekol i so svojimi spolubratmi z kláštora, aby si zachránil aspoň holý život."

V roku 1965 sa presťahoval do USA. Posledným miestom jeho emigračného pobytu bol Pittsburg, kde pracoval ako redaktor Listov sv. Františka, do ktorých aj napísal sériu hlbokých úvah. Vyšli v roku 1975 pod názvom **Svätec z Assisi**.

Dilongov pobyt v kláštornom zátíší mu poskytoval podmienky pre hlboké meditácie a z básnika-búrlikávača sa stáva tichý a ponížený člen františkánskej komunity, keď po strate domoviny a opustený aj priateľmi vo vlasti, tu, v kláštornej cele, našiel pravú radosť v Bohu.

V posledných rokoch svojho života bol už veľmi zoslabnutý, ošetrovaný v domove sestričiek, kde aj 7. apríla 1986 umrel. Pochovali ho vedľa básnika Miloša K. Mlynaroviča vo františkánskom Valparaíso.

Dilong v roku 1969 navštívil rodné Slovensko, aj mal v pláne zostať. Sú viaceré verzie okolo jeho návratu na Slovensko. Podľa jednej sa tento neuskutočnil údajne pre odmietavý postoj L. Novomeského. (Pozri rozhovor s prof. J. Rydlom - Smena 28. 8. 1990.)

V roku 1971 básnik Svetoslav Veigl podnikol cestu do USA, kde v Pittsburgu navštívil aj R. Dilonga, s ktorým pobudol 10 dní v kláštornej cele. Na tieto

nezabudnuteľné chvíle S. Veigl spomína v Literárnom týždenníku č. 41/90.

Bohatá je literárna tvorba R. Dilinga a možno povedať, že nemá obdobu v dejinách slovenskej literatúry. Profesor J. M. Rydlo, ružomerský rodák, žijúci v Lausanne, podpredseda Svetového kongresu Slovákov, v časopise Slovenská literatúra číslo 2/91 uverejnil bibliografický súpis diel R. Dilinga, v ktorom udáva 109 samostatných knižne vydaných titulov, a to básnických, prozaických, dramatických, autobiografických, memoárových, lyricko-meditatívnych... Všade, kde sa básnik či už kratší alebo dlhší čas zdržiaval, húževnato pracoval a bojoval za veci slovenského národa, za jeho povznesenie, pričom fran-tiškánsku lásku a pokoru vedel spájať so životnými krásami a vložiť ich do umeleckých výpovedí.

Do roku 1945 básnik vydal na Slovensku zo 30 knižných titulov. Uved'me aspoň niekoľko: **Budúci ľudia** (1932), **Slávne na holiach** (1932), **Dýchajte lazy** (1933), **Hviezdy a smútok** (1934), **Helena nosí ľaliu** (1935), **Ja, svätý František** (1938), **Honolulu, pieseň ľabute** (1939), **Muškát** (1940), **Konvália** (1941), **Môj sen o láske** (1941), **Mladý svadobník** (1936), **Mesto s ružou** (1939), **Somnambul** (1941), **Zakliata mladosť** (1943) - lyrizovaná próza, **Človek s láskou** (1944) - román...

V emigrácii sa básnický talent rozospieval naširoko. Z básnických diel spomeňme: **Balady** (1948), **Dial'ky bez domova** (1950), **Za svetlom** (1954), **Na vrchu nádeje** (1955), **Stopy v ohni** (1956), **Dotyk s večnosťou** (1961), **Pod krížom** (1967), **Milovaní** (1980), **Slovenská strážkyňa** (1983),...

Z prozaických diel sú to: **Bez matky**, **Cesty vyhnanca**, **Pieseň lásky**, **Agónia veku** (romány), **Pokora vína**, **Duch dejín** (lyrická próza)...

Mnohé a mnohé diela lyrizovanej prózy, voľných veršov, lyrických meditácií, úvah, ktoré už len heslovito sme vstave pojať do tohto miniportrétu, ak máme, pravda, ešte čo-to povedať o tomto básnikovi. (**Ponúkam chlieb so soľou** (1971), **Oči nám horia** (1975), **Ešte kvietok** (1982)... Z dramatickej tvorby uveďme aspoň tie najznámejšie diela: **S úsmevom Vianoc** - vianočná divadelná hra v 3 dejstvách (1935), **Valín** - tragédia v 3 dejstvách (1940), **Padajúce svetlo** - druhá časť trilógie **Valín** (1941), **Gorazd** - dráma z časov cyrilo-metodských v 3 dejstvách (1963), **Kvietok do neba** - minidrámy (1977)...

Bolo by neodpustiteľné, keby sme nespomenuli priekopnícke dielo **Antológia mladej slovenskej poézie** (z výberu autorov-katolíkov), ktorú zostavil R. Dilong - vyšla v roku 1933 - ako aj **Modlitbová knižočka maličkých** (1931), **Sláva Bohu** - knižočka modlitieb (1978), **Stlmené slovíčko** - aforizmy a epigramy (1974), **Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi** - verše (1963).

Podrobný rozbor Dilongových diel sčasti už urobila naša literárna kritika v tridsiatych až štyridsiatych rokoch a potom už tá exilová (J. E. Bor, S. Mečiar, K. Strmeň, J. M. Rydlo a ďalší).

R. Dilong ako básnik-búrlikavák nevšednej výbušnej dynamickosti uvažujúci, hneď experimentujúci, prešiel všetkými modernými avantgardnými smermi poplatnými svojej dobe ako básnik, ktorý vpadol do svetového víru XX. storočia a plným dúškom pil a nasával, čo mu život ponúkal. Ak mu sprvoti pripadal kláštorňý život ako väzenie, čo neraz vyjaval v poézii a vyznal i svojim priateľom, skúšaný ťažkými osu-

dovými udalosťami sa postupne zriekal svetských krás, s ktorými ho viazalo silné puto "neskrotného zbožňovateľa života" až nakoniec pochopil, že pozemský život je len akýmsi prechodom. Výstižne a vzáčne to vyjadril básnik S. Veigl: "Viera v Boha u Dilonga sa osvedčila a prehlbovala v ohni životných skúšok, v utrpení, v živote bez vlasti i pred bránami smrti. On práve v týchto ťažkých skúškach mal silu vložiť svoj život do rúk Božích, a tak dosiahol a dokázal tú hlbokú a veľkú vieru." Hral takmer na všetkých strunách Poézie, či to už znelo ľudovými motívmi, na oslavu voľného života v prírode, alebo to bola krčovitá krása nadrealizmu, dadaizmu a poetizmu, hneď bytostné výkriky rodolásky k slovenskej zemi s akcentom vlastenectva, hlbavý ponor do obnovy lyrizmu a cezeň prichýlenie sa k poézii, nad ktorou je viera v Boha a práve cez ňu mystifikuje, obohacuje a zvýrazňuje vyznania, ktorými sa môže dostať k najvyššej Poézii - k Bohu.

Kým bol básnik doma, siahal po cudzích exotických dialľkach, keď ich dosiahol, túžil po rodných brázdach domova. V tejto polarite sa premieta celá tvorba R. Dilonga. Ťažko určiť hranice toho-ktorého jeho literárneho žánru. V každom akoby sa upísal svojej Múze, svojmu géniu, ktorý mu plným priehrštím doprial, aby sám v sebe rozorvaný a nešťastný, potešoval druhých.

V prvých zbierkach **Budúci ľudia, Slávne na holiach, Dýchajte lazy** vyšiel z ľudovej piesne, ospieval hory, grúne, slovenskú zem. V zbierke **Hviezdy a smútok** odokryl svoje veľké tvorivé možnosti.

Helena nosí paliu, Mladý svadobník, Somnambul, Mesto s ružou prinášajú už modernú poéziu, metafora objavuje nové krásy sveta. Poézia sa mu

stáva snom a cieľi k bohatej obraznosti. Zbierka **Ja, svätý František** je inšpirovaná hlbokou pokorou v láskyplnom spoločenstve s Bohom a s blížnym. Nič nemať, / Však všetko Bohu vyplatiť! / Príd' driemať, / príd', srdce, z chudoby tak piť. / .. ja, malý František, Božej lásky trubadúr... / kým v zbierke **Gardisti, na stráž** (1939) prevládajú nacionálne patetické verše. Zo zbierky **Honolulu, pieseň labute**, vane zatrpklý tón - básnik sa lúči s poéziou.

Nerozlúčil sa však. V emigrácii dostal básnický talent R. Dilonga iné, široké rozmery. Stačí len očami prebehnúť názvy jeho diel a máš akoby na dlani celý ten žánrový kaleidoskop obrovskej témy, ktorá ako varovný výkrik visí nad celým ľudstvom a volá po františkánskej láske, po zjednotení ľudstva.

Ján Bernadič v Slovenskom denníku zo dňa 19. 7. 1990 píše: "Dilong mal radosť zo svojich literárnych úspechov, ktorých sa mu dostalo doma a potom i v zahraničí. V roku 1971 dostal od Slovensko-amerického strediska v New Yorku cenu MÚZA TATIER, v roku 1975 od Slovenkého ústavu medailu BENE MERENTI LAUREA, roku 1980 putovnú medailu ÚSTREDIA SLOVENSKÝCH KATOLÍCKYCH INTELEKTUÁLOV, ďalej záslužný diplom SVETOVÉHO KONGRESU SLOVÁKOV a iné uznania."

A tak ostane nezmazateľnou škvrnou našej literárnej histórie, ako aj oficiálnej kritiky, že jej čelní predstavitelia nevedeli nájsť miesto pre tohto veľikána slovenskej poézie v encyklopédiách, v slovníkoch, v dejinách slovenskej literatúry ani v učebniciach, kým "podenkových" básnikov, spisovateľov, ideologicky vyhovujúcich totalitnému režimu, glorifikovali na niekoľkých stranách, len aby sa študujúca mládež a čitateľská pospolitosť nedozvedela objektívnu sku-

točnosť. Slovo genocída je prislabé na vyjadrenie toho, kam sa uberala slovenská literárna história. A keď sa aj objavilo sem-tam nejaké meno príslušníka katolíckej moderny, bolo to vždy len v negatívnom obraze, prípadne v nejakom literárnom spore ako Hlbina - Brtáň, Matuška - J. E. Bor... Neskôr však aj tieto spory zmizli, lebo sa už nebolo o čo prieť a hádať. Bola len jedna literatúra, jednosmerná, a to totalitná, socialistická! Literárny kritik a vedec Alexander Matuška, ktorému katolícka moderna veľmi nevoňala, jednako len vyslovil svojho času závažnú pravdu: "Nikde sa nepopáchalo toľko podvodov v mene umenia ako u nás; a keby sa pre podvody v umení mali ľudia zatvárať, boli by sme tam zastúpení počtom úctyhodným". (Pozri Slovenská literárna kritika č. 4, str. 216).

Kedykoľvek sa spomenie slovenská katolícka moderna, mimovoľne sa človeku musí vybaviť meno Rudolf Dilong. Básnik opriadaný toľkými legendami, životnými dobrodružstvami a zákrutami, obklopený toľkými priateľmi i neprajníkmi, básnik, ktorého si skloňovali tiežbásnici a tiežkritici, ktorí hľadali v ňom akési príbuzenstvo s bohémou, ba s "prekliatymi básnikmi", ako Villon, Rimbaud, Verlaine, Corbière, Mallarmé... a poctili ho rôznymi prívlastkami, ako: utajený mních, básnik uštipnutý slobodou, Boží básnik, záhadný, magický, nevyspytateľný, mystický, učarovaný s uhrančivým čiernym pohľadom... slovom "poeta natus", básnické knieža, kým on v nekonečnej bolesti smútil nad svojím osudom a osudom svojho slovenského národa.

"Keď večer hviezdy nebom plávu, tie malé zlaté diadémy a ľudia idú tíško spať, nemám kde skloniť hlavu, ležím na holej zemi, som ako zvädlá vňať"

(z básne Emigrantka).

"Tak, nezviklaný šľahaním vetrov, ťažké kroky svoje poznám ako žalmy spamäti, ako okrušiny chleba. Len raz som žil, len jeden život som mal. Ďakujem mu, že som Slovákom." Zo zbierky **Pokora vína** (1973).

Básnik Dilong sa teda vracia na rodné Slovensko. Je to návrat - po toľkých rokoch exilu - impozantný. Široká publicita dennej tlače, literárne a kultúrne úvahy, oznamy, relácie v masmédiách, výstavky, besedy, literárna súťaž Dilong '90, oslavy v rodisku, semináre, Spoločnosť Rudolfa Dilonga - to všetko sa kle-
nie ako dúhový oblúk vďaka nad príchodom básnika.

Teda doma. Ale celkom doma bude, až keď vyjde jeho súborné dielo, aby tak naskrze prenikol do krvi a pulzu celého nášho národa.

Ukážky z tvorby:

*Verný som otcovizni ostal,
nepovie nikto, že som zradil,
úbohé vyhnanstvo som dostal,
cvendžiaci kov som nehromadil,
aby som ho do futra zašil,
svoj sen o tebe, Slovensko,
som ziskom nezaprášil.*

*

*Keď človek musí zanechať domov,
čoho sa má držať?
Zanechaného domova.*

*

*Závisťlivci by ti všetko vzali, čo máš.
Prečo mi osamelosť nezávidia?*

(Z knihy Oči nám horia)

Za múrom kláštora

I.

*Dal som sa cestou k Božej sláve,
zbohom, môj svete, zbohom, milý bratu,
z túlania tohoto mám bolesť v hlave
a otrhanú šatu.*

*Celkom tak malý a tak špinavý
prišiel som do kláštora,
ty, srdce moje, čo si chcelo tu a vy -
vy oči moje z mora?*

II.

*V noviciáte izbu podobnú mám väzeniu:
kľakátko, kríž, stôl, posteľ,
tak málo potrebné je k spaseniu,
ach, málo je potrebné k spaseniu,
abych do neba došiel.*

*Dnes Dismas z kríža dolu nestúpil,
lež Kristus zadržal ho,
Bože môj, ktorý si ma vykúpil,
čo bude so mnou? Hallo?*

*Len kúsok vzduchu v túto celu,
len kúsok vzduchu, čo mi oblok ulomí,
len trochu vánku môjmu čelu,
Ježišu Kriste, väzniteľ'u,
otvor ten oblok, smutno mi.*

(Zo zbierky: Honolulu, pieseň labute)

Od ticha rieky učím sa pieseň

*Volil som slobodu. Do oltára mi zaťali
sekerou, priam aby mi srdce rozsekli.*

*Prosil som na hranici, aby Božie obloky
otvorili. Zdvihol som sa, bez klobúka na hlave.*

*Lavína slz nás niesla, viac nás bolo.
Trpezlivý Pán Boh vydrží, ak pochod dlho
potrvá.*

*Prišli noci, ležali sme vonku, na dlani
zimnej a pod hlavou s premočenou zástavou.
Roky a roky sa pretiahu. Nás nenakrmiť
hladných, ani nepochovajú, aj keby za nás
smrť prosila.*

*Naše meno, ak nás chcú premôcť, nedajú na pomník
svojim hrobom budúcim, naše meno: Hrdosť.*

*Vždy navečer sa vraciame, nie žobráci,
nie pod strechu, len do svojej krvavej rany.*

(Z knihy Pokora vína)

Bolestné detstvo

*Breh môjho detstva býval veľmi prudký,
keď som sa stretal s krásou v polceste
a predvídal som všetky čierne smútky,
vedel som dobre, budú bolestné.*

*O čom som snil, vždy nešťastný som býval,
Chodil som tajne plakať na poval..
Ten, čo na dievčatá sa kradmo díval,
zákerné túhy v sebe spal'oval.*

*Rád by bol býval práškom abo kvetom
kdesi pod nebom v mladom kaštieli,
oblaky vtedy svojim rudým deťom
rozprávky modré o mne vraveli.*

*A bol by vzpál nad kamennými mesty,
do ktorých plačom teraz svoje sny
a bolesť moja nenašla si cesty
a ja som dodnes bludár čudesný.*

*Kamarát-tulák, nezdám sa ti, nezdám,
povedz mi, kto si, si môj bledý druh?
Zaved'te naspäť moju hviezdu k hviezdám,
záhadu moju spojte v záhad kruh.*

(Zo zbierky Hviezdy a smútok)

Večerná modlitba

*Ja, Rudolf Dilong, trubadúr,
z milosti božej bedár,
zatváram knihu, cyklus chmúr,
žalosti abecedár,
ó, tu v ňom placho nešumí
tichučké slovo vd'aky,
hrôzy svoj popol nesú mi
na skrvavené zraky.*

*Dokončím službu, inovat'
na nej len mraziť môže,
bezmocne musím žalovať:
vek zlý je, čas na nože,
Blen neodteká z denných drám,
možno ho brať do vedár,
ťahám sa s krížom a som sám,
z milosti božej bedár.*

*Som smútok zeme a nie sol',
na poli líham k mlákam,
hl'a, tu ma cyklón zaniesol,
už ťažko dúfam, čakám,
noc ide, mne chlad neskorý
zatvára oči. Kto som?
Chceš, Pane, viacej pokory
v človeku večne bosom?*

*Kol'ko tu ciest, tých trnistých!
kol'ko len hluchých uší!
kol'ko dní, hodín neistých
musel som uniesť v duši!
a ešte neviem, kde sa hnúť
a zdržať mlynské kolo,
vyháša leto, vyschne prúd,
už nebude, čo bolo.*

*Pýtam sa: kde som na zemi?
ešte raz kričím: kto som?
kde mi je vlast'? kríž nástenný?
kto ma hnal s jeho lósom?
už hrob tam kdesi rastie mi
na poli s vyschlým prosom,
ber si ma, Bože, z rannej hmly
za prvým albatrosom.*

*Ja, toho veku biedny vrak,
striasam prach, Pane, z bedár,
to, čo ti dávam, skloň že zrak,
je slabosť moja, nie dar,
bez teplej zeme, bez tíšin
cudzina ostala mi,
čože ti mám dať - ničí syn?
Bud', Pane Bože, s nami!*

(Zo zbierky Brehy slobody)

Mikuláš Šprinc - básnik

obrátený tvárou k slnku a srdcom k Bohu

S menom tohto básnika sme sa na nebi slovenskej poézie často nestretávali. Neuvádza ho ani Poézia po-vojnového Slovenska (J. E. Bor), ani Rukoväť dejín slovenskej literatúry (Chrobák, Čepan), ba ani Pišútove Dejiny slovenskej literatúry, hoci M. Šprinc bol spolu-bežcom Dilonga, Silana, Harantu a Olivu a mal za sebou už zbierku **Ozveny v samotách** (1939) ako aj preložené a vydané Rilkeho **Duinské elégie** (1942). A čo aj spolu-pracoval pri zostavení diela **Tak umieral básnik Paľo Oliva** (1942) a prispel veršami do antológie svetovej katolíckej poézie **O tebe spieva zem** (1943), ba svojimi fundovanými a vzácnymi prekladmi o poézii ozdobil dielo Papiniho **Eseje o umení** (1943) pri jeho uvádzaní do slovenčiny, to všetko 'dost' nestačilo upozorniť na skromnú tvorbu tohto básnika, a tak ostal pre širokú čitateľskú pospolitosť neznámy.

Pravda, až exil mu poskytol obrovské priestory, v ktorých sa rozvinul nevšedný literárny a organizačný talent a postavil ho na čelné miesto slovenských exilových spisovateľov.

Mikuláš Šprinc sa narodil 30. novembra 1914 v Krompachoch v sedliackej rodine. Zo siedmich detí bol najmladší. Otec odišiel za chlebom do Ameriky, ale po čase sa vrátil domov na rodné polia, nakoľko mu továrenské prostredie zdravotne nevyhovovalo. Mikuláš po vychodení obecnej a meštianskej školy v Krompachoch chcel ísť na učiteľskú dráhu, avšak pre telesnú slabosť ho neprijali, a tak sa rozhodol ísť na skúšky do gymnázia v Levoči. Skúšky úspešne zložil a tam aj hneď vstúpil do malého seminára. V Levoči, v krúžku Jána Francisciho, sa začal prejavovať ako básnik. Po maturite študoval v seminári v Spišskej Kapitule, kde naňho blahodárne pôsobili profesori ako F. Skyčák, dr. Špirko, dr. Ferenčík.. V tom čase tam študovali Janko Silan, Paľo Ušák-Oliva, Maroš Madáčov, Peter Galan... Tu sa začal zoznamovať so svetovou kultúrou, najmä s katolíckymi veľikánmi ako Papini, Lippert, Claudel, Maritain - pravda aj blízky Rilke a iní.

Za kňaza bol vysvätený 2. februára 1939. Ako kaplán pôsobil v Spišskej Novej Vsi. V roku 1942 odišiel do Bratislavy, kde organizoval Katolícku akadémiu. Tam pobudol do roku 1945. Keď sa blížil front, opustil spolu s Dilongom Slovensko. Spočiatku bol v Nemecku, Rakúsku a potom v Ríme. Ešte v tom roku sa stal delegátom pápežskej misie pre utečencov. V lete 1946 prišiel do USA ako jeden z prvých slovenských exulantov po 2. svetovej vojne.

Jeho druhým domovom sa stal Cleveland a do roku 1957 tu pôsobil ako profesor na škole slovenských benediktínov. Mikuláš Šprinc sa celým elánom vrhol na kultúrno-organizačnú prácu. Zakladá edíciu **Slovo**, stáva sa redaktorom štvrťročníka **Most**. V roku 1956 zakladá s Andrejom Žarnovom Spolok sloven-

ských spisovateľov a umelcov a stáva sa jeho tajomníkom. Je členom PEN - Klubu, členom Slovenského ústavu v Clevelande, ako aj členom Slovenského Kongresu Slovákov. Prednáša moderné a klasické jazyky, vyvíja širokú organizačnú prácu, je pri každej väčšej a významnejšej udalosti krajanov, stáva sa "srdcom a krvou" celého slovenského pulzovania v exile.

Mikuláš Šprinc zomrel v máji 1986 v Clevelande. Nad jeho rakvou za literárnych a kultúrnych spolupracovníkov sa s ním rozlúčil osobný priateľ, básnik a spisovateľ Karol Strmeň.

Literárna tvorba M. Šprinca spočiatku je torzovito obsiahnutá v časopisoch Kultúra, Slovenské pohľady, Elán, Obroda, ako aj v spomínaných dielach, ktoré uvádzam v úvodnej časti tohto portrétu. V exile mu vyšli diela: **K slobodným pobrežiam** (1949), **Putovné piesne: Vinohrad** (1950), **Svätý Andrej-Svorad** (1952), **Na Floride sám** (1953), **Matka krásneho milovania** (1954), **Tvárou k slnku** (1955), **Z poludnia a polnoci** (1960), **Mladosť orla** (1962), **Oči moje pútnice** (1965), **Andante** (1967), **Bratislavský park** (1968), **Piesne z Palidora** (1970), **Odkaz** (1970), **Korálový ostrov** (1973), **Sonety o kráse** (1976), **Tiché vody** (1977), **Nezhasínajte hviezdy** (1980), **Z dial'ky** (1982)...

V roku básnikových šesťdesiatin (1975) Karol Strmeň pripravil a priatelia Dobrej knihy vydali dielo **Tvárou k slnku** - ako výber z diela Mikuláša Šprinca.

Keď prichádzame k hodnoteniu tvorby tohto básnika, najradšej by človek doprial iba jeho veršom, nech len ony znejú, aby si takto nevyrušil tú nádhernú harmóniu, ten celý lyrický vodopád, ktorý hučí či už v samotách, alebo v krízach života, cez všetky kataklizmy osudov exulanta, jeho nostalgiu po domo-

rodných poliach, tú obrovskú túžbu žiť, spievať a spájať to dávno odvíate s tým novým a súčasným:

"V drobunkom piesku hľadáš svoje stopy: odvíata mladosť, ukonaný duch. To pretrpené, zažité a krásne zo slávnosti plní ti teraz šíriaci sa priestor duše." (Nezhasínajte svetlá)

Nejedna básnická zbierka Mikuláša Šprinca je doslova preniknutá, ba až bytostne spätá s prírodou. Ona mu privieva nielen spomienky na detstvo, na domov, ale v cudzom svete akoby v nej a práve cez ňu sa posúval k ďalším duchovnejším a hlbavejším rozjímaniam o podstate života a cestách k Bohu. V básni **Básnik prírody** sám sa vyznáva:

"Vraveli, že som básnik prírody. A čoho básnik môže byť? Bral som z nej žiarne symboly jednoducho ju osláviť." (Piesne z Palidora).. "Priestory bez konca, priestory obežníc. Duch Boží veje v nich, hudba a spevy jeho žníc." (Piesne z Palidora)

V takýchto poryvoch sa básnik obracia k svätému Františkovi:

*Patrón môj svätý, daj mi silu slova,
dar všetko chváliť piesňou ako ty,
nech každý kvietok žije vo mne znova
a nech mi svetlo žiari z palety*

(Nezhasínajte hviezdy)

Ale nech akokoľvek dolieha bolesť a opustenosť na básnika, tento neupadá na duchu, vždy sa vzoprie a kráča v nádeji ďalej:

*Milovať - to je dielo najvyššie,
ostatné je len biedny prach.
Kto nemiluje, ten má večný strach.*

*V láske je človek Bohu najbližšie.
Ó, ľudské srdcia, neplačte jak deti.
Nádej, aj keby umierala, sviati.*

(Z dial'ky)

Veľmi výstižne poetickú tvorbu M. Šprinca charakterizoval básnik Gorazd Zvonický na záložke diela *Nezhasínajte hviezdy*: "Šprinc aj v básnickej tvorbe je filozof a teológ. Jeho poézia je adoráciou Boha a oslavou prírody a jej zjavov... básnik svojím dotykom hmotný svet zduchovňuje; aby ho povzniesol a duchovný svet zhmotňuje, aby ho sprístupnil."

V takýchto dimenziách si uvedomujeme, aký široký tematický register má básnická tvorba Mikuláša Šprinca či sa nám už prihovára vlastnou, prekladovou alebo esejistickou výstavbou výpovedí. Vždy je to úporné hľadanie životnej istoty smerujúcej k Božej oslave cez všetky rozvíchrené ciele a predstavy, mučivé úzkosti v čase i nečase, poznačené vojnovou i povojnovou katastrofou. Hmotný a duchovný svet tvoria vzácnu symbiózu, sú v neustálom zápase o rovnováhu, čím vytvárajú vnútornú dynamiku spojenú navyiac - ba bytostne - s osudom svojho národa.

*"Neste ma, neste, vetry, cez moria domov na Spiš,
kde majstri kati pribili môj národ na kríž. Ved' miesto
moje nie je tu, lež pod Skalou a v Šavrine... kde rástla
moja mladosť jak borovica k zenitu."* (*Nezhasínajte hviezdy*)

Nech akokoľvek sa básnik dotýka širých priestorov, vrcholkov svojich snov a túžob, víľazstiev i prehier, nástojčivo si uvedomuje svoju pokoru, ale aj svoju zodpovednosť pri formovaní kresťanského spoločenstva a utužovania národného povedomia. Poézia Mikuláša Šprinca má všetky znaky úprimnosti.

Je akoby čistý akord, cez ktorý sa dostávaš do iných a iných tónin, do inej sféry či už myšlienkovej, spirituálnej, senzuálnej alebo dynamicky chápanej skutočnosti. Tomuto snaženiu prispôsobuje aj svoj verš, ktorým majstrovsky narába. Jeho sonety sú brilantnými spevmi, ktoré či už vo významovej, rýmovej alebo rytmicko-syntaktickej rovine vytvárajú opravdivú básnickú zvonohru. Je čistá ako kovú spiež, časová a sugestívne pôsobivá. Čas jej neuberá na sile ani na kráse.

Ak som v úvodných riadkoch tohto miniportrétu uvádzal Mikuláša Šprinca ako básnika, ktorého meno tu vo vlasti akoby sa utajovalo a za totality celkom umlčalo, zatiaľ v exile vyrastal básnik na formát nevšednej veľkosti. Jeho obrovské dielo utužovalo krajanov a nás tu doma posilňovalo v nádeji na úsvit nových čias. Bol to opravdivý živý most, ktorý spájal zahraničný exil s naším kresťanským domovom.

Ukážky z tvorby:

5

*Kto zahatá môj živý prúd?
A kto mi povie: Prestaň už!
Ó, škovan mojich polí,
rozlet' sa, spievaj, Bohu slúž!
Spieval si, keď som oral:
voňala čerstvá rodná hruda.
Lásky k nej dodnes neubúda,
leda v tom, kto ju nemiloval.
Najkrajším menom som ťa volal,
keď si sa spúšťal ako šíp.
Radostné bolo tvoje švitoreníe,*

*keď si sa vznášal do výšin.
Za pluhom bol som od radosti bez seba,
vzal si mi srdce do neba.
A nad nami tá nekonečná obloha,
tá jasnomodrá veleba!
Dvihni mi srdce ešte raz,
nech vyhnanstvo ma nebolí.
Poslednou piesňou oživ staré slzy
jak vatru, doma, na roli.*

(Zo zbierky Nezhasínajte hviezdy)

Otázka

*Žeby tak všetko ostalo,
len v plnej kráse, nevine?
Ó, slnko, ktoré perliš sa
v mori a vo víne!*

*Otázka, ktorá mučí ma,
otázka, ktorá stále bolí:
Budú raz ešte krajšie
tie biele moje gladioly?*

*Vravia tí, ktorí brázdy orali
cez prázdne, pusté úhory,
že nový mesiac vyšiel už
nad moria, nad hory.*

*Ó, Bože, chráň mi starú vieru!
Kde sa to vlastne štveráme?
A kým nám múdri múdrosť berú,
krv prisýcha nám na dráme.*

(Zo zbierky Piesne z Palidora)

Modlitba

*Do slnka máčam svoje pero,
na vlny píšem túto slohu:
plecia mi horia ako celopal',
klaniam sa v láske svojmu Bohu.*

*V polohe tejto škoda vravieť veľ'a,
ved' Izák mlčky čakal otcov nôž:
ked' súdiť prídeš, Bože dobrý,
k zatrateným ma nepolož.*

*Takéto si mi srdce stvoril,
nedá sa na ňom meniť nič:
miluje krásu, výraz Tvoj,
radosť a boje, nepokoj.*

*Do slnka máčam svoje pero,
do Tvojho Srdca, ktoré horí:
chcem byť jak kvet, čo kalich svoj
pred Tvojou tvárou nezatvorí.*

*Naplň ma, prosím, je to úprimné,
nech smejú sa všetci farizeji:
vyved' ma z temnôt bezpečne
do radosti a do nádejí.*

(Zo zbierky Na Floride sám)

XXX.

*Z tých polí večer ticho sála
i spočinutie v očiach hviezd.
Tu mlčia smrek, mlčí skala -
len škovran spieva pieseň hniezd.*

*A veci tieto s nemou tvárou
sa náhlia ku mne zd'aleka:
hoc halím oči bielou chmárou,
v nich plače bolesť človeka:*

*Bo darmo čaká poslov z Raja,
kde končia veci, nevieme.
K nám príde Cherub v šatoch mája,*

*oči však mú d'alej taja
stratenú reč toho Kraja,
kde len túžby ženieme.*

(Zo zbierky Ozveny v samotách)

Andrej Žarnov

- básnik tejto zeme a tohto národa

Aj keď Andreja Žarnova nemožno jednoznačne zaradiť do katolíckej moderny - jeho poézia poplatná "slovenskej národnej patetike" vyúsťujúca do poézie "nacionálno-funkčnej" - jednako tohto básnika spolu s V. Beniakom považujeme za najbližšieho predchodcu katolíckej moderny. V exile ako súputník s príslušníkmi tejto moderny sa zúčastňoval literárneho a celospoločenského prúdenia, písal do krajanových časopisov, denníkov, burcoval, organizoval a usmerňoval neraz roztrieštené postoje svojich krajanov, majúc na zreteli vždy svoju rodnú vlasť, ktorej ostal verný cez všetky osudové kataklizmy exulantov. S nimi sa "cíti ako vytrhnutý strom. Nič mu tak ťažko nepadlo, ako opustiť rodnú zem, nič mu tak neleží na srdci ako utrpenie svojho národa." A práve táto nostalgia sa stáva "zdrojom jeho neustáleho žiaľu, ako aj spätosti s národom." A tak vedno kráčajúc s katolíckou modernou, svojím životom ako aj tvorbou či už doma alebo neskôr v exile práve cez tonalitu náboženského lyrizmu bytostne zapadá do súkolesia tejto moderny.

Čím hlbšie sa dostávame k hodnoteniu básnikov katolíckej moderny, tým viacej si uvedomujeme, aká to bola úžasná vnútorná sila v každom jednom z nich, ktorá vedela premáhať a zdolávať všetky tie úporné osudy plné životných otrasov a postaviť slovenského básnika rovno do cudzieho rozvíchreného sveta, kde mal dokázať, že je na výške doby, na výške kultúrnej, mravnej a spoločenskej, že dedičstvu otcov ostal verný a je schopný vytvárať trvalé umelecké hodnoty.

Bol to urputný súboj. V tomto obstál každý z nich čestne. A tak vedno bez fanfár a chválospevov vyúsťujú do spoločenstva slovenských spisovateľov, aby svojimi dielami orámovali vstup do svojich slovenských literárnych dejín, kam plným právom patria.

Jedným z nich je Andrej Žarnov, básnik výbušnej sily, zrastený s osudom a utrpením svojho národa. Nebojácny, odvážny, vždy bojujúci o práva svojho ľudu. Čo báseň - to úder proti nepravdníkom slovenskej vlasti, nech sú už oni znútra alebo zvonku.

Občianskym menom MUDr. František Šubík, narodil sa 19. novembra 1903 v Kuklove (okres Senica). Základnú školu vychodil v rodisku. Do gymnázia chodil v Skalici a v Trnave, kde roku 1923 maturoval. V rokoch 1924-31 študoval na Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Po štúdiách ostal na univerzite ako asistent, neskôr ako profesor. Špecializoval sa na odbor patológie. V tejto oblasti dosahoval znamenité úspechy, ba stal sa aj medzinárodne uznávaným odborníkom. Tento významný post sa mu však stal aj osudným. Roku 1943 ho vymenovali do medzinárodnej komisie expertov, ktorí mali preskúmať masové hroby poľských dôstojníkov v Katyňskom lese. Exhumácie, ako aj celkový výsledok zjavne sved-

čil, že tento zločin vykonala sovietska tajná bezpečnosť NKVD, čo Dr. Šubík potvrdzoval aj zverejšňoval.

Od tejto chvíle sa stal terčom útokov komunistických novín a po vojne začala doslova kalvária: výsluchy, väzenia, krutý postih v zamestnaní, pozbavenie profesúry, policajný dozor a degradácia. To všetko tvrdo doliehalo na básnika, na celú rodinu, a tak pod tlakom týchto úderov rozhodol sa Andrej Žarnov emigrovať. V predvečer májových osláv v roku 1952 zosadol malý vojenský vrtuľník na lúkach pri Kuklove a v ňom Žarnov s manželkou a synom opustil vlasť. Spočiatku žil v Rakúsku, istý čas pobudol v západnom Nemecku, v Taliansku a nakoniec v USA, kde sa venoval lekárskej praxi.

K literárnej tvorbe sa dostával čoraz menej, zato s elánom sa zapájal do kultúrneho a politického života. Istý čas zastával funkciu predsedu Spolku slovenských spisovateľov a umelcov. Nakoniec znechutený vnútornými rozpormi medzi krajanmi, utiahol sa z verejného a kultúrneho života a vykonával lekársku prax v štátnej nemocnici. Zomrel 16. marca 1982 v Poughkeepsie pri New Yorku, kde je aj pochovaný.

Do literatúry Andrej Žarnov vstupoval postupne. Prispieval do mesačníka Rozvoj pre stredoškolákov (1923-31), do revue Vatra, Elánu, Slovenských pohľadov, Slovenských smerov... V emigrácii píše do Slováka, Mostu, Jednoty, do Hlasov z Ríma...

Básnicku tvorbu Andreja Žarnova možno zhruba rozdeliť na pôvodnú a na prekladovú. Keď odchádzal do emigrácie, mal už za sebou celý rad básnických diel. V roku 1926 sa predstavil debutom **Stráž pri Morave**, kde nacionálne ostrým tónom bičoval a zatracoval všetko, čo škodilo slovenskému národu. Vyzýval celý národ do boja za národné práva. Cenzúra

skonfiškovala mnoho jeho básní. Ak Martin Rázus postavil medzi slovenský a český národ "kameň na medzi", Žarnov chcel k nemu postaviť silnú "stráž".

V druhej zbierke **Brázda cez úhory** (1929) je básnik ešte ostrejší a plamenistejší. Karhá národ, ktorý upadá do letargie, prázdnoty, básnik sám chce vyorať prvú brázdu na úhore národnej ľahostajnosti. Obe zbierky sú ladené do poézie nacionálno-funkčnej.

V ďalšej zbierke **Hlas krvi** (1932) sa básnik dostal už k svojej osobnej problematike. Stáva sa básnickejším. Aj keď ním lomcuje ešte rebélia, už si uvedomuje "hlas krvi", cíti dôveru k sedliakom a k novým zajtrajškom. A keď v roku 1938 v smutných dňoch sa trhali hranice Slovenska, zdvihol svoj hlas - báseň **Ortiel**, **Smútok slovenského básnika**. Otrasná báseň **Šurany** - po šurianskej tragédii - doslova volá po pomste.

Roku 1940 vychádza zbierka **Štít**, v ktorej sa premietajú chvíle úzkostí cez vavríny k ortielu a napokon k slovenskému ránu. Celá zbierka je vlastne ozvenou búrlivých dní a vyostrených postojov v rokoch 1939 až 1940. V druhej časti **Vavrín** obracia Andrej Žarnov svoj zrak ku veľikánom slovenskej spisby ako Bernolák, Hollý, Štúr, Bojovníci (Hodža, Hurban, Štúr, Botto, Chalupka, Kráľ, Sládkovič), Blíženci (Moyzes, Kuzmány), Vajanský, Kukučín, Hviezdoslav, Černová, Bradlo, Rázus, Hlinka, Škultéty, Jesenský. Tí všetci, "čo vedeli rozdávať i chrániť oheň ducha" a ktorým Žarnov zaspieval: *"Šli bojovníci s piesňou do boja / za tvoju slávu, rodná mat' moja..."*

V závere celú zbierku venčí báseň **Moja vlasť**, vari najkrajšie vyznanie básnika v slovenskej poézii vôbec.

Osobitné svojské postavenie v tvorbe A. Žarnova zaujíma zbierka **Mŕtvy** (1941). Je to zúfalý výkrik, keď otec-lekár stojí bezradný nad umierajúcim 7-ročným

synom. Je to 19 básní, plných žiaľu, mučivého boja, kedy len mlčanie sa zaozýva cez najvnútornejšie poryvy, ktoré môže vyjaviť iba opravdivý básnik. Dráma srdca, kde už úzkosť, vzdych a vzdor sa prepadajú a rútia do tmy a prázdna. No jednako láska obopína celé toto utrpenie:

"Čo je láska Bože čo je láska

Jak je ťažká ešte tu i hláska

Šťastie kruté malá slasť i viera

Iba bolesť bolesť neumiera..."

V emigrácii básnik už mnoho nepísal - teda ani nevydával. Pri jeho päťasedemdesiatke, t. j. v roku 1978 vyšla zbierka **Presievač piesku** - vydal ju Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Prvá a tretia časť sú z pôvodnej tvorby, kým druhú časť prezentujú vzácné preklady básnikov ako Thomas Gray, Tennyson, Frost, Staff, Hesse, Tagore... Prvú časť básnik otvára básňou **Slovenský žiaľ**, ktorá patrí medzi najkrajšie básne napísané v emigrácii.

Andrej Žarnov bol znamenitým prekladateľom. Z poľštiny preložil a pripravil výber **U poľských básnikov** (1936), Krasinského **Nebožskú komédiu** (1944), Adama Mickiewicza: **Poézia** (1948), Jána Kasprowicza: **Hymny** (1949). Vo väzení prekladal Danteho **Peklo**, ktoré dokončil v emigrácii a tam aj vyšlo v roku 1977 v spolupráci s M. Pažitkom. Z gréčtiny preložil Sofoklova **Antigónu** (1940) a **Kráľ'a Oidipa** (1943). Z Oscara Wildea preložil a vydal **Väzenskú baladu** (1976). Aby sprístupnil dielo Jána Holého aj po jazykovej úprave - pripravil a vydal výber **Hlas matky Tatry** (1963). O básnickej tvorbe Andreja Žarnova vyšla monografia **Básnický profil Andreja Žarnova** od Jána Sedláka (1941).

Andrej Žarnov svojimi veršami povzbudzoval mládež a upevňoval celý národ vo viere v lepšiu zajtrajšok. Zo slovenských básnikov sa najvýraznejšie postavil za národné práva. A tak ako na Ostravsku a Sliezku veršami roznecoval boj za národnú a sociálnu spravodlivosť Petr Bezruč - tak na Slovensku ho zapaloval Andrej Žarnov. Jeho verš je jednoduchý, nevyumelkovaný, hranatý - ale je úderný ako kov, bojovný, plný výkrikov a otázkami nad krušným postavením vlastného národa. Andrej Žarnov je básnik národný - patrí celému národu. Vydať súborné dielo tohto básnika bolo by iba drobnou splátkou za celý jeho čestný, obetavý a odvážny boj.

Desiate výročie úmrtia /1992/ ako aj 90. výročie narodenín /1993/ tohto básnika sa zapísali zlatými písmenami nielen do kroniky rodného Kuklova, ale aj do pamäti celého národa. Dvojdnňové oslavy v Kuklove 20. - 21. novembra 1993 pri príležitosti 90. narodenín básnika rozložené do slávnostných stretnutí (vernisáž výstavy, Kolokvium o živote a diele A. Žarnova, na ktorom odznel celý rad prednášok od popredných literárnych vedcov, spisovateľov a pracovníkov v kultúre, odhalenie pamätnej dosky a po ňom slávnostná sv. omša v kuklovskom chráme, bohatý kultúrny program) sa stali veľkolepým a oficiálnym návratom básnika medzi svojich rodných. Celý národ vzdal hold a úctu veľkému synovi - bardovi, ktorého život a tvorba sú bytostne späté s osudom slovenského národa.

Pieseň

*Ako ten motýľ' ihravý
ako ten kvietok voňavý
ako ten motýľ' na kvete
také je šťastie vo svete*

*Sladká noc kvietok orosí
vetríček vôňu roznesie
uvädne kvietok zoľatý
a motýľ' viac sa nevráti*

*Zatíchnu krásy stratené
ostane srdce zradené
s večerným smútkom topol'a
a z šťastia hrst' len popola.*

(zo zbierky Mŕtvy)

Slovenský žiaľ

*Z vlčieho hniezda stalinského mieru,
z ostnatej hrôzy jeho obrancov,
oponou hraníc prevrátal som diery
za tvrdou kôrkou rodných vyhnancoŧ,
v úzkostnom srdci pašujúc len vieru,
poslednú mincu z kraja trestancov,
z krajiny slz a hrobového zmieru
cez svorku drábov, psov a financov.*

*Z bôť som si striasol poníženie prachu,
vyrovnal šiju z krčov pokory
a hl'adel spiatky po šírínách strachu
tam do d'aleka, až ta pod hory,
kde z blčiaceho súmračného nachu
po strechách padal oheň na dvory,
a ja som stál a cítil závan pachu
s'ľa zo zhorenísk tiahnuť cez bory.*

*Bezmocne stál a pozeral som spiatky,
nemý jak balvan v starom cmíteri,
jak vydedenec zhavranelej matky,
tiahnúci s prázdnuou dlaňou od dverí
a hluchom lesov ako spod oprátky
doliehal k ušiam z drapov príšery
posledný pozdrav mojej rodnej chatky,
circumderunt sladkých materí.*

(úryvok zo zbierky Presievač piesku)

Zaklínam

*S vami som šiel a pieseň krvi spieval.
Kto môže vravieť, že som uhnul strachu?
Sedliacky oheň v duše som vám vlieval,
do výšok hrmel z hniloby a pachu.*

*Pulz tejto zeme k srdcu som vám razil
a otcov kostry z hrobu k očiam znášal,
môj verš vás bil a svedomie vám mrazil,
aby vám ducha upír nepozhášal.*

*Z barikád prišlý, dvíham svoje právo,
ramená dvíham nad živých i hroby,
nech život zvoní navždy tu už slávou
cez dni a roky, cez časy a doby.*

*Zaklínam, či ste nahore či dolu,
nech jazyk vyschne, kto tu bokom kročí,
sprašivie, podliak, čo nepôjde spolu,
kto zášťou zgáni, nech mu vyschnú oči.*

*Prekliata matka, čo dá život hadu,
kliatba tým otcom, čo sa boja poľ'a,
kliatba tým deťom, ktoré porozkradú
slovenskú česť a pravdu nášho stola*

(úryvky zo zbierky Štít)

Karol Strmeň

**- básnik smerujúci
cez všeludské k univerzu a k Bohu**

V jednotlivých postrehoch ako aj v miniportrétoch, sme sa výlučne upriamili na poéziu, teda na básnikov. Jednako však treba pripomenúť, že pod klenbu tejto moderny spadá nielen poézia pôvodná, ale aj prekladová, ďalej próza, literárna kritika, literárna história, filozoficko-estetická tvorba, memoárová, dokumentárna, úvahová. Vytvorené literárne diela takto predstavujú vzácne klenoty modernej slovenskej spisby. Ony sú plnou súčasťou vo všetkých zákonitostiach literatúry, bez ktorých si nemožno predstaviť komplexné dejiny slovenskej literatúry.

Takmer všetci básnici katolíckej moderny povedľa pôvodnej tvorby sa prezentovali aj prekladmi inorečových básnikov, čím pomáhali formovať európske myslenie svojich čitateľov. Spomedzi týchto básnikov-prekladateľov vysoko majstrovskú úroveň európskeho, ba svetového formátu predstavuje básnik, prekladateľ, novinár, kritik, pedagóg, univerzitný profesor Karol Strmeň.

Narodil sa 9. apríla 1921 v Slovenskom Mederi - dnešné Palárikovo. Tam chodil aj do ľudovej školy. Gymnaziálne štúdiá začal v Nových Zámkoch a dokončil ich v Šuranoch počas maďarskej okupácie. V roku 1940 začal študovať teológiu v Ostrihome. Po dvoch rokoch opúšťa Maďarsko a zapisuje sa na Slovenskej univerzite v Bratislave na štúdiá slovenčiny a filozofie.

V roku 1945 emigruje do Rakúska, Bavorska a Talianska a v roku 1949 do USA. Tam spočiatku redaktorčil v pennsylvanskom Scrantone, v Bosak Publications Inc. a redigoval časopis Slovenská obrana. V rokoch 1952 - 1959 pracoval v redakcii Slovenských novín a v mesačníku Ave Mária. Prispieval do všetkých popredných literárnych i politických periodík: Ave Mária, Jednota, Kanadský Slovák, Dobrý pastier, Katolícky Sokol, Literárny almanach Slovák a v Amerike, Rozhľady, Rozvoj... V roku 1954 spolu s Mikulášom Šprincom založil štvrťročník Most - časopis pre slovenskú kultúru. Živí sa popri novinárčine aj vyučovaním rečí na Benediktínskej vyššej škole v Clevelande.

Popri neúprosnom zápase, neraz o holú existenciu, tvrdo pracoval na sebe samom a postupne si dopĺňal vzdelanie na amerických univerzitách. Na John Carrol University (1953-54) študoval pedagogiku a v roku 1956 dosiahol titul Master of Arts v románskej filológii na Western Reserve University. V roku 1966 dosiahol doktorát a stal sa profesorom francúzskej literatúry na Cleveland State University a profesorom francúzštiny, taliančiny, latinčiny a komparatívnej literatúry. V roku 1974 mu francúzska vláda udelila titul "chevalier des Palmes académiques" (rytier Akademických paliem) za zásluhy o francúz-

sku literatúru. Básnik žije so svojou rodinou v Cleve-
lande v USA.

Literárna tvorba a činnosť Karola Strmeňa sú ne-
rozlučne späté s osudom slovenského národa. Básnik
pred emigráciou vydal vo svojej vlasti dve zbierky. V
roku 1943 **Výžinok života** (vyšla v Košiciach ako 13.
zväzok Slovenskej jednoty) a v roku 1944 **Testament**.
V tom čase mu ešte vyšli diela z prekladovej literatúry:
Výber z poézie M. Eminescu (1943), Dante Alighieri:
Nový život (1943), E. A. Poe: Havran (1944),
R.M.Rilke: Obraz na vázach (1943). Celá táto pred-
emigračná tvorba predstavila básnika už nevšedne
talentovaného, široko rozhl'adeného a nadmieru usi-
lovného.

V emigrácii sa básnikov talent rozvinul naplno. Po-
stupne mu vychádzajú zbierky **Strieborná legenda**
(1950), **Čakajú nivy jar** (1963), **Žalm cyrilometodský**
(1963), **Znamenie ryby** (1969), **Preblahoslavená** (1977).

Pravda, popri pôvodnej poézii sa Karol Strmeň ve-
noval aj prekladateľskej činnosti. A tá siaha do obrov-
ských rozmerov a vyžadovala by si celkom osobitnú
kapitolu, ak chceme čo len nakrátko vniknúť do tajom-
stva tohto básnika, ktorý nám zmapoval, sprístupnil a
umožnil poznať nevídané krásy svetových diel. Cez tieto
diela si postupne uvedomujeme, že Karol Strmeň patrí
k našim najlepším a vari aj najväčším prekladateľom.
Obsiahol najvyššie vrcholy svetovej poézie. Putoval k
nim ako horolezec, skoba po skobe, aby na ich vrchol-
koch poskytol slovenskému čitateľovi vďačný pohľad a
rozhľad. Prekladá autorov ako boli Paul Claudel: **Krí-
žová cesta** (1954), **Dobré slovo** (1969), **Kantáta pre tri
hlasy** (1986), Rainer Maria Rilke: **Štvorveršie z Valais,
Ruže, Obloky** (1972), Dante: **Peklo** (1963), Petrarca:

Vavrín (1974), výber z lyriky, Eliot: **Vražda v katedrále** (1979), Thompson: **Nebeský chrt** (1982)...

Jedným z najvýznamnejších a najobsiahlejších diel Strmeňových prekladov je nepochybne dvojzväzková antológia **Návštevy**, ktorú vydal Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme v roku 1972. Obsahuje 226 preložených textov vari zo všetkých svetových jazykov vrátane hebrejčiny, čínštiny a japončiny. Streťavame v nej vrcholové zjavy - teda básnikov svetovej poézie od kráľa Dávida, cez antických autorov, starú východnú poéziu, renesanciu, stredovek až po modernú poéziu prvej polovice 20. storočia. Básnik Gorazd Zvonický na záver Predslovu k Návštevám píše: "Preklad básne, ak má byť umeleckým dielom, nárokuje si u prekladateľa neustrannú a bystrú kritiku aj voči vlastnej schopnosti, aj voči cudziemu textu, z ktorého si robí analýzu pre vlastný básnický čin. Náš Strmeň tu ako aj inde postupoval s pocitom veľkej zodpovednosti, ktorá ho charakterizuje aj pri pôvodnej tvorbe. Hľadal život, objavoval a pretváral hodnoty živé a životné, vyslovené na duchovnej výške a stvárnené s básnickou zodpovednosťou."

A čo povedať na záver nášho miniportrétu o Karolovi Strmeňovi? Tvorba tohto básnika je výpoveďou slobodného svedomia, umocneného kresťanským svetonáhl'adom. Jeho verše to nie sú oddychový zážitok ani nostalgický experiment. Slovo čo slovo sa úporne prebíja k samej podstate bytia. Je ťažké a ťaživé, ale bez trpkého žiaľu, vždy smerujúce k životu. Je to poézia plná pokory, hĺbavosti, zrelého ľudského ducha, zbavená akékoľvek tragiky, sentimentality a siláctva. Je to najvnútornejší ponor do seba samého. Hodnoty ako láska, túžba po živote, domov, národ, ľudstvo sú akoby stupne k univerzu. Každá časť rezo-

nuje svojskou dokonalosťou, ale vedno vytvárajú nádherný hymnus stvorenia na oslavu Stvoriteľa. *"Ja, Pane, nie som nič a bez teba bol by som iba náčrtom tieňa a ničoho v akomsi nejestvovaní.. (Modlitba zo zbierky Znamenie Ryby)..."Miluješ ešte, Bože, kút, ten zaprášený rodný kút, kde by som nedbal spočínúť?"*(Slzy - zo zbierky **Strieborná legenda**)

Básnik bolestne pozerá na svoj rodný kraj, na svoj národ vydaný napospas totalitným výchriciam a v básni **Elégia** úpenlivo žalostí: *"Slováci, národ vystavený skaze, kedy sa z vašich komínov vyvalí dym a zakryje, čo hanba nezakrýva? Ó, Pane pastierov a bielučkého stáda, pozri, pozri, plánuje sa tu hrdúsenie nemluvniat. Národ! Národ! Národ! Meno nám zobrali a vraj sa hanbiť máme zaň... Náš chlieb je kosť a naša nádej poprava. Kde si, ó, Pane? Opona sa roztrhla."*(Zo zbierky **Strieborná Legenda**)

V básni **Spev pri Dunaji** karhajúcim hlasom stúpa do svedomia svojich rodných s výčitkou aj s výzvou: *"Nevedeli sme žiť a nevedeli sme o sebe. Naša rozbitosť nás rozbila a zničila. Nie, nehl'adajme vinníkov, neoprašujte staré zbrane, nájdime seba navzájom. Treba nám kvas a nový chlieb lepšieho spoločenstva... A v čase plní sa postupne radostný zákon lásky na zmetenie imaginárnych hraníc. Pre každého, aby sme boli bratmi. Raz, Bože, už i bratmi..."*(Zo zbierky **Strieborná legenda**)

Strmeňova poézia nepotrebuje chválospevy ani fanfáry. Je ohraničená pokorou, avšak vždy smerujúca k všeludskému a k Bohu: *"Ach, Bože, Ty si zničil všetok predeľ / a spolu so mnou postil si sa zimy. / Ja d'akujem Ti, že som počuť vedel, / čo v svojich veľkých veciach zjavil si mi."* (Zo zbierky **Výžinok života**)

S básnikom Karolom Strmeňom som sa stretol prvý raz vo vysokoškolskom internáte v Svoradove v Bratislave, kde som ho navštívil v roku 1944. Mal už za sebou celý rad diel. V tom čase sa učil po švédsky, keď už pred tým mal vydané preklady z nemčiny (Rilke), z maďarčiny, rumunčiny (Eminescu), francúzštiny (Valéry, Claudel), z angličtiny Havrana (Poe). Obdivoval som jeho nevšednú usilovnosť a nadanie na jazyky. Svojimi britkými polemikami a kritickými článkami vyrastal na erudovaného literárneho kritika, ktorý vedel rozčeriť neraz stojaté vody a poukázať, kam smeruje avanturizmus mnohých podenkových literárnych smerov, keď sa už neraz literatúra utápala iba v slovách.

Po druhý raz sme sa stretli 14. júla 1992 v Žiline, keď mi z Martina telefonoval, že by sa rád so mnou stretnúť. Prišiel aj so svojou manželkou pani Oľgou a veru dlho do noci sme sedeli u nás. Bolo čo hovoriť, spomínať aj uvažovať! Celý náš dialóg vyústil do jednoznačného postoja: Slovensko potrebuje jednotu! Svornosť! "Veď o národ ide, o každého z nás!"

Pri básnikovej sedemdesiatke (1991) takmer všetky naše denníky a časopisy doslova chrlili správami, rozhovormi, literárnymi portrétmi, reláciami, ukážkami z tvorby tohto vzácneho slovenského spisovateľa. Len tak úchytom niekoľko titulov rozhovorov: Život jedného exulanta (Fulmek), Nad poéziou a portrétom K. Strmeňa (T. Križka), So Slovenskom v srdci (Ľ. Bartalská), Človek veľkej pokory (M. Servátka), Láska je väčšia ako nádej (Ľ. Svetoň) a mnohé ďalšie.. Bol to jedinečný vstup na rodnú zem, ktorá básnika objala takou láskou, akou on v cudzine ju ospieval a predstavil svojou tvorbou celému kultúrnemu svetu. K. Strmeň sa často vracia na rodné

Slovensko vždy pri významných medzníkoch či už vedecko-literárnych, matičných alebo celospoločenských. Posledne sme ho videli na obrazovke TV, ako ho prijíma prezident SR M. Kováč na Bratislavskom hrade v septembri 1993.

V tomto miniportréte sme spomenuli, že Strmeňova tvorba sa naplno rozozvučala až v exile. Kým pred "zamatovou revolúciou", teda v časoch tvrdej totality ju u nás na Slovensku vedome zaznávali a doslova utajovali, zatiaľ cudzina a celý kresťanský vzdelaný svet hodnotí tvorbu Karola Strmeňa s plným uznaním. A tak, ako takmer všetci príslušníci katolíckej moderny, sa po toľkých povíchriciach a časoch-nečasoch postupne vracajú svojimi dielami do rodnej vlasti - tak sa vracia i Karol Strmeň, popredný bojovník a predstaviteľ katolíckej moderny zahraničného exilu. V roku 1991 vydavateľstvo Smena vydalo výber z veršov tohto veľkého básnika pod názvom **Sfinga spieva pri jasličkách**. Je to záslužný čin vydavateľstva a najmä zostavovateľa, básnika Teodora Križku, ktorý v doslove "Poznávame sa po slzách" predstavil a zhodnotil celú Strmeňovu tvorbu vo všetkých jej vývojových fázach. Takto sa vzácné Strmeňovo slovo u nás poznove zaozývalo, aby potešilo a povzbudilo. Veľmi priliehavo Teodor Križka zakončil svoj doslov: Zakiaľ sme my chceli stavať spoločnosť zbavenú Boha, on celým životom a dielom prevrával k nám podobne ako T. S. Eliot k unitariánskym duchovným a dokázal, že "zo všetkých vecí najreálnejšie a najkonkrétnejšie sú veci duchovné".

Ach, Bože, Ty mi porozumieš iste...

*Ach, Bože, Ty mi porozumieš iste,
ved' hovorím Ti celkom ako dieťa.
Viem s Tebou mlčať. Iba slzy svetia.
Ja zanedlho stať sa Ti mám sluhom
a som len dieťa, ktoré miluje ťa
a raduje sa, že sme jeden v druhom.*

(Zo zbierky Výšinok života)

Mám bratov všade

*Mám bratov všade, bratov v nadchýnaní
i omyloch. Niektorých zavraždili.
Kto mi dnes povie: mlč? Môj hlas sa trasie
bolestnou prosbou zakríknutej sily.*

*Keby som mlčal, nie som hoden duše,
klnú ma slzy, čo sa v hrdle trasú.
A preto spievam. Cez tieto slzy spievam
o láske napriek ukrutnému času.*

*Trúchlim a spievam. Tento svet je môj.
Nesiem v ňom vieru medzi ľuďmi s čistou
nevinnou dôverou. Nie ako mínu,*

*lež ako vavrín, ako nový chlieb.
Zaznačia si ma na črepinu,
no nech je z mojej kosti i Ten črep.*

(Zo zbierky Strieborná legenda)

Do pamätníka

*Kto videl starca na vrch veže nosiť
vo vreci vodu,
videl aj môjho priateľ'a
žiť bez Boha.*

(Zo zbierky Čakajú nivy jar)

Ako sa píšu básne

*Poéziou sa cvičím
v umení dobrej smrti:
Otvorenými očami
záverečne zhŕňam
tvary z farby.*

Spomienka

*Rozbilo v noci oblok,
na bezkrídly môj muškát
navialo snehu
a do rána ma oziabalo srdce.
Pomyslel som si na Slovensko.*

Posledná modlitba

*Ako si, Pane,
stvoril svet v čírej ničote,
tak ho i vo mne splň
na dobro ľudí
a potešenie svoje.*

(Zo zbierky Čakajú nivy jar)

Posolstvo

*Aj keď ma nebude, jar pozobúdz a zem,
červených makov plno bude v poli.
Iba ja nebudem.*

*Po tisícročiach práve ako dnes
jar bude zlátiť ústa mladých žien.
Budú sa čítať noviny a básnici,
pod oknom dievčat hrávať bude lýra
a o polnoci ohlásia sa slávic.
Iba ja nebudem.
Iba ja nebudem.*

*Pohybujú sa rúčky na hodinkách.
život je krátky.
Ale kým tu sme na slnečnom svete,
dni sú jak sviatky
a bohatstvom je všetko, aj ten žiaľ,
aj úsmev, tajne zakrývaný vejárom,
aj slza matky.
A hodno žiť a Boha chváliť hlasite:
žiješ, aby si miloval.*

*Aj keď ja nebudem, vždy budú ruže v kvete,
oblaky v blankytech.
Vždy bude tvrdá skutočnosť
menej než sladký sen.
Lenže i potom nech len žiari láska,
mladíci budúcnosti.
Aj keď ja nebudem,
aj keď vy nebudete.*

(Zo zbierky Strieborná legenda)

Gorazd Zvonický

- básnik

žiarivej pokory a vzácnych tvorivých síl

Vari každý básnik-spisovateľ slovenskej katolíckej moderny - pravda, máme na mysli zahraničný exil - predstavuje v obrovskom literárno-spoločenskom prúde akoby samostatný úsek, akési literárne etnikum, z ktorého sa postupne združoval a formoval jedinečný celok, ktorý nielenže rámcovoval seba samého, ale v plnej miere ovplyvňoval materskú vlasť, z ktorej kedysi boli nútení odísť. Každý z nich, či už viac, alebo menej známy, medzi krajanmi organizoval kultúrno-spoločenský život, upevňoval jednotu, kriesil slovenského ducha, slovom napospol vykazovali činnosť, ktorá nemá obdobu v našich dejinách. Ich literárne diela sa ako spätná väzba dostávali na Slovensko, do rodnej vlasti, kde hoci viac ako 40 rokov boli zakazované, nežiadúce a vysokými trestami stíhané, jednako sa tajne čítali, odpisovali a rozširovali. Bol to živý most, ktorý nás duchovne spájal so slobodným svetom.

Medzi takýchto oduševnených organizátorov, ktorý sceloval exilových básnikov a spisovateľov a umožň-

ňoval im plný kultúrny život, vydávajúc im diela v sérii Lýra, významné miesto zaujíma Gorazd Zvonický, saleziánsky kňaz, básnik, prekladateľ, redaktor, "roz-sievač perál", neúnavný bojovník za pravdu a právo svojho národa "po ceste jednoznačne slovenskej a kresťanskej".

Občianskym menom Andrej Šándor, rodák z obce Močarany (dnes súčasť Michaloviec), kde sa narodil 29. júna 1913. Otec sa po Andrejovom narodení po-bral na zárobky do Ameriky a vrátil sa až po prvej svetovej vojne. Šándorovci sa vzorne starali o sedem detí. Andrej začal chodiť do školy v Močaranoch a na svojho učiteľa Pánthyho si s veľkou úctou a láskou spomína.

Strednú školu navštevoval v Šaštíne a v Trnave u saleziánov. V roku 1942 maturoval v Kláštore pod Znie-vom. Vojenčinu si odslúžil v starobylej Levoči v rokoch 1936-1938. Bol v častom styku s Jankom Silanom a Paľkom Ušákom-Olivom, ktorí študovali bohoslovie na Spišskej Kapitule. Počas vojnových rokov G. Zvonický sčasti študoval bohoslovie a sčasti stál v zbrani.

Dňa 29. júna 1948 ho vysvätili za kňaza Sale-ziánskej spoločnosti vo Svätom Kríži nad Hronom (dnes Žiar nad Hronom). Žiaľ, jeho matka sa už tejto vzácnej udalosti nedožila.

Kňazskú činnosť vykonával v Malom biskupskom seminári v Trnave ako jeho prefekt. Potom, keď ko-munistický režim obsadil tamojší seminár a vyviezol z neho saleziánov, G. Zvonický účinkoval ako správca saleziánskej fary Panny Márie Pomocnice kresťanov v Michalovciach. Dlho tu však nepobudol. V noci z 13. na 14. apríla 1950 ho tam zastihla "barbarská" koncentrácia rehoľníkov a ich prevezenie do tábora v Podolinci, odkiaľ 3. augusta toho istého roku "za

bieleho dňa utiekol cez hradby v ústrety slobode". Po troch mesiacoch unikol za hranice cez rieku Moravu a po krátkom pobyte v Rakúsku a v Taliansku, emigroval v roku 1951 do Argentíny, kde pôsobil v prístavnej štvrti na fare sv. Jána Evanjelistu v Buenos Aires. V roku 1953 opúšťa Argentínu a prilieta do Ríma, kde sa stáva profesorom humanitných vied na Slovenskom gymnázium pri Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda. Stáva sa riadnym členom Slovenského ústavu v Ríme a v roku 1966 ho riaditeľstvo tohto ústavu vymenúva za redaktora edície Lýra. Svetový kongres Slovákov ho na svojom III. generálnom zasadnutí v Chicagu volí do Kultúrneho odboru SKS. Na mimoriadnom zhromaždení Slovenského ústavu je v roku 1973 zvolený za člena predsedníctva.

Literárne sa uviedol prvými pokusmi pod menom A. Š. Záhorský. Pseudonym Gorazd Zvonický prijíma podľa drevenej a úhladnej starej zvonice v rodnej obci. Prispieval do časopisov Kultúra, Nová práca, Katolícke noviny... A práve Nová práca ho uvádza ako "nádej katolíckej poézie" (1946). Prvú zbierku - **Sejba perál** - vydal a vytlačil literárny krúžok filozofického študentátu v Trnave v roku 1943 iba cyklostylované, nakoľko nedostala schválenie vyjsť tlačou. V nej básnik popri subjektívnych stavoch duše sa ponára "do bôľov, nádejí a práv svojho národa". Mnohé básne sú o matke, plné nežnosti, popretkávané spomienkami na detstvo - z nich najmä báseň **Ukoliebavka mojej matky** a **Balada o materiných slzách** vytvárajú vzácne čaro rodinného domu. Zbierka je motivovaná vnútornými súvislosťami a vzťahmi pri stretávaní sa s prírodou, s ľuďmi, vyúsťujúc do komtemplácií s Bohom.

*Som dieťa Máriino. Tá česť sama
postačí k šťastiu, kým som nažive,
veď čo tu valuta chváľ?.. Pazder, slama!*

Druhá básnická zbierka - **Mýtnik pred Madonou** - vyšla v roku 1948 - vydáva ju Správa saleziánskych spolupracovníkov v Bratislave pri príležitosti básnikovej kňazskej vysviacky. Aj k tejto zbierke bol vydavateľský osud nemilosrdný. Jej náklad bol zväčša zhabaný štátnymi bezpečnostnými orgánmi. Zbierka je čisto náboženská, ospevujúca nežnosť, krásu a dobrotu Matky Božej. Zbierka mala mimoriadny ohlas a Academia Mariana Saleziana v Taliansku udelila G. Zvonickému svoje členstvo.

Básnik sa naplno rozospieval až v emigrácii. Prispieva do rozličných publikácií a časopisov ako Most, Almanach Slováka v Amerike, Slobodné Slovensko, Hlasy z Ríma, Jednota... V roku 1958 mu vychádza v Argentíne zbierka básní **S ukazovákom na mraku** nákladom obetavého Slováka Eduarda Štangu so vzácnym úvodným slovom J. C. Hronského. Zbierka prináša otrasné básne z čias krutých udalostí, osobné utrpenie, ako aj utrpenie rehoľných spolubratov v koncentračnom tábore v Podolinci.

*Keď píšem Ti, ó Mama
srdce mi puká v kusy,
že ostala si sama..
Nás zhltili autobusy
a niesli do neznáma...*

Básnik cez mučivé sebatrýzne uvažuje nad hrozným osudom celého národa. Vidí mrákavy a ukazovákom ukáže na ne vari v každej básni, keď na rodný kraj zaľahla dusivá atmosféra totality. Ale básnik túži

po slobode ako ten orol "navyknutý na polety a krúženia". A vždy sa mu vynára obraz drahej matky, ktorá ho posilňuje a k nej sa tak často a vrúčne obracia:

*Dni sú zlé, slzy tečú..
Mamička drahá, tys tam
u Boha: požehnaj ma,
keď na omšu sa chystám
za tú piad' zeme pre mňa
pri tebe v hrobitove
a za vlasť, ktorú režú
obruče ocel'ové!...*

Postupne básnikovi vychádzajú zbierky: **Prebúdza sa zem** (1964), **Na jubilejné víno** (1965), **Slnko ma miluje** (1967), **Prekutávam lovištia** (1968), **Len črepy...** Zbierku časových veršov **Výkriky pri invázii** (1968), vydala Spoločnosť pre českú a slovenskú kultúru "Arturo Cronia" v Padove. Súčasne vychádza aj taliansky preklad tejto zbierky pod názvom **Soltanto rovine.. Esclamazioni durante l' invasione** (1968). V roku 1973, v redakcii Jozefa M. Rydlu, vyšla vo vydavateľstve Liber Lausanne zbierka **Na igricovom kare**. V roku 1971 vychádza mariánska zbierka veršov **Mýt-nik pred Madonou** v druhom vydaní. Prozaickú tvorbu predstavuje dielo **Okolo kl'účovej dierky** v zbierke **Dve novely** - vyšlo v roku 1972.

Na počesť básnikových šesťdesiatin v roku 1973 Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda vydáva prvotinu **Sejba perál** v 2. vydaní. V tom istom roku vychádza v Ríme **Rozsievač perál** - zborník Gorazdovi Zvonickému k šesťdesiatke a k 25. výročiu kňazstva s úvodným slovom Dominika Hrušovského, riaditeľa ústavu. Do zborníka prispeli najvýznamnejší predstavitelia slovenskej kultúrnej tvorby v zahraničí

(R. Dilong, J. Milučký, J. Okál', K. Strmeň, M. Šprinc, E. Vesnin, I. Kružliak, J. Paučo, J. Vavrovič, J. M. Rydlo, Š. Nahálka).

V roku 1978, v sérii Lýra, vychádza zbierka **Napá-rať čím viac lyka**. V roku 1985 vyšla zbierka **Obolus** a v roku 1988 verše Máriinho roku **Smer Mariánska hora**. Básnik myslou zalieta na rodné Slovensko a v básni **Apel** ho takto vyzýva:

*Slovenské role, rod'te pevné drieky,
nie steblá trsti, čo sa sem-tam kníšu..
Slovenské hory, rod'te charaktery
rovné a k nebu smerujúce smelo!..
Slovenské chrámy, držte hromozvody
na štíhlej veži! Zneškodňujte hromy!
Raz prídu hody
pre trepotavých duchov bez slobody,
ktorých kyj a zlý zákon nedolomí.*

V tom istom roku (teda 1988) vychádzajú mu vzác-ne eseje **Keď mlčať nie je zlato** pri príležitosti 75-tych narodenín a 40. výročia básnikovho kňazstva. Sú to miniúvahy vysokého životného štýlu, ako ich Gorazd Zvonický publikoval vždy na poslednej stránke časopisu Slovenské hlasy z Ríma.

Z prekladateľskej básnikovej tvorby vyšli: F. Petrarca: **Cez pohľad k srdcu** - výber (1974), **Hymna na posvätenie času** - I. a II. diel (1975) a III. diel (1976), Ugo Foscolo: **Sonety** (1974).

Nesmierne bohatá a vzácna je tvorba básnika Gorazda Zvonického. Na jednej strane verše akoby rozhovory s Bohom - teda modlitby, na strane druhej neustále prebíjanie sa cez problémy ľudstva. Matka, rodný kraj, národ, zbožnosť, pravda a láska sa prihovárajú tak vrúcne a presvedčivo, že každá báseň je

ozajstnou perlou v klenotnici nášho národa. Zvonického verš zvoní jasnou rečou, zvoláva kresťanský svet k jednote. Básnik si bez pátosu vytvára široký priestor výpovedí o živote, ktorý žil v časoch totality a o živote, aký žije v konkrétnom prostredí na slobode, kde mravné hodnoty sú prirodzeným znakom spoločnosti. V tejto polarite si uchováva vnútornú vyhranenosť, cez ktorú smeruje k jedinej istote, k jedinému východisku, a to ku Kristovi:

*Čo my dnes máme podarovať svetu
a akú pečať vtlačiť nášmu času?..
Predstaviť Krista, exkluzívnu métu.*

Verše Gorazda Zvonického sa stali nielen seizmografom obrovských premien na scéne drámy sveta, ale aj obrazom jeho najvnútornejších zápasov o človeka, o jeho silnú vieru vo víťazstvo ľudskosti. A básnik zakotvený v Bohu a obrátený celým srdcom k svojmu národu, stáva sa jeho opravdovým bardom.

Po dlhých 42 rokoch exilu navštívil rodné Slovensko. Na Svätodušný pondelok v chráme Povýšenia sv. Kríža v Petržalke dňa 8. júna 1992 za účasti niekoľko stovák občanov bolo stretnutie s týmto básnikom, ktorý aj celebroidal sv. omšu. Po nej nasledovalo literárno-hudobné umelecké pásmo "Z hniezda tvojich dlaní" (zostavenej z jeho básní). Účinkovali herci činohry SND (L. Chudík, G. Valach), študenti VŠMU a chrámový zbor. O živote, tvorbe a význame G. Zvonického hovorili kultúrni činitelia, literárni vedci (J. Hvišč, M. Kováč). Program pripravil I. Miestny odbor Matice slovenskej spolu so Spolkom slovenských spisovateľov. Pri tejto príležitosti odovzdali básnikovi Pamätnú medailu MS a Spolok slov. spisovateľov ho prijal za svojho čestného člena, pričom mu

odovzdali členský preukaz. Toto stretnutie vyznelo ako mohutná manifestácia vďaky a lásky svojmu synovi - kňazovi a básnikovi. Výstižne to charakterizoval spisovateľ R. Dobiáš v Slovenskom denníku 13. 6. 1992: "Bolo to nevšedné a dojemné podujatie. Slovensku sa vrátil básnik a básnikovi Slovensko. Pocta, ktorej sa mu dostalo, bola viac než zaslúžená. Nevyzdoroval si ju básnik, ale čas, ktorý je najspravodlivejším sudcom nielen básnikov."

O veľkom význame osobnosti Gorazda Zvonického svedčí aj vyznamenanie a udelenie Rytierskeho radu za zásluhy o Taliansku republiku, ktoré nášmu básnikovi udelil prezident Talianskej republiky Oscar Luigi Scalfaro hodnosť "Commendatore Al Merito della Repubblica Italiana".

Ukážky z tvorby:

Bez závoja

*Ked' básnik má sa ozvať z lýry,
z mučidla svojho, slzou zvlhčí duchnu,
obracia sa mu v srdci harakiri
pre verše, čo ho neposlúchnu.*

*Prečo sa prahu boja,
čo väzí v každom verši?...
Bude to asi pravda bez závoja,
že po šerom sne deň je ešte šerší?...*

*Nie, verše nepadnú ti
z hviezd.. Nebe chcelo
slasť od básnika, ktorá im chutí,
akoby krájal vlastné telo.*

*Ked' mlčí, srdce bôľ mu škube.
Ked' spieva, duša sa v ňom zvíja
pre všetko, čo je iným ľúbe,
nech z jeho trýzne žije poézia.*

(Zo zbierky Prekutávam lovištia)

Cieľ

*Môj cieľ je Kristus.. Cesta samé trnie
vábi ma k nemu. Ked' sa na mňa hrnie
aj tisíc strastí, utrpenia brodom
k presvätým ranám blížim sa sťa k hodom.*

*Môj cieľ je Kristus.. V ľud'och lásky nieto.
Ak áno, tak je vratká. Len on sväto
miluje viac než matka. Bez únavy
ovečku hľadá, zašlú do húšťavy.*

*Môj cieľ je Kristus.. Blížnych mám dosť, málo
však blízkych srdcom, ktorým by sa dalo
vyžialiť s plna.. Trpím?.. On ma teší
a nedolomí, hoc som nad byl' krehší.*

*Môj cieľ je Kristus.. Po ňom prahnem. Túžim
utonúť v jeho srdci. Ked' sa vhrúžim
do jeho lásky, bôľe sa mi zmenia
v najľúbeznejšie spevy vykúpenia.*

*Môj cieľ je Kristus, na stĺp nenávisti
vyštvaná Láska.. Jemu do koristi
prislúcham. Za ním chodím do predpeklia
najtvrdšej biedy, aby láskou zmäkla.*

*Môj cieľ je Kristus.. Pane, ty mi kalich
podávaš?.. A čo moje hriechy?.. Spál' ich
a srdce vyhoj očistnými rezmi!
Až potom si ma na vrch slávy vezmi!*

(Zo zbierky Napárať čím viac lyka)

Tatranský potok

*Je dobrý, bo je synom skál.
Je krásny, bo je kl'ukatý
a cvendží, bo mu Pán Boh dal
nie vodu, ale dúkáty.*

*Je verný ako zrkadlo.
Zabudol som v ňom svoju tvár,
pred ktorou slnko zapadlo
a vznikli barikády chmár.*

*Je čistý, bo sa prebija
cez úklady a tieňavy,
rozkvitá pri ňom šalvia
a zo smútku ma uzdraví.*

*Ako ten jeho svätý tok,
aj národ z tmy sa prebije,
ale kto vytlačí mu mok
na rany z kvetov šalvie?*

(Zo zbierky S ukazovákom na mraku)

Napokon

*Napokon - keď vzdychnem po oblohe
a srdce sa zmocní večná tíš,
zaiste mi láskou odpustíš,
že som spomínal ťa v každej slohe.*

*Napokon - keď budem po úlohe,
ako tvoj žiak ešte zovriem kríž
a ty za mňa Krista uprosíš,
aby odpustil mi viny mnohé.*

*Keď sa na skon prichystám s'ťa k sviatku,
v zraku azda slzy zablyšťa,
ale viera, že mám Matku,*

*oblaží ma na smrteľ'nom loži
a zviem pri odchode z bojišťa,
ŽE SOM NIČÍ - IBA TVOJ A BOŽÍ.*

(Zo zbierky Mýtnik pred Madonou)

Slovo na záver

Milí priatelia, týmito niekoľkými riadkami uzatvárame dielko Slovenská katolícka moderna v premenách času, ktoré malo za cieľ informatívne a v užších dimenziách podať rámcový obraz jednej z významnej kapitoly našich novodobých literárnych dejín 20. storočia. Hovoríme informatívne, lebo čo akokoľvek sa budeme hlbšie ponárať do problémov katolíckej moderny, sotva sa podarí podrobne zmapovať celé to obrovské prúdenie či už v časových alebo priestorových súvislostiach. Je to nástojčivé volanie po pravde, aby ste sa dozvedeli, aký významný úsek literárnych dejín predstavovala katolícka moderna, ktorú totalitný režim viac ako 40 rokov sa usiloval umlčať, utajiť, ba celkom vytrieť z pamäti národa. Na malom priestore časopisu ZRNO nebolo možné výraznejšie a obširnejšie glosovať celé to smerovanie, a tak som došiel k názoru /aj z vyslovených požiadavok na mnohých literárnych besedách/ zostaviť z uverejnených článkov, úvah, ako aj rozhovorov výlučne samostatnú publikáciu o katolíckej moderne. Pravda, tvorba mnohých básnikov-príslušníkov KM sa skončila, no diela, ktoré zanechali ktoré sa k nášmu čitateľovi ešte ani celkom nedostali - čakajú na kompletnejšie vydania. Pri tejto príležitosti treba len úprimne privítať počin niektorých literárnych kruhov a vydavateľstiev /Matica slovenská: Exilová a krajanská literatúra, Smena, Slovenský spisovateľ... /vydávať výbery z tvorby niektorých básnikov KM, pričom popri

charakteristických ukážkach v úvodoch alebo doslovoch čitatelia mali možnosť sa oboznámiť bližšie s tvorbou, najmä s tou exilovou v snahe priblížiť neraz už odviať vývinové snahy tohto živého prúdenia. Dosiaľ tak vyšli **Ja, Rudolf Dilong, trubadúr** /Dilong/, **Piesne z Važca, Dom opustenosti** /Silan/, **Bozk pozná smútok úst** /P. U. Oliva/, **Sfinga spieva pri jasličkách** /Strmeň/, **Fialové žalmy** /Motulko/, **Chcem sa Ti ozvať** /G. Zvonický/... Pravda, žiadalo by sa ďalej pokračovať v tejto zásluhnej práci a pripraviť výbery z ďalších: Ján Okál', Ján Doránsky, Koloman Geraldini, Eugen Vesnin, K. Mlynarovič.... ako aj niekoľkých z exilu domáceho. Je potešujúce, že takto stará vlasť v nových a slobodných pomeroch splňa podĺžnosť svojím synom, ktorí jej po celý život v nútenom exile ostali verní. Je to impozantný návrat domov na rodné Slovensko. Na objektívnom zhodnotení a zviditeľňovaní básnikov katolíckej moderny, ako aj na ich zaradenie do celkového kontextu dejín slovenskej literatúry sa publikačne podieľajú najmä: J. Hvišč, J. Melicher, F. Vnuk, J. M. Rydlo, I. Kružliak...

A tak keď sme už pri publikáciách, v ktorých sa hovorí aj na tému "katolícka moderna", žiada sa zmieniť ešte o jednej. Je to dielo Biele miesta v slovenskej literatúre /vyšlo r. 1991 v SPN/, kde kolektív autorov /J. Hvišč, V. Marčok, M. Bátorová, V. Petřík/ fundovane zmapoval a podnikol "prvú súvislejšiu sondu do priestorov, ktoré boli najviac postihnuté totalitou svojvôľou minulosti" a načrtol tak vzácny obraz celkového vývinu slovenskej literatúry. V osobitnej kapitole katolícka moderna po prvýkrát sa "koncentrovanými pohľadmi na najvýznamnejšie literárne osobnosti slovenského exilu a ukážkami z básnickej a prozaickej tvorby sprístupňujú diela u nás ešte dosiaľ

prakticky neprístupné a neznáme." A tak záverom chcem len pripomenúť, že publikácia Slovenská katolícka moderna v premenách času, si nijako nenárokujeme vyčerpávajúcu obsiahlosť ani vedecké postuláty pri hodnotení a začlenení katolíckej moderny do kontinuity celkového vývoja slovenskej literatúry, no jednako chce posunúť tento vývoj o nepatrný dielik, rozšíriť register bližšieho a osobného spoznávania tvorcov exilovej literatúry, a tak povedľa vzácného diela Biele miesta v slovenskej literatúre podnietiť ďalšie štúdie a ďalšie výskumy v tomto živom procese.

Touto cestou prichodí sa mi poďakovať priateľovi bratovi Martinovi Štofkoovi za technickú spoluprácu, celému spoločenstvu ZRNA, no najmä priateľovi Gorazdovi Zvonickému za skromný finančný dar, teda všetkým za vydavateľské svetlo pre toto dielko. Nech ono prežiarí a prehreje vaše srdcia, poteší a zjednotí nás napospol na strmý výstup k Bohu a k človeku.

Žilina, október 1993

Ján Frátrik

Menný register

- Androvič Ali 13
Babiar František 7 - 33
Bartalská Ľubica 123
Bartek Henrich 32
Bátorová Mária 140
Baudelaire Charles 29, 51
Belák Blažej 65
Beniak Valentín 13, 30, 62, 79
Bernadič Ján 92
Bernolák Anton 112
Bezruč Petr 70, 114
Blaško Juraj 55
Blavan Števo /vl. m. Š. Kocián/ 13, 30, 31
Bloy Léon 22
Bor Ján E. /vl. m. Ernest Žatko/ 32, 90, 93, 100
Borin /vl. m. Augustín Način/ 13
Botto Ján 112
Brázda Andrej 31
Bremond Henri 18, 51
Brezány Štefan Atila 15
Brťán Rudo 15, 93
Cardonnel Louis 29
Cíger-Hronský Jozef 31, 131
Claudel Paul 10, 14, 16, 19, 20, 22, 29, 51, 61, 101, 120, 123
Čorbière Tristan 93
Čepan Oskar 100
Dante Alighieri 113, 120
Deml Jakub 14, 22
Dilong Rudolf 9, 13, 15, 25, 30, 31, 78, 79, 86 - 99, 100, 101, 133, 140
Dobiáš Rudolf 135
Donovalová-Klenková 31
Doránsky Ján 31, 140
Eliot Thomas Stearns 120, 124
Emmanuel Pierre 22, 29
Eminescu Mihail 120, 123
Fabry Rudolf 15
Ferenčík Ján 101
Filo Vladimír, mons. 45
Frátrik Ján 7 - 33, 65, 140, 141
Frost Robert 113
Fulmek Alexej 123
Funta A. 45
Galan Peter 101
Gazdík Teofil 13
Geraldini Koloman 31, 140
Gombala Eduard 31
Gray Thomas 113
Grebáč Ignác-Orlov 13, 21, 62, 70
Gundová Agneša-Jergová 31
Hamada Milan 41, 51, 53
Haranta Ján 13, 24, 30, 31, 55, 60 - 68, 78, 86, 100
Harmata Cyril-Milotínsky 13
Hesse Hermann 113
Hlbina P. G. 9, 13, 18, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 50 - 59, 62, 63, 79, 86, 93
Hlinka Andrej 112
Hodža Michal Miloslav 112
Hollý Ján 112, 113
Hronský Jozef Cíger 31, 131
Hrtus Pavol Jurina 31
Hrušovský Dominik, mons. 132
Hurban Jozef Miloslav 112
Hviezdoslav Pavol Országh 112
Hvišš Jozef 134, 140
Hykisch Anton 45
Chalupka Samo 112
Chrobák Dobroslav 100
Chuda Michal 31, 39, 65
Chudík Ladislav 134
Jammes Francis 22, 29
Janek Jozef 88
Javor I. 30
Jesenský Janko 112
Juriga Tóno 30
Kasprowicz Jan 113
Klass Teofil /vl. m. Jozef Zavarský/
Korec Ján Ch. mons. 45
Kostrá Ján 15, 62
Kováč M. A. 45
Kováč Ján 134
Kováč Michal 124
Kovalčík Vlastimil 31
Kovalik-Ťstiansky Ján 13, 21, 62
Král' Janko 112
Krasinski Zygmunt 113
Krasko Ivan 9, 70
Krippel Mikuláš 13
Križka Teodor 31, 123, 124

Kružliak Imrich /pseud. Marian Žiar/ 31, 45, 133
 Kukučín Martin /vl. m. Matej Bencúr/ 112
 Kútnik-Šmálov Jozef 24
 Kuzmány Karol 112
 Lipa Pavo P. 13
 Lippert Peter 22, 101
 Lukáč Emil Boleslav 79
 Madačov Maroš /vl. m. M. Števček/ 101
 Mallarmé Stéphane 93
 Malý Vincent, mons. 45
 Matovič 13
 Marčok Viliam 140
 Maritain Jacques 101
 Matuška Alexander 93
 Mečiar Stanislav 32, 90
 Melicher Jozef 45, 65
 Mickiewicz Adam 113
 Mihálik Vojtech 15
 Milov M. J. 13
 Milučký Jozef 31, 133
 Mistral Frédéric 54
 Mlynarovič Miloš K. 88, 140
 Moravčík Štefan 31, 72
 Mosný I. 65
 Motulko Ján 13, 30, 31, 65, 140
 Moyzes Štefan 112
 Nahálka Štefan 133
 Nezval Vítězslav 79
 Novomeský Laco 88
 Okál' Ján 31, 133, 140
 Oliva Paľo /vl. m. P. Ušák/ 13, 30, 69 - 76, 79, 86, 100, 140
 Papini Giovanni 100, 101
 Paučo J. 133
 Pažitka Mikuláš 113
 Péguy Charles 22, 29, 61
 Petrarca Francesco 120
 Petřík Ernest 13
 Petřík Vladimír 140
 Pišút Milan 100
 Poe Edgar Allan 120, 123
 Pol'ský Dlhomír /vl. m. Andrej Majer/ 13
 Prikryl Pavol 31
 Rábek František, mons. 65
 Rázus Martin 112
 Rilke Rainer Maria 14, 22, 120, 123
 Rimbaud Jean Arthur 51, 70, 93
 Rydlo Jozef M. 23, 88, 89, 90, 132, 133
 Scalfaro Oscar Luigi 135
 Seifert Jaroslav 9, 79
 Sedlák Ján 113
 Servátka Marián 123
 Schelling Štefan 70

Silan Janko /vl. m. Ján Ďurka/ 9, 13, 24, 30, 31, 36 - 49, 62, 70, 71, 86, 100
 Skyčák Ferko 101
 Sládkovič Andrej 112
 Slavkovian /vl. m. Ján Švec/ 13, 62
 Slza František /vl. m. Aľoš Stankovský/ 14
 Smrek Ján /vl. m. Ján Čietek/ 79
 Sofokles 113
 Sokol Koloman 15
 Staff Leopold 113
 Strauss Pavol 45
 Strauss Jozef 45
 Strmeň Karol 19, 30, 31, 54, 62, 87, 102, 118 - 127, 133, 140
 Sveton Ľuboš 123
 Šimončík Jozef 73
 Škultéty Jozef 112
 Šmatlák Stanislav 30
 Špirko Jozef 101
 Šprinc Mikuláš 13, 24, 30, 31, 62, 70, 71, 87, 100 - 108, 133
 Štang Eduard 131
 Štefánik Pavol 13
 Štoľko Martin 141
 Štúr Ľudovít 112
 Tagore R. /Thakur Rabíndranáth/ 113
 Tennyson Alfred 113
 Thompson Francis 121
 Turčány Viliam 31
 Vajanský Svetozár Hurban 112
 Vajcák Š. 45
 Valach Gustáv 134
 Válek Miroslav 44
 Valéry Paul 9, 51, 123
 Vančová Eva 65
 Vavrovič Jozef 133
 Verlaine Paul 51, 93
 Vesnin Eugen /vl. m. Ignác Zelenka/ 31, 133, 140
 Villon Francois 93
 Vnuk František 140
 Vojaššák Ján, mons. 70
 Vokál Ferdiš 13
 Wilde Oscar 113
 Winkler Tomáš 30
 Wolker Jiř 69
 Zahradníček Jan 9
 Zborovjan Julo 13, 30, 31
 ŽRNO - redakcia 5 - 6
 Žarnov Andrej /vl. m. František Šubík/ 9, 13, 24, 30, 31, 101, 109 - 117

OBSAH

Slovo na úvod	5
Po stopách katolíckej moderny	
Rozhovory	7
Eseje a miniportréty básnikov	
/domáci exil/	35
Janko Silan	36
P. G. Hlbina	50
Ján Haranta	60
Paľo Ušák Oliva	69
Svetoslav Veigl	77
Eseje a miniportréty básnikov	
/zahraničný exil/	85
Rudolf Dilong	86
Mikuláš Šprinc	100
Andrej Žarnov	109
Karol Strmeň	118
Gorazd Zvonický	128
Slovo na záver	139
Menný register	142

Zdrojové centrum FF KU

3830001003791

Ján

FRÁTRIK

SILOVENSKÁ KATOLÍCKA MODERNA V PREMENÁCH ČASU

Obálka:

Martin Bálik

Grafická a technická spolupráca:

Reklamná agentúra ZRNO

Tlač:

Tlačiareň ROSA

Vydalo Kníhkupectvo ZRNO ako svoju prvú publikáciu
Žilina 1994

Prvé vydanie

Náklad 1000

ISBN 80-967178-9-8

ISBN 80-967178-9-8